

T.C.
AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ
COĞRAFYA KONULARINDA HARİTA VE HARİTA
SEMBOLLERİNİ KULLANABİLME BECERİLERİ

Gökmen GÜNEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR, 2016

©2016, Gökmen GÜNEŞ

T.C.

AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ
COĞRAFYA KONULARINDA HARİTA VE HARİTA
SEMBOLLERİNİ KULLANABİLME BECERİLERİ

MAP AND MAP SYMBOLS USING SKILL OF SOCIAL
STUDIES PRESERVICE TEACHERS IN GEOGRAPHY
SUBJECTS

Hazırlayan

Gökmen GÜNEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

KIRŞEHİR, 2016

KABUL VE ONAY

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü *İletişim* Anabilim Dalı *Sosyal Bilimler Eğitimi*
Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, *Görmeyen...GÜNEŞ...* tarafından hazırlanan
Sosyal Bilimler Öğretmen Akademi Kurulunun Çeşitli Konularında
"Harita ve...Harita... Sembollerini... Kullanabilme... Becerileri." adlı tez çalışması
..05/04/2016.... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz
tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

Üye

Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA

Üye

Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../20..

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2016

Gökmen GÜNEŞ

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ COĞRAFYA KONULARINDA HARİTA VE HARİTA SEMBOLLERİNİ KULLANABİLME BECERİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: Gökmen GÜNEŞ

Danışman: Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

2016 – (xviii + 102)

Jüri

Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA

Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Bu araştırma, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde eğitim gören Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita ve harita sembollerini kullanabilme beceri düzeylerini belirlemek amacı ile yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen 30 maddeden oluşan başarı testi uygulanmıştır. Geliştirilen bu ölçme aracı Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde eğitim gören 181 Sosyal Bilgiler öğretmen adayına uygulanmıştır. Testte yer alan 30 sorunun Cronbach's Alpha katsayısı 0,784 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada var olan durumların tespiti için tarama modeli kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita ve sembollerini kullanabilme beceri düzeylerini belirlemek amacı ile araştırmanın alt problemlerine uygun olarak yüzde, frekans, aritmetik ortalama, t-testi (independence) ve ilişkisiz ölçümler için Kruskal Wallis-H ve Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Verilerin çözümü için SPSS 15.00 programı kullanılmıştır. Tespit edilen sekiz harita becerilerinin her birinin kazanım düzeylerine öğretmen adaylarının cinsiyeti, sınıfı, akademik not ortalaması, sosyal bilgilerin alt dalları ve tarif edilen adresi bulma gibi değişkenlerin etkisi belirlenmiştir.

Bütün becerilerin ölçülmesine yönelik olarak hazırlanan toplam 30 maddelik başarı testinin gerçekleşme düzeyi yani ortalama olarak doğru cevaplanma oranı % 68,18 olarak gerçekleşmiştir.

Beceriler içinde öğretmen adayları tarafından en fazla gerçekleştirilen ya da başka bir ifade ile başarı testinde en fazla doğru yüzdesine sahip beceri ortalama % 79,2 başarı oranı ile *yerin belirlenmesi becerisi* olarak karşımıza çıkmaktadır. *Sembollerin anlaşılması becerisi* %73,6 başarı düzeyi ile yerin belirlenmesi becerisinden sonra en çok başarı düzeyine sahip olan ikinci beceri olmuştur.

Alansal perspektifin anlaşılması becerisi % 71, *uzaklığın anlaşılması becerisi* % 70, *harita yorumlama becerisi* % 67,5, *yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisi* % 65,6, *harita ölçeği becerisi* % 62 düzeyindedir. *Yönün anlaşılması becerisi* ise % 56,5 düzeyinde gerçekleştirilerek sekiz beceri içinde en az düzeyde başarının gerçekleştiği beceri olarak belirlenmiştir.

Becerilerin kazanım seviyesinde cinsiyetler arası ve sınıf düzeyinde anlamlı bir fark oluşmazken, Sosyal Bilimlerin alt dallarından hangisine daha çok ilgi duyuyorsunuz sorusuna ders olarak coğrafyayı seçen, tarif edilen bir adresi kolaylıkla bulurum diyen ve akademik not ortalaması yüksek olan öğretmen adaylarının harita beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu ve bu değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Harita, harita becerileri, sosyal bilgiler eğitimi, sosyal bilgiler öğretmen adayları

ABSTRACT

MAP AND MAP SYMBOLS USING SKILL OF SOCIAL STUDIES PRESERVICE TEACHERS IN GEOGRAPHY SUBJECTS

M.Sc. Thesis

Preparer: Gökmen GÜNEŞ

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

2016 – (xviii + 102)

Ahi Evran University, Institute Of Social Sciences

Primary Education Department

Social Studies Education

Jury

Assoc. Prof. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

Assoc. Prof. Dr. Tekin ÇELİKKAYA

Asst. Prof. Dr. Vedat AKTEPE

This research was conducted to determine map and map symbol using skill of Social Studies preservice teachers in geography subjects at Ahi Evran University. Achievement test consisting of 30 questions developed by researchers as a data collection instrument was applied. This assessment instrument has been applied to 181 Social Studies preservice teachers studying at Ahi Evran University. 30 questions' Cronbach's Alpha coefficient was calculated to be 0, 784 in the test.

Screening model was used for detection of situations in the research. In accordance with the sub problems of the research, percentage, arithmetic average, t-test (independent) and for unrelated measurements Kruskal Wallis H- and Mann Whitney-U test was applied with the aim of determining map and symbol using skill levels of prospective Social Studies Teachers. SPSS 15.00 program was used for the data analysis. The effect of variable such as gender of teachers, class, academic gpa, sub-branches of social studies on each attainment level of identified eight map skills was identified. The achievement level of the total 30-item test developed to evaluate all skills in other words the average rate of correct answers was realized as 68.18%.

The most carried out skill by prospective teachers among all skills, in other words the skill that has the most accuracy percentage in the achievement test has emerged as *determination of*

place skill with the 79.2% achievement rate. After the determination of *place skill*, *understanding the symbols skill* has been the second skill with the 73.6% achievement rate.

Understanding the spatial perspective skill is % 71, *understanding the distance skill* is % 70, *interpreting maps skill* is % 67,5, *understanding the landforms skill* is % 65,6 and *map scale skill* level is % 62. *Understanding the direction skill* is the least achieved skill among eight skills with % 56,5. There is not a significant difference in gender and grade during the achievement process. However, map skills of those who choose geography as a subject of interest from the sub branches of the social sciences, those who can easily find the described address and prospective teachers with high academic grade point average are higher and it was found a significant difference between these variables.

Keywords: Map, map skills, social studies education, social studies preservice teachers

ÖNSÖZ

Her toplum bireylerini en iyi şekilde eğitip bu bireyleri topluma uyum sağlayabilecek ve topluma katkı da bulunabilecek vatandaşlar olarak yetiştirilmesini istemektedir. Bunu gerçekleştirebilmenin en önemli yolu ise eğitimidir. Eğitim kültürel mirasın korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını, milli değerlere sahip çıkılmasını, yaşadığı ülkenin kalkınmasını sağlayan en önemli unsurdur.

Eğitim kalitesinin iyi ya da kötü yönde olması toplumda yaşayan bireyin gelişim sürecini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Eğitim, bireyin toplum içinde ortaya çıkan sorunlar karşısında daha duyarlı ve daha bilinçli olmasını ayrıca bu sorunlar karşısında ortak hareket ederek ve farklı fikirler üreterek en uygun çözüm yolunu bulmasını sağlar. Sosyal Bilgiler dersi ortaya çıkabilecek sorunlara karşı çözüm yollarının bulunmasını sağlayan en önemli derslerden birisidir. Sosyal Bilgiler dersinin amacı sorumluluk bilincine sahip bireyler yetiştirmek ve bu bireylerin topluma uyumunu sağlamaktır.

Sosyal Bilgiler dersinde konular işlenirken ihtiyaç duyulan önemli ders araçlarından birisi de haritalardır. Haritalar soyut konuları somutlaştırmakta, öğrenmenin kalıcılığını artırmakta, ders anlatım sırasında öğretmene kolaylık sağlamaktadır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenlerin harita olmadan ders anlatması düşünülemez.

Bir öğretmenin ders sürecinde harita ve sembollerinden yararlanma düzeyini kuşkusuz lisans düzeyinde aldığı eğitim etkilemektedir. Bundan dolayı haritalardan en iyi şekilde yararlanmak için eğitim-öğretim ortamının önemli bir kademesi olan üniversitelerde öğretmen adaylarına harita becerilerinin en iyi şekilde aktarılması gerekmektedir. Bu araştırma, daha anlamlı ve kalıcı Sosyal Bilgiler öğretiminin yapılmasında büyük rolü olan haritaların, eğitim-öğretim sürecinde etkili kullanılıp kullanılmadığına ışık tutması açısından önemlidir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita ve harita sembollerini kullanabilme beceri düzeyleri belirlenerek, becerilerde eksik veya yetersiz olan durumların tespiti yapılabilecektir. Tespit edilen durumlar sayesinde alınan geri bildirimlerin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tez çalışmam boyunca güvenini ve desteğini her zaman hissettiğim özverisiyle, sabırla ve akademik katkılarıyla bu süreçte hep yanımda olarak akademik hayatımda

önemli bir yere sahip olan değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ'a sonsuz teşekkürler.

Üniversite döneminde hayatımıza ufuk açarak öğretmenlik mesleğini yapmamızda büyük katkıları olan Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde bizleri eğitimleri ile destekleyen bütün hocalarıma, okul arkadaşlarıma ve hayatıma anlam katan saygıdeğer öğrencilerime sonsuz teşekkürler.

Yüksek lisans sürecimde ve özellikle ders döneminde akademik olarak gelişmemdeki katkılarından ve desteklerinden dolayı Prof. Dr. Hayriye SAYHAN, Prof. Dr. Sencer SAYHAN, Doç. Dr. Rüşti YEŞİL, Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA, Doç. Dr. Nuri BALOĞLU, Doç. Dr. Ahmet GÜNDÜZ, Doç. Dr. Bayram TAY, Doç. Dr. Zafer KUŞ ve Yrd. Doç. Dr. Vedat AKTEPE'ye ayrıca kaynaklarından yararlandığım değerli akademisyenlere sonsuz teşekkürler.

Ayrıca manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim annem ve babam başta olmak üzere Güneş ailesine; Ebru, Esen ve kardeşim Yasin GÜNEŞ'e ve Selçuk SAYAR'a sonsuz teşekkürler.

Tez hazırlama döneminde her türlü fedakârlıkta bulunarak desteğini hiç esirgemeyen iyi ki dünyamdasın dediğim eşim Ayşe GÜNEŞ'e sonsuz teşekkürler.

Hayatımın anlamı yaşama sebebim olan oğlum Ahmet Selçuk GÜNEŞ'e örnek teşkil etmesi açısından...

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xviii
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	1
1.2. PROBLEM CÜMLESİ	7
1.3. ALT PROBLEMLER	7
1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	7
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	10
1.6. VARSAYIMLAR.....	10
BÖLÜM II.....	11
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ	11
2.2. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ VE COĞRAFYA İLE İLİŞKİSİ	16
2.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE BECERİLER VE MEKÂNI ALGILAMA BECERİSİ	22

2.4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE HARİTA KULLANIMININ ÖNEMİ	23
2.5. HARİTA VE HARİTA ÇEŞİTLERİ.....	26
2.5.1. Ölçeklerine Göre Haritalar	26
2.5.1.1. Planlar	27
2.5.1.2. Büyük Ölçekli Haritalar.....	27
2.5.1.3. Orta Ölçekli Haritalar	28
2.5.1.4. Küçük Ölçekli Haritalar.....	28
2.5.2. Konularına Göre Haritalar	28
2.5.2.1. Genel Haritalar	28
2.5.2.2. Özel Haritalar	29
2.6. HARİTA UNSURLARI	30
2.6.1. Harita Başlığının Adı.....	30
2.6.2. Harita İşaretleri (Lejand)	30
2.6.3. Ölçek.....	31
2.6.4. Yön İşareti	32
2.6.5. Koordinat Sistemi	32
2.6.6. Renkler	33
2.6.7. Ekvator, Paralel ve Meridyenler.....	33
2.6.8. Lokasyon Haritası (Anahtar Harita)	34
2.7. HARİTALARDA ARANAN ÖZELLİKLER.....	34
2.7.1. Doğruluk.....	34

2.7.2. Tamamlık.....	35
2.7.3. Gaye (Amaca Uygunluk).....	35
2.7.4. Kolay Okunabilirlik.....	36
2.7.5. Açıklık ve Anlaşılabilirlik	36
2.7.6. Güzellik (Estetik).....	36
2.8. HARİTA BECERİLERİ.....	37
2.8.1. Harita Okuma ve Yorumlama Becerisi	40
2.8.2. Harita Ölçeği Becerisi	43
2.8.3. Yeryüzü Şekillerinin Anlaşılması Becerisi.....	44
2.8.4. Uzaklığın Anlaşılması Becerisi	45
2.8.5. Yönün Anlaşılması Becerisi	47
2.8.6. Alansal Perspektifin Geliştirilmesi Becerisi.....	48
2.8.7. Yerin Belirlenmesi Becerisi	49
2.8.8. Sembollerin Anlaşılması Becerisi	51
2.9. KONUSU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	53
2.9.1. Konuyla ilgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	53
2.9.2. Konuyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	57
BÖLÜM III	59
3. YÖNTEM	59
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	59
3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	59
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	60

3.4. VERİLERİN ANALİZİ	64
BÖLÜM IV.....	65
4. BULGULAR	65
4.1. Birinci Alt Probleme Dair Bulgular	65
4.2. İkinci Alt Probleme Dair Bulgular.....	66
4.3.Üçüncü Alt Probleme Dair Bulgular	74
4.4. Dördüncü Alt Probleme Dair Bulgular	75
4.5. Beşinci Alt Probleme Dair Bulgular	75
4.6. Altıncı Alt Probleme Dair Bulgular	76
4.7. Yedinci Alt Probleme Dair Bulgular	77
BÖLÜM V	79
5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	79
5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA	79
5.2. ÖNERİLER.....	85
KAYNAKÇA.....	86
EKLER:	93
Ek 1: Başarı Testi	94

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: 5. Sınıf Harita Becerileri Kazanım ve Etkinlikler Tablosu.....	19
Tablo 2.2: 6. Sınıf Harita Becerileri Kazanım ve Etkinlikler Tablosu.....	20
Tablo 2.3: 7. Sınıf Harita Becerileri Kazanım ve Etkinlikler Tablosu.....	21
Tablo 2.4: Öğretim Kademelerine Göre Harita Yorumlama Becerisi.....	41
Tablo 2.5: Öğretim Kademelerine Göre Harita Ölçeği Becerisi.....	43
Tablo 2.6: Öğretim Kademelerine Göre Yeryüzü Şekillerinin Anlaşılması Becerisi.....	44
Tablo 2.7: Öğretim Kademelerine Göre Uzaklığın Anlaşılması Becerisi.....	46
Tablo 2.8: Öğretim Kademelerine Göre Yönün Anlaşılması Becerisi.....	47
Tablo 2.9: Öğretim Kademelerine Göre Alansal Perspektifin Geliştirilmesi Becerisi.....	48
Tablo 2.10: Öğretim Kademelerine Göre Yer in Belirlenmesi Becerisi.....	50
Tablo 2.11: Öğretim Kademelerine Göre Sembollerin Anlaşılması Becerisi.....	51
Tablo 3.1: Örneklem Grubunda Yer Alan Öğrencilere Ait Betimsel İstatistik.....	59
Tablo 3.2: Test Maddelerinin Dağılımı.....	61
Tablo 3.3: Harita Kullanım Becerilerinin Ön Uygulama Testi Madde Analiz Tablosu.....	63
Tablo 4.1: SBÖA'nın Harita Kullanım Becerilerinin Gerçekleşme Düzeyi.....	65
Tablo 4.2: SBÖA'nın Haritanın Yorumlanması Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik.....	66
Tablo 4.3: SBÖA'nın Harita Ölçeği Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik.....	67
Tablo 4.4: SBÖA'nın Yeryüzü Şekillerinin Anlaşılması Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik.....	68
Tablo 4.5: SBÖA'nın Uzaklığın Anlaşılması Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik.....	69

Tablo 4.6: SBÖA'nın Yönün Anlaşılması Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Betimsel İstatistik.....	70
Tablo 4.7: SBÖA'nın Alansal Perspektifinin Geliştirilmesi Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik.....	71
Tablo 4.8: SBÖA'nın Harita Sembollerini Kullanabilme Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik.....	72
Tablo 4.9: SBÖA'nın Harita Sembollerini Kullanabilme Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik.....	73
Tablo 4.10: SBÖA'nın Cinsiyetlerine Göre Harita Kullanabilme Becerilerine Etkisini Gösteren t-testi.....	74
Tablo 4.11: SBÖA'nın Sınıf Düzeylerine Göre Harita ve Sembollerini Kullanabilme Becerilerine Etkisini Gösteren t-testi.....	75
Tablo 4.12: Tarif Edilen Bir Adresi Kolaylıkla Bulabilir misiniz Sorusuna Evet ve Hayır Diyenler Arasında Harita Kullanabilme Becerilerinin Etkisini Gösteren t-testi.....	75
Tablo 4.13: SBÖA'nın Akademik Not Ortalamalarına Göre Harita Kullanabilme Becerileri Düzeylerinin Gruplara Dağılımını Gösteren Betimsel İstatistik.....	76
Tablo 4.14: SBÖA'nın Harita Kullanabilme Becerilerinin Akademik Not Ortalamasına Göre Değişimini Gösteren Kruksal Wallis-H Analizi Sonuçları.....	76
Tablo 4.15: Sosyal Bilimler Alt Dallarından Biri Olan Disiplinlerden Hangisine Daha Çok İlgi Duyuyorsunuz Sorusuna Grupların Dağılımını Gösteren Betimsel İstatistik..	77
Tablo 4.16: SBÖA'nın Harita Kullanabilme Beceri Düzeylerinin İlgi Duydukları Disipline Göre Farklılığını Gösteren Mann Whitney -U analizi Sonuçları.....	78

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 4.1: SBÖA'nın harita kullanım becerilerinin gerçekleşme düzeyi.....	65
Grafik 4.2: SBÖA'nın haritanın yorumlanması becerisinin gerçekleşme düzeyi.....	67
Grafik 4.3: SBÖA'nın harita ölçeği becerisinin gerçekleşme düzeyi.....	68
Grafik 4.4: SBÖA'nın yeryüzü şekillerini anlama becerisinin gerçekleşme düzeyi.....	69
Grafik 4.5: SBÖA'nın uzaklığın anlaşılması becerisinin gerçekleşme düzeyi.....	70
Grafik 4.6: SBÖA'nın yönün anlaşılması becerisinin gerçekleşme düzeyi.....	71
Grafik 4.7: SBÖA'nın alansal perspektifin geliştirilmesi becerisinin gerçekleşme düzeyi.....	72
Grafik 4.8: SBÖA'nın yerin belirlenmesi becerisinin gerçekleşme düzeyi.....	73
Grafik 4.9: SBÖA'nın harita sembollerini kullanabilme becerisinin gerçekleşme düzeyi.....	74

ŒEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Œekil 2. 1: Yaşantı Kolisi.....25

HARİTALAR LİSTESİ

Sayfa

Harita: 2.1. Kesir ve çizgi ölçek örneği.....27

SİMGELER VE KISALTMALAR

Ed: Editör

f: Frekans

rjx: Madde Ayırcılık Gücü

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

n: Birey Sayısı

NCSS: NCSS Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies)

p: Anlamlılık

pj: Madde Güçlük İndeksi

s: Standart Sapma

SBÖA: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayı

sd: Serbestlik derecesi

ss: Kareler Toplamı

vb: ve benzeri

vd: ve diğerleri

YGS: Yükseköğretime Geçiş Sınavı

\bar{X} : Aritmetik Ortalama

χ^2 : Chi – square (Ki-kare)

% :Yüzde

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya ait problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın sınırlılıkları ve varsayımlar yer almıştır.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Toplumlar, bireylerinden en iyi şekilde yararlanmak ve bu bireylerin topluma katkı da bulunabilecek vatandaşlar olarak yetiştirmek için yoğun çaba sarf etmektedirler. Bunu gerçekleştirebilmek için ise eğitimin önemi yadsınamaz.

Öztürk (2004: 77) ise yapmış olduğu çalışmada eğitimin amacını şu şekilde tanımlamıştır. *“Eğitimin en genel amacının ‘bireyi topluma yararlı hale getirme’ ilkesi olduğundan teknoloji ne kadar ilerlerse ilerlesin, bilgisayarlı eğitim, modern araç gereç kullanımı ne kadar artarsa artsın öğrencinin sosyalleşmesi, okulda edindiği bilgiyi günlük hayata uyarlayabilmesi ve topluma yararlı bir birey olabilmesi için öğretmenin konumu ve yeterliliği göz ardı edilemez.”*

Sosyal Bilgiler dersi de bu eğitimin verilmesi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Sosyal Bilgiler dersi kültürel mirasın korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını, milli değerlerin sahiplenilmesini, ideolojilerin öğrenilmesini ve devamının sağlanmasını, ülkesinin kalkınması için maddi manevi fedakârlığın yapılabilmesini, geçmiş ile gelecek arasında bağ kurarak dönemin değişen şartlarına uyum sağlayabilen etkili bir vatandaş olmasını sağlayan önemli derslerden biridir ve bunu sağlayacak olanlar da sosyal bilgiler öğretmenleridir.

Öğretmenler ders esnasında konuyu öğrencilere aktarırken konunun daha iyi anlaşılması için çeşitli öğretim araç-gereç ve materyaller kullanmaktadırlar. Hiçbir ders öğretim araç-gereç ve materyal kullanılmadan öğretilmeyeceği gibi Sosyal Bilgiler dersinin de öğretim araç-gereç ve materyal kullanılmadan öğretilmesi düşünülemez. Bu öğretim araç-gereç ve materyallerden biri de haritalardır.

Öğretim araç-gereç ve materyaller içinde en fazla haritalar kullanılmaktadır. Harita sayesinde bir bölgenin topografyası, jeolojisi, jeomorfolojisi, iklimi, trafiği, yeraltı-yerüstü kaynakları, ekonomisi hakkında bilgi sahibi oluruz (Akar, 2008).

Göksel (2007: 72) ise yapmış olduğu çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde en önemli yardımcı materyalin %55 ile harita olduğunu belirtmiştir. Yani harita Sosyal Bilgiler dersinin özüdür. Öğretmenler haritanın sosyal bilgiler dersi ile özdeşleştiğinin farkındadır.

Haritalar diğer öğretim araç-gereç ve materyallerine göre kullanılması daha kolaydır. Çelikkaya (2013), yapmış olduğu çalışmada; Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin en az sorunla karşılaştığı öğretim araç-gereç ve materyalleri içinde tahta ve haritaların bulunduğunu tespit etmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinde coğrafyanın dağılışı ilkesinin haritalarla gösterilmesi elbette harita öğretiminin de önemini artırmıştır. Geçmiş Sosyal Bilgiler programında harita öğretimi üzerinde durulmuş ve etkili harita öğretiminin ipuçları gösterilmiştir. Bilim ve teknolojinin 21. yüzyılda gelişmesi ile harita öğretiminin de artık modern bir şekilde öğretilmesi yeni programların amaçları arasında yer alacaktır (Üzümcü, 2007).

Sosyal bilgiler öğretiminde, haritalar hem görsel anlamda yardımcı olur hem de uygulama öğretim metotlarından biri olan iş metodunun uygulanması anlamına gelir. Haritalar sayesinde dersin anlaşılabilirliği ve kalitesi artar (Göksel, 2007: 28).

Haritalar XIX. yy sonlarına doğru dünyadaki bütün okullarda kullanılmaya başlanmıştır. Haritalar Sosyal Bilgiler dersinde, tarih ve coğrafya konuları işlenirken çok kullanılır. Okullarda uygulanan müfredat programları ise harita kullanımını zorunlu kılmıştır (Meydan ve Akdağ, 2011:170).

Özellikle üzerinde yaşadığımız ülke topraklarımızın coğrafi konumunu düşünürsek dünya siyaseti açısından çok önemli bir yere sahip olduğunu görebiliriz. Günümüzde yaşanan siyasi anlaşmazlıkların ve Ortadoğu'da yıllarca devam eden savaşların bu bölgenin coğrafi özellikleri ile ilgili olduğu söylenilebilir. Ülkemizin daha iyi bir geleceğe ve bulunduğu coğrafya da güçlü bir yapıya sahip olması için bu bölgenin coğrafi özelliklerini bilmemiz gerekmektedir. Coğrafi özelliklerin iyi bir şekilde anlaşılması ise haritalarla mümkün olabilmektedir. Bu da harita kullanımının önemini göstermektedir.

Hayatımızın geniş bir alanında haritalardan yararlanmaktayız. Geniş bir kullanım alanına sahip olan haritaların bize sağlamış olduğu yararlar ve kullanıldıkları alanlar sayılmayacak kadar fazladır (Koç ve Aksoy, 2012: 362). Bunların bir kısmını şöyle açıklayabiliriz: yeryüzü şekillerini ve yerleşim birimlerinin özelliklerini anlamamızda, yön bulmamızda, bulunduğumuz konumu belirlememizde haritalardan yararlanırız. Ayrıca askeri alan, ulaşım alanı ve meteorolojide de haritalar kullanılmaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretiminde harita kullanımının yararlarını şu şekilde sıralayabiliriz (Meydan ve Akdağ, 2008), (Akar, 2008).

- 1) Farklı yerler arasındaki uzaklığı hesaplamaya yardımcı olur.
- 2) Bölgeler ve kıtalar arası ilişkileri, çeşitli çoklukları karşılaştırmada harita, öğretmenin en büyük yardımcı materyalidir.
- 3) Öğrenciler ile yapılabilecek bir gezide takip edilen güzergâhın belirlenmesinde harita önemli bir araçtır. Mesela Ankara'dan Tatvan'a yapılacak bir gezide nerelerden geçileceği harita üzerinde belirlenir.
- 4) Gazetelerde, radyo ve televizyonda yayınlanan önemli bir olayla ilgili çalışmalarda haritalar etkili bir araçtır.
- 5) Haritalar, ünite ve metodunda öğretmenin vazgeçemeyeceği bir araçtır.
- 6) Haritalar yer isimlerini akılda tutmaya yardım eder ve bu yerlerin konumlarını, farklı yerlere olan uzaklıklarını, fiziki ve beşeri özelliklerini akılda uzun süre kalmasına yardımcı olur.
- 7) Öğrenciler kıta ve okyanusların konumlarını, isimlerini öğrenir ve bu bilgileri çalışmalarında kullanır.
- 8) Öğrenciler harita ve küre üzerinde bulunan paralel ve meridyenleri inceler. Bir yerin konumunu bulmada paralel ve meridyenlerden faydalanır.
- 9) Haritalarla çalışma yaparken farklı ölçekli haritaları kullanır. Ölçek değiştikçe haritalarda meydana gelen değişikliklerin de farkına varır.

“Sosyal Bilgiler Dersinin, insanların bireysel ve toplumsal yaşamlarını, yaşamlarıyla ilgili olay, olgu ve durumları ile süreçlerini çeşitli yönleriyle araştırma konusu yapan bilimlere içerdiği söylenebilir” (Aktepe, Tahiroğlu ve Meydan, 2014: 2).

Sosyal Bilimlerin bazı disiplinlerine baktığımızda bu disiplinlerin Sosyal Bilgiler dersinden bağımsız değil de bu ders ile yakın ilişkili olduğu görülmektedir. Bu disiplinlerden bazıları aşağıda tanımları ve Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımı ile ilgili açıklamaları ünite ve konuları ile birlikte belirtilmiştir.

Psikoloji daha çok insan doğasının bilimidir. Bireysel niteliktedir. İnsanlarda duymusal, duygusal, davranışsal, düşünsel, bilişsel olguları inceler. Uyum, işbirliği, öğrenme yeteneği, bellek gibi bireyin diğer yönlerini ele alır (Tezcan, 2011: 15).

İnsan ve davranışını konu alan Psikoloji disiplinin, Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkisine baktığımızda 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “İletişim” ünitesi içerisinde yer alan “Her Şey İletişimle Başlar” konusu içerisinde iletişimde olumlu ve olumsuz tutum ve davranışların yer aldığını görmekteyiz (Karabıyık, 2014: 13). Olumsuz tutum ve davranışların altında yatan temel nedenleri psikoloji bilimi açıklarken, ülkeler bazında en sağlıklı iletişim kuran ülkelerin gösterilmesinde haritalardan yararlanabiliriz.

Sosyoloji, hem kendi davranışlarımızı hem de içinde yaşadığımız dünyayı daha iyi anlayabilmemizi ve değerlendirebilmemizi sağlar. Gruplar ve bireylerin kendi yaşam koşullarını değiştirme fırsatlarını artırır ve toplumsal dünyaya daha geniş bir bakış açısıyla bakabilmemizi sağlar. Sosyologların, toplumsal ortamda davranışlarını incelemesiyle elde ettikleri bilgileri aşağıda yer alan kavramlar etrafında toplamak mümkündür: Toplumsallaşma, Norm, Nüfus, Toplumsal kurumlar, Grup, Değer, Toplum, Azınlık grupları, Statü, Toplumsal değişim (Çiçek, 2010: 154).

İnsan ve toplum konusunu ele alan Sosyoloji disiplinin konularının dağılımına baktığımızda Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili birçok konunun işlenişinde haritaların kullanıldığı görülmektedir. 5. Sınıf “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesi içerisinde yer alan “Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkinlikleri ” konusu içerisinde deprem afeti sonrasında gönüllü kuruluşların yardım faaliyetleri anlatılmaktadır (Karabıyık, 2015: 123). Bu konuyla ilgili olarak Türkiye'nin deprem bölgeleri haritalardan gösterilerek, bu gönüllü kuruluşların faaliyette buldukları bölgeler anlatılabilir.

Geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağlantıyı kurabilmemiz için tarih disiplinine ihtiyacımız vardır. Bugünü anlayabilmemiz için geçmişte olayların hangi şartlarda ve nasıl doğup geliştiğini bilmemiz gerekmektedir. Geçmiş öğrenmek ve geleceğimizi nasıl yönlendirmemiz gerektiği konusunda tarih disiplini bize yardım eder (Kaya, 2013: 185).

İnsan ve geçmişteki faaliyetleri konu alan Tarih disiplininde konular işlenirken haritalar öğretmenler tarafından sık sık kullanılır. Hatta bundan dolayı öğretmenler ders esnasında Tarihi Atlasları kullanmaktadırlar. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “İpek Yolunda Türkler” ünitesi içerisinde Tekten (2015: 58) ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi içerisinde Tüysüz ve Şenol (2015: 51) haritalardan yararlanıldığı görülmektedir.

Ekonomi doğal kaynaklarımızın sınırlı mal ve hizmetlerin üretimini, bölüşümünü, alışveriş, tüketimini konu edinir (Tezcan, 2011: 14).

İnsan ve kaynak paylaşımı konularının öğretilmesinde ekonomi biliminden faydalanırız. Bu konuların öğretilmesinde ise öğretmenler haritalardan yararlanır. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Ekonomik ve Sosyal Hayat” ünitesi içerisinde, ekonomisi petrole dayalı olan “Katar” harita ile gösterilmiştir (Tüysüz ve Şenol, 2015: 118). Maden yataklarının bulunduğu ekonomi haritaları, bölgelerimizin ekonomik faaliyetlerinin gösterildiği haritalar, ithalat ve ihracat yaptığımız ülkeler ve buna benzer konularda haritalar kullanılmaktadır.

Sosyal Bilgiler bir yönüyle vatandaşlık eğitiminde kültür aktarımı görevini yerine getirmektedir. Kültür aktarımını yapabilmek için kültürü tanımak, kültürün nasıl ve ne amaçla aktarılacağını bilmek gerekir. Bunu yapabilmek için ise eğitim politikalarının dayandığı felsefi temelleri bilmek gerekir. Kültürleri tanıma, kimlere ait olduğunu tespit etme, toplumlar için ne anlam ifade ettiğini belirleme ve bu verilerden nasıl yararlanacağının politikalarını oluşturmak antropolojinin uğraş alanıdır (Akpınar, 2010: 156).

Konusu insan ve kültür olan Antropoloji disiplinin de haritalardan yararlandığı görülmektedir. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “İpek Yolunda Türkler” ünitesi içerisinde “Kültür Arası Köprü” konusu içerisinde Orta Asya Türk devletlerinin kültürel özelliklerinden bahsedilmiş ve İpek Yolu haritası kullanılmıştır (Tekten, 2015: 73). Orta Asya Türk devletlerinin kültürel özelliklerini ve hangi bölgelerde kültürel etkileşim yaşadıkları anlatırken haritalardan yararlanabiliriz.

Yurdumuzun dünya üzerindeki konumunu ve kaynaklarını coğrafya disiplini sayesinde öğrenip bu güzel yurdu korumamız gerektiğini anlarız. Ayrıca coğrafya disiplini sayesinde diğer ülkeler hakkında da bilgi sahibi oluruz (Kaya, 2013: 185).

Konusu insan ve yer olan Coğrafya disiplininin içerisinde işlenen konulara baktığımızda haritaların kullanıldığını görülmektedir. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi içerisinde bulunan “Dünya Kâğıt Üzerinde” başlıklı konuya baktığımızda haritaların özellikleri ve harita çeşitleri bizzat açıklanmıştır (Tekten, 2015: 32). Sonuç olarak, değinilen üniteler ve konular göstermektedir ki, coğrafya disiplini, Sosyal Bilgiler dersi içerisinde kapsam olarak önemli bir yere sahiptir.

Coğrafyanın dahi iyi bir şekilde anlaşılması ve öğrencilerin bulunduğu çevreyi tanıması için küçük yaşlardan itibaren çocuklar, harita ve küre kullanmalıdırlar. Okul çağındaki öğrenciler bu kazanımı da ancak Sosyal Bilgiler dersi ile gerçekleştirebilirler.

Öğrencilerin yaşadığı çevreyi sağlıklı bir şekilde tanınması algılanması ve dünya üzerinde bir yere gittiği zaman kazandığı harita becerileri ile kendi kendine yeterli olması gerekmektedir. Gözlemediğimiz kadarıyla ülkemize gelen turistlerin büyük çoğunluğunun elinde harita vardır ve seyahat edeceği yerleri haritayı okuyarak kolayca bulurlar. Fakat ülkemizde bulunan vatandaşlarımız için bunu söylemek biraz zordur. Örneğin ülkemizde bir yerden başka bir yere gittiğimizde kaçımız harita kullanırız. Buna istinaden harita kullanma becerisinin yani harita okuryazarlığının temel eğitim seviyesinde topluma kazandırmak ancak Sosyal Bilgiler dersi ile mümkündür (Sönmez, 2013: 151).

Taş ise (2006: 221) “Okullarda coğrafya öğretiminde, haritalardan yararlanmak ve ders ortamında haritaları kullanmak bir zorunluluktur” şeklinde açıklamıştır.

Haritalardan eğitim de faydalanabilmek için öncelikli olarak haritayı okumasını bilmek gerekir. Bunun için;

- Toprak şekillerinin,
- Şehir, nüfus, yerleşme ile ilgili şekillerin,
- İklim ve doğal kaynakların,
- Uzaklıklar, yollar, kanallar, demir yolları, deniz yolları, kara yolları ile ilgili işaretlerin,
- Enlem ve boylam kavramının,
- Yüzey şekillerinin işlenmesi, dağlar, yükseklikler, çöküntüler, dağ şekilleri, iklim ve ulaşım şekillerinin,
- Ulaşım yolları, akış yönü, kanallar, bunların arazi ile ilişkisinin bilinmesi gerekir (Meydan ve Akdağ, 2011: 171).

Globalleşen dünya üzerinde harita okuma becerisinin önemi daha da artmaktadır. Çünkü insanlar eğitim veya iş olanakları sayesinde sürekli seyahat etmektedirler. Bilinmeyen bir bölgeye seyahat ettiğimizde ise bize yardımcı olacak en önemli araçlardan biri de haritalardır. Bu haritalardan iyi bir şekilde yararlanmak için harita okuma becerisine sahip olmamız gerekir. Bu beceri ise Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilere kazandırılmaktadır.

Geleceğimize yön verecek olan öğrencilerin iyi bir şekilde yetişmesinde öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Buna bağlı olarak da üniversitelerde öğretmen adaylarına iyi eğitim verilmesi gerekir. Sosyal bilgiler dersinde mekân algılama becerisinin alt becerisi olan harita becerisinin de öğretmen adaylarına kazandırılması oldukça önemli bir yere sahiptir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita beceri düzeylerinin tespiti için yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Bundan dolayı da bu çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita becerilerine ne ölçüde sahip olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.2. PROBLEM CÜMLESİ

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita ve harita sembollerini kullanabilme becerileri ne düzeydedir?

1.3. ALT PROBLEMLER

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının coğrafya konularında;

- 1- Harita kullanabilme beceri düzeyleri nedir?
- 2- Harita kullanım alt beceri düzeyleri nedir?
- 3- Harita kullanabilme beceri düzeyleri *cinsiyete* göre farklılaşmakta mıdır?
- 4- Harita kullanabilme beceri düzeyleri *sınıf düzeyine* göre farklılaşmakta mıdır?
- 5- Harita kullanabilme beceri düzeyleri *tarif edilen bir adresi bulabilme durumlarına* göre farklılaşmakta mıdır?
- 6- Harita kullanabilme beceri düzeyleri *akademik not ortalamalarına* göre farklılaşmakta mıdır?
- 7- Harita kullanabilme beceri düzeyleri *ilgi duydukları disipline* göre farklılaşmakta mıdır?

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Günümüz dünyasında yaşayan bireyler sürekli gelişen ve değişen yaşam standartlarına ayak uydurmak için kendini sürekli yenilemek zorundadır. Toplumsal olarak güçlü bireyler yetiştirmek, gelişen ve değişen dünyaya ayak uydurmak için ise eğitim toplumların yönlendirilmesinde ve geliştirilmesindeki en önemli unsurdur. Toplumların kendilerini geliştirebilmesi ise öncelikli olarak yaşadığı çevrenin özelliklerini bilmek ve bu çevrenin olanaklarını kullanması ile gerçekleştirilebilir.

İnsanlar yaşadıkları mekânları ancak tanıyabildikleri kadar anlamlandırırılar. İnsanların çevresini tanıma olgusu çok eski çağlardan günümüze kadar devam etmektedir. İlk olarak mağara duvarlarına yapılan çizgisel şekiller, zamanla daha anlaşılır bir hale getirilerek kâğıt üzerinde değişik figür ve kalıplara aktarılabilir bir hale dönüşmüştür. İnsanoğlu çağlar boyunca üzerinde yaşadığı dünyayı ve çevresini daha iyi tanıyabilmek için devamlı olarak yeni araçlar ve metotlar geliştirmiştir Bunların içinde en kalıcı ve geçerli olanı haritalardır (Yomralıoğlu, 2000: 2).

Haritalar hayatımızın hemen her noktasında geniş bir kullanım alanına sahiptir. Geniş bir kullanım alanına sahip olan haritaların sağladığı faydalar ve kullanıldıkları alanlar sayılmayacak kadar çoktur. Coğrafya, Tarih ve Sosyal bilgiler derslerinde, bölge araştırma ve incelemelerinde, askerlikte, kent planlarının düzenlenmesinde, karayolu, demiryolu, tünel ve baraj yapımı gibi mühendislik işlerinde vb. birçok alanda haritalar kullanılmaktadır. Çalışma ortamlarında haritaları sıkça kullanan petrol, inşaat, harita vb. mühendisleri ile jeolog, politikacı ve yerel yöneticiler gibi çeşitli meslek gruplarında çalışan insanlar harita bilgisi ve becerisini ilk olarak coğrafya dersi veya coğrafya içerikli Sosyal bilgiler dersi ile kazanmaktadırlar (Koç ve Aksoy, 2012: 362).

Kullanım alanlarına baktığımızda haritaların önemi yadsınamaz. Ancak ülkemizde harita kullanımı hakkında öğrencilere istenilen düzeyde eğitim verilememektedir. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Bu sebeplerden biride Sosyal Bilgiler ders saatinin az olması nedeniyle öğrencilerin harita kullanım becerisini istenilen düzeyde alamamasıdır. Sönmez, (2010:6) yapmış olduğu çalışmada bu konuya şu şekilde değinmiştir. Ülkemizde harita kullanmasını bilmeyenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Bu nedenle 2005 ilköğretim sosyal bilgiler programında harita becerilerinin önemi vurgulanmış fakat yeteri kadar ders saati ayrılmamıştır. Beceriler öğrencilere yeteri kadar özümsetilememektedir. Bu durumda harita kullanmayı bilmeyen bireylerin yetişmesine olanak vermektedir şeklinde açıklamıştır.

Günümüzde var olan değişiklikler eğitim sistemine de yansımakta ve eğitim programlarında köklü değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimlerden Sosyal Bilgiler öğretim programı da nasibini almaktadır. Bu değişikliklerin bir devamı olarak harita kullanma becerilerine Sosyal Bilgiler öğretim programında daha fazla yer verilmesi gerekmektedir (Akar, 2008).

Harita kullanımı öğrencilerin sınıf içi performanslarını da etkilemektedir. Bundan dolayı görsel materyal olan haritalar Sosyal Bilgiler öğretmenlerine önemli bir yardımcı kaynaktır. Ders anlatımı sırasında öğrencilerin konuları daha iyi anlamasından dolayı öğretmenler haritalardan faydalanmaktadır.

Görsel materyallerin Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılması görsel öğrencilerin okudukları metni anlamalarında ve eleştirel bakış açısına sahip olmalarında önemli bir yere sahiptir. Sosyal Bilgiler derslerinde en çok kullanılan görsel materyaller ise haritalar-küreler, grafikler, tablolar ve resimlerdir. Bundan dolayı öğretmenlerin ve öğrencilerin bu tür materyalleri anlamalarına yardımcı olacak özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Yazıcı, 2006: 655).

Etkili bir sosyal bilgiler öğretimi sağlanması amacı ile öğrencilerin, öğretmenlerden beklediği orta düzeyde özellikler: içeriği kolay bir şekilde anlatmak için çizim, çizim, tablo, harita, grafik, harita kullanılması, şekil, şema grafik hazırlaması, demokratik, dinleyen, tartışan bireyler yetiştirmek için çaba sarf etmesi, millet olma bilincini geliştirmeye çalışması, düzenli ve disiplinli çalışma alışkanlığı kazandırması, çocuğa sorumluluk alma bilinci kazandırması, içeriği anlatırken önemli yerleri tekrarlayarak vurgulaması, pano, afiş hazırlaması ve sergi gibi faaliyetlerde bulunması, bayrak sevgisini geliştirmesi, bireydeki karar verme ve sonuca ulaşma mekanizmasını güçlendirmesi, konunun daha iyi anlaşılması için farklı öğretim yöntemlerini kullanması ve slayt hazırlayabilmesidir. Öğrenciler konuya uygun olarak farklı öğretim materyallerinin (resim, grafik, şema, tablo vb.) hazırlanmasını ve kullanılmasını öğretmenlerden beklemektedir (Aktepe, Tahiroğlu ve Meydan, 2014: 8).

İlköğretim kademesindeki öğrencilere coğrafi bilgi ve becerilerin kazandırılması ve bu öğrencilerin coğrafya okuryazar olarak yetiştirilmesinde Sosyal Bilgiler öğretmenleri hayati bir öneme sahiptirler. Bundan dolayı öncelikle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının coğrafi bilgi ve beceri yönünden yeterli düzeyde olmaları üzerinde durulması gereken bir konudur. Bunun için öncelikle yapılması gereken şey, coğrafya okuryazarlığını ölçen araçların geliştirilmesi ve mevcut durumun resmedilmesidir (Gençtürk, 2009: 19).

Harita becerileri, coğrafya eğitimi yoluyla öğrencilere verilmesi hedeflenen temel beceriler arasında yer almasına rağmen, Türkiye’de harita becerileri ile ilgili olarak yeterli sayıda akademik çalışmaya rastlamak mümkün değildir (İncekara, 2013: 188).

Haritaların nasıl kullanılacağı ve haritalardan nasıl yararlanacağını öğrencilere aktaracak kişi öğretmenler olduğuna göre, öğretmenlerimizde iyi bir harita okuryazar olması için harita becerilerine sahip olması gerekmektedir. Haritalardan en iyi şekilde yararlanmak için eğitim-öğretim ortamının önemli bir kademesi olan üniversitelerde öğretmen adaylarına harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerinin en iyi şekilde aktarılması gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler eğitimi alanında harita becerileri üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında (Sönmez, 2010), (Ertuğrul, 2008), (Akar, 2008) ilköğretim seviyesinde, (İncekara ve Kantürk, 2010) ise Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita görüşleri üzerinde bir çalışma yapmıştır.

Fakat bu dersi gelecekte vermekle yükümlü olacak olan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına coğrafya konularında harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerine yönelik bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir.

Bu anlamda çalışma alan yazılımına katkı sağlayacağından önemlidir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Araştırma; 2012-2013 eğitim öğretim yılı,
- Kırşehir ili Ahi Evran Üniversitesi'nde eğitim gören 181 Sosyal Bilgiler öğretmen adayı,
- SBÖA'nın harita kullanabilme becerilerinin araştırılması,
- Cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik not ortalaması, ilgi duyulan sosyal bilimler disiplini, tarif edilen adresi bulma değişkenleri ile sınırlı tutulmuştur.

1.6. VARSAYIMLAR

1- Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının veri toplama aracına verdikleri cevaplarda samimi ve içten oldukları varsayılmıştır.

2-Örneklemin, evreni temsil edecek nitelikte olduğu varsayılmıştır.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

Sosyal Bilgiler kavramına yönelik literatürde birden çok tanım bulunmaktadır. Aşağıda yer alan Sosyal Bilgiler tanımlarına baktığımızda birbirinden farklı tanımların yer aldığını görmekteyiz.

Sosyal Bilgiler kavramının herkes tarafından kabul edilen ve kısa tanımını yapmak oldukça zordur. Bunun en önemli sebebi ise sosyal bilgilerin sosyal bilimlerin içinde yer alan birbirinden farklı tanımlara sahip birçok disiplinden oluşmasıdır (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2002: 1).

Bireyin sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşime girerek ve toplumsal var oluşunu gerçekleştirmesine katkı sağlamak amacı ile sosyal bilimlerin alt dalları ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan, geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelediği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ders programıdır (Bilgili, 2010: 5).

Sosyal Bilgiler, bireylerin sosyal, beşeri ve vatandaşlık sorumluluklarını geliştirmek amacıyla bütünleştiren bir çalışma alanıdır (Aktepe, Tahiroğlu ve Meydan, 2014: 2).

Sosyal Bilgiler gerçekte kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir. Toplumsal gerçek ise, toplum içinde bulunan her türlü faaliyet olarak düşünülebilir. İnsan yaşamında kullandığı ve zorunlu olan, onun daha kolay, rahat, mutlu yaşamasını, kendini gizil güçler doğrultusunda geliştirip gerçekleşmesini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler bu kavramın içerisine girebilir (Sönmez, 2010: 3).

Sosyal bilgiler; sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin müfredatından ve yöntemlerinden faydalanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla inceleyen ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlere sahip düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır (Doğanay, 2002: 17).

Sosyal Bilgiler dersi temelde sorumluluk bilincine sahip olan vatandaş yetiştirme ile bağlantılı olarak bilgi, tutum ve becerilerin kazanılmasıyla ilişkili bir derstir. Bu açıdan bireyin toplumla uyumlu yaşamasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle de sadece tarih veya coğrafya bilgilerinin öğretildiği bir ders değildir (Uzun, 2006: 31).

Sosyal bilgiler, toplumların, mekânların ve olayların nasıl oluştuğunu, insanların birbirlerinin ihtiyaçlarını hangi şekilde karşıladıklarını incelemenin yanı sıra farklı bakış açılarına ve kültürel inançlara karşı saygı geliştirme yoludur (Çulha, 2006: 3).

Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili tanımları genel olarak incelediğimiz zaman görüyoruz ki Sosyal Bilgiler dersi insanı hayata hazırlamakta ve toplum içerisinde yaşarken bizlere lazım olan bilgilerin alt yapısını oluşturmaktadır (Koç, 2013: 9).

Talim Terbiye Kurulu tarafından basılan 6. sınıf öğretim programı ve kılavuzu kitabında (MEB, 2006: 26), Sosyal Bilgiler tanımı kapsamlı bir şekilde yapılmıştır. “*Sosyal bilgiler eğitimi; Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olabilmesi amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün, gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.*”

Sosyal Bilgiler kavramı hakkında yapılan tanımlara baktığımızda insanın toplumun bir parçası olması açısından Sosyal Bilgiler disiplininin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bireylerin iyi bir vatandaş olmasından tutun da insanın sosyal ve fiziki çevresi ile etkileşimini sağlayan ayrıca geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağ kurulmasını amaçlayan, insanın daha mutlu ve rahat yaşaması, kendini geliştirmesi, demokratik değerlere sahip, düşünen, araştıran ve mantıklı karar verebilen vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir disiplin olarak tanımlanabilir.

Daha çok insan bilimi ve davranış bilimi olarak nitelendirilen sosyal bilimler hakkında şu tanımlar yapılmıştır.

Sosyal Bilimler, toplumları bilimsel bir tutumla inceleyen bir disiplinlerdir; esas konu olarak gruplar içinde oluşan insan faaliyetlerini inceler. Amacı beşeri anlayışı geliştirmektir (Köstüklü, 2001: 9).

Her sosyal bilim, gerçeğin bir kısmını ele alıp inceler. Tarih, ulusların geçmişteki yaşamını, kurduğu devletleri, devletlerarasında ki oluşturduğu ilişkileri, yükselişi, duraklamasını ve yıkılışını, oluşturduğu uygarlıkların vb. gibi olguları araştırıp inceler. Ekonomi, üretim, dağıtım ve tüketim ilişkileri ele alıp sınırlı kaynaklarla insanın sınırsız isteklerini karşılamak için kurumlar oluşturup bunları uygular, değerlendirip geliştirir. Psikoloji, davranış nedenlerini inceleyip açıklamaya çalışır. Bu bağlamda sosyal bilimlere,

insan bilimleri, ya da davranış bilimleri denilebilir (Sönmez, 2010: 2).

Bilgili, (2006: 3) ise Sosyal Bilimlerin tanımını maddelere ayırarak yapmıştır.

- *Toplum ve insan ilişkilerini inceleyen bilim,*
- *Gruplar içinde oluşan insan etkinliklerini araştıran bilim dalları,*
- *Toplumsal olayları ve insanların toplumsal özelliklerini inceleyen bilimler,*
- *Toplum içinde yaşayan insanları inceleyen bilim disiplinleri,*
- *İnsan gruplarının analizini yapan bilim,*
- *Birey ve toplum sorunlarına çözüm üreten bilim dalları.*

Sosyal Bilimler ile ilgili yapılan tanımlara baktığımızda anlaşılacağı üzere sosyal bilimler, çeşitli disiplinlerden oluşmuş bir bilim alanıdır. İnsanların hem bireysel hem de toplumsal faaliyetlerini inceleyen ve bu incelemeler sonucunda elde edilen sürekli bilgiler olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal Bilgiler dersinin tarihsel gelişimini incelediğimizde bu dersin dünyada ve Türkiye’de farklı tarihlerde ortaya çıktığı görülmektedir.

Sosyal Bilgiler kavramı bir eğitim programı olarak ilk kez ABD’de ele alınmıştır. Dünyanın farklı yerlerinden Amerika kıtasına yapılan yoğun göçler sonucu, bu kıtada mozaik bir toplum ve çeşitli kültürler ortaya çıkmıştır. Bununla beraber sanayi inkılabı ile sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan pek çok sorun ortaya çıkmıştı. 19. Yüzyıl Amerikan toplum liderleri, kültürleri homojenleştirmek, bir arada yaşama bilinci geliştirmek, kolektif çalışma ve ortak karar alma mekanizmalarını işletmek, kısacası “yeni Amerikan toplumu oluşturmak” için eğitimi araç olarak görmüşlerdir. Böylece 1892’de Ulusal Eğitim Konseyi toplanmıştır. Bu konsey, Anglosakson kültür temelli milli toplum anlayışını oluşturmak üzere bir sosyal bilgiler dersi programı hazırlamıştır. Bu program içeriği tarih ve coğrafya gibi iki sosyal bilim disiplini ile Amerikan toplumunda yaşayan bireylerin vatandaşlık bilinci geliştirecek şekilde oluşturulmuştur. Ders içeriğinde Amerika tarihi, milli değerler, insan hakları, Amerika coğrafyası, gündelik ve sosyal hayatta karşılaşılabilecek sorunlar ve bunları çözme yolları, demokrasi, yönetime katılım, anayasaya bağlılık gibi konulara yer verilmiştir. Bu program 1916 yılında resmen kabul edilen “Sosyal Bilgiler” terimiyle günümüze gelmiştir (Bilgili, 2010: 21).

Sosyal Bilgilerin dünya tarihine çıkış nedeni farklı kültüre ait toplumları ortak bir çatı altında tutmak amacı ile oluşturulduğu söylenebilir. ABD’de uygulanan programa göre bir arada yaşayan bireylerin ortak karar alabilmesi ve bu bireylerde milli bilincin oluşturulması gibi konulara değinilmiştir. Bu konular üzerinde Sosyal Bilgilerin birleştirici bir özelliğinin olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal Bilgiler ders müfredatında, zamanın şartlarına göre insanları bilinçlendirmek ve bu insanları daha donanımlı hale getirmek amacıyla değişiklikler yapıldığı görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşının yapıldığı dönemde programda, kahramanlık temasına daha fazla vurgu yapılmış, 1950’lerde başlayan soğuk savaş yıllarında SSCB’nin ortaya çıkan kominizm tehlikesine karşı enformasyon oluşturulmuştur. Bu program 1960’lara kadar devam etmiş, toplumsal hayata meydana gelen değişiklikler, eğitim ve öğretim alanındaki yenilikler gibi sebeplerle 1970’li yıllarda köklü bir değişiklik yapılmıştır. Yeni Sosyal Bilgiler programına sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi gibi diğer Sosyal Bilimler disiplini de sokularak, tarih ve coğrafya konularının ağırlığı azaltılmıştır (Bilgili, 2010: 20). 1960’lı yıllarda toplumsal ve siyasal yaşamdaki değişiklikler, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, eğitim-öğretim anlayışındaki yenilikler ve yaklaşımlar, hem sosyal bilgiler dersinin hedef ve davranışlarını, hem de içeriğini yeniden oluşturulmasını gündeme getirmiştir (Sönmez, 1998: 8).

1990’lı yılların ikinci yarısında NCSS, (NCSS: Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi) ülkede Sosyal Bilgiler öğretiminin “Yeni Sosyal Bilgiler” hareketinin önermelerine yakın bir amaç, içerik ve yöntemle yapılması kararı almıştır. Bu bağlamda 20. yüzyıla girerken ABD’de Sosyal Bilgiler programlarının, sosyal yapılandırmacılık kuramına bağlı, disiplinler arası, bütünleşmiş, tematik vb. bir karakter taşıdığı, problem çözme yöntemi ve işbirlikçi öğrenmeyi öngördüğü gözlenmektedir (Öztürk, 2007: 45).

Sosyal Bilgiler dersinin Türkiye’deki tarihsel gelişimi ise şu şekilde gerçekleşmiştir.

Türk eğitim tarihine bakıldığında Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden önce toplumsal yaşamla ilgili birtakım bilgi ve kurallar, gelenek ve görenekler çocuk ve gençlere öğretilmeye çalışılmıştır. İslamiyet kabul edildikten sonra da, daha çok İslam dinine temel olan konuların kazandırılması yoluna gidilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde özellikle sıbyan mektepleri ve medreselerde İslam dini temeline dayalı bilgiler

programlarda ağırlık taşıırken, sosyal bilimler içinde yer alan kimi dersler, kurumların öğretim düzeyine uygun biçimde belirli saat ve sürelerde okutulmaya başlanılmıştır (Sözer, 1998: 9). Sultan II. Abdulhamid (1876-1909) döneminde ise ilkokul programlarında sosyal bilgiler dersinin kapsamına giren konular yer almıştır. Tarih ve coğrafya derslerinden başka Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve iktisadiye konuları da 1913 yılında yayınlanan Tedrisat-ı iptidaiye Kanun-ı Muvakkatinde ile ilkokulu programına eklenmiştir. Bu dersler ile nitelikli vatansver ve milliyetçi bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır (Öztürk, 2006: 46).

Cumhuriyet döneminde ilkokullarla ilgili 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989 ve 1993 yıllarında programlarda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 1926 programında, "ilk mektebin başlıca maksadı genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir." ilkesi temele alınarak; 4. ve 5. sınıflarda tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin her biri ikişer saatten haftada altı saat olması kararlaştırılmıştır. (Sönmez, 1998: 8-9).

1926 programı zaman içinde yapılan değişikliklerle 1962 yılına kadar devam etmiştir. Örneğin; yurt bilgisi dersinin adı yurttaşlık bilgisi olarak değiştirilmiştir. Atatürk'ün direktifiyle Afet İnan tarafından Vatandaş İçin Medeni Bilgiler (İstanbul 1931) adlı bir kitap yazılarak 1931'de okutulmaya başlanmıştır. 1962'de yayınlanan İlkokul Program taslağında disiplinler arası bir yaklaşıma "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında birleştirilmiştir. (Bilgili, 2010: 22).

1968 yılında dersin adı Sosyal Bilgiler dersi olarak değiştirilerek İlköğretim programında yer almış, aynı yıl bütün ilkokullarda, 1975 yılından itibaren de bütün ortaokullarda okutulmaya başlanmıştır. 1985-1986 öğretim yılından itibaren Sosyal Bilgiler dersi milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgileri adı altında üç farklı ders olarak ayrılmıştır (Güngördü, 2001: 132).

1985 yılında ortaokul müfredatında yer alan sosyal bilgiler dersi kaldırılarak, yerine Milli Coğrafya ve Milli Tarih dersleri konulmuştur. 1992 yılında da yeni bir Vatandaşlık Bilgileri programı uygulamaya geçirilmiştir. 1997'de sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulamasının başlatılmasıyla birlikte, Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri müfredattan kaldırılmış; 1998'de yerlerine tekrar 4-7. sınıfları kapsayacak şekilde yeni bir sosyal bilgiler dersi öğretim programı yürürlüğe konulmuştur. Bu yeni programın amacı, "öğretimin kalitesini yükseltmek, ezberci bir eğitim yerine, günün ihtiyaçlarına cevap vermek" olarak belirlenmiştir (Bilgili, 2010: 21).

2003 yılında gerçekleşen program değişikliği ile birlikte 2004 yılında pilot okullarda, 2005 yılından itibaren ise ilköğretim okullarında kademeli olarak uygulanmaya başlanmıştır. Geçen üç yıllık dönem sürecinde Sosyal Bilgiler programı 2007- 2008 eğitim öğretim yılında ülke genelinde bütün ilköğretim okullarında uygulamaya konulmuştur. 2005 Sosyal Bilgiler programının temel yaklaşımı bilgiyi üretmek ve kullanmak için, gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmektir (Ata, 2006: 73).

Tarihi süreçte de görüldüğü gibi okullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinde coğrafya konularının olduğu ve bu konuların da Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından anlatıldığı görülmektedir. İyi ve etkili bir vatandaş olmak yerelde yaşadığı mekânı, ulusalda ülke coğrafyasını, küreselde tüm dünya ve evrenin coğrafyasını algulamaktan geçer. Bu sebeple Sosyal Bilgiler dersi ile Coğrafya dersi birbiri ile kopmaz bağlar ile bağlıdır.

2.2. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ VE COĞRAFYA İLE İLİŞKİSİ

İyi ve etkili bir vatandaş olmak yerelde yaşadığı mekânı, ulusalda ülke coğrafyasını, küreselde de tüm dünya ve evrenin coğrafyasını algulamaktan geçer.

“Doğada, insanın kendini keşfetmesi ve ardından doğanın bir parçası olarak var olduğu doğayı değiştirme isteği ile bilim doğdu. İnsanoğlu, doğadaki değişimi kontrol etmek ve o değişimlerden kaynaklanan olumsuzluklardan en az biçimde etkilenmek için yaptığı çevresel gözlemler ile doğanın gizini çözmeye başladı. Gözlem becerisi bilimin temelinde yatan ilk adımdır. İnsanın gözlem becerisi de coğrafya biliminin gelişmesinde etkili olmuştur” (Öztürk, 2008: 16).

Coğrafya, yeryüzünün şekillenmesini, şekillenmede etkili olan etkenleri ve yeryüzünde canlı hayatı oluşturan insan, bitki, hayvan toplulukları ile doğal ortam arasındaki ilişkileri ve bunların dağılışını inceleyen bir bilim dalıdır (Atalay, 2005: 1). Coğrafya, yeryüzünün tamamının veya bir bölümünün, fiziki, beşeri ve ekonomik olayların dağılışını ve bu olayların birbirleriyle olan bağlantısını, sebep ve sonuçlarını inceleyen bilimdir (Özey, 2005: 3).

Coğrafya yeryüzünün fiziki yapısını, beşeri ve ekonomik olayların dağılışını ve bu olayların birbirleri ile olan ilişkilerini incelenmesinin dışında, bu bilim ile uğraşan ve “coğrafyacı” olarak adlandırılan kişilerin kazanmış olduğu bilgiler sayesinde birçok kurum tarafından çeşitli projelerde görevlendirilmektedirler.

Coğrafya, insanların yaşadığı çevreyle olan olumlu ya da olumsuz etkileşimlerini sosyal ve doğal yönleriyle pratik sonuçlara çevirerek araştırma yapmaktadır. Bunun sonucunda gelişmiş ülkelerde “coğrafyacı” unvanına sahip olan kişiler “yer” ve “insan” ile ilişkili hemen her kurumda uygulamaya ve sonuca giden iş ve projelerde görev alırlar. Günümüz coğrafyacıları, şehir ve bölge planlamalarında çevre sorunlarına çözümler bulacak projelerde, küresel şirketlerin dünya pazarlarına yeni yerler bulma çabalarında görev almaktadırlar (Özgüç ve Tümertekin, 2000: 243).

Değişik konularda karşımıza çıkan problemlere coğrafya dersi ile öğrenmiş olduğumuz kazanımlar sayesinde farklı bakış açısı ile çözümler üretebiliriz.

Yeryüzü ile insan arasındaki ilişkileri inceleyen bir bilim özelliği gösteren coğrafyayı öğrendiğimizde; dünyayı, onunla etkileşimimizi, fiziki, beşeri ve ekonomik boyutla kavrayarak hem sosyal hem siyasi duruşumuzu belirleyebilir; bu konulara yönelik sorunlara farklı bakış açıları ile ele alabiliriz (Öztürk, 2003: 12).

Coğrafya öğrenimi, bireylere ilk olarak yaşadığı çevreyi daha sonra ülkesini ve dünyayı öğrenen bireylerin yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Coğrafya, yerin fiziksel sistemleri ile insan arasındaki ilişkileri ele alır. Diğer bir ifade ile insan ile çevre arasındaki ilişkiyi incelemektedir (Şahin, 2003: 81-82).

“Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP) ’nın genel amaçları ve vizyonuna genel olarak bakıldığında (CDÖP, 2005); dünyayı algılamaya, anlamaya ve değerlendirmeye yönelik bir bakış açısı kazandırmaya çabaladığı görülür. Böylelikle coğrafya eğitimi almış bir öğrencinin yaşadığı alandan küresel bir bakış açısına ulaşarak doğa ve insana ait sistemler ve süreçlere yönelik coğrafi bilinç kazanması hedeflenmiştir” (Öztürk, 2011: 599).

Coğrafi konular ile elde edilen bilgiler sayesinde çevre, toplum hayatı ve ekonomi gibi konularda çeşitli genellemelere varmak mümkündür. Öğrenciler söz konusu genellemeler ile çeşitli sorunları çözmektedirler. Bu sayede öğrenciler, kişi ve toplum sorunlarını tanıyacak, çözüm yolları arayacak, yurdun ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmasına katkı sağlayacaktır (Bilgili, 2010: 157).

Coğrafya öğretimi, eğitimin her kademesinde temel dersler içerisinde yer almaktadır. Bu öğretim ile birlikte coğrafi sorgulama becerisine sahip olan, coğrafi bilginin oluşumunu kavramış bireyler yetiştirmek temel ilkedir. Bu temel ilke doğrultusunda ülkesine ve dünyaya sahip çıkan, doğal hayata saygılı, iyi bir dünya vatandaşı yetiştirmek

amaçlanmaktadır (Öztürk, 2008: 4).

Sosyal Bilgiler dersi ile Coğrafya disiplini arasındaki ilişki Cumhuriyet dönemi öncesine kadar dayanmaktadır. Keskin (2009: 115) yapmış olduğu çalışmada 1913 yılından başlayarak 1968 yılına kadar yer alan İlkokul ders müfredatlarını incelemiş ve Sosyal Bilgiler dersi içerisinde Coğrafya disiplininin haftalık ders saatini belirlemiştir. Bu çalışmaya göre Sosyal Bilgiler dersinde Coğrafya disiplininin haftalık ders saatinin 1913 ve 1922 yılında dört, 1924 yılında beş, 1926, 1936 ve 1948 yılında beş saat olarak açıklamıştır. Ayrıca 1962 yılında Toplum ve Ülke İncelemeleri ve 1968 yılına Sosyal Bilgiler dersi adı altında Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık disiplinleri birleştirilmiş ve haftalık onbir saat olarak bu dersler müfredatta yer almıştır. 1962 yılında Toplum ve Ülke İncelemeleri ve 1968 yılına Sosyal Bilgiler dersi adı altında birleştirilen disiplinlerde, Coğrafya disiplinine yönelik önceki döneme ait olan müfredat konularında büyük değişikliklerin olmadığı ve ünitelerin birbiri ile örtüştüğü belirlenmiştir.

Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi coğrafya hayatımızda çok önemli bir yere sahiptir. Coğrafyanın bu kadar önem arz etmesi bu dersin öğrenciler için de önemini göstermektedir. İlköğretim kademesinde öğrenim görmekte olan öğrencilere coğrafya ile ilgili kavramları kazandırabilmemiz için sosyal bilgiler dersinin ayrı bir önemi vardır. Çünkü bu kazanımlar İlköğretim kademesinde 5, 6 ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından anlatılmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi'nin en öncelikli ve en önemli amacı etkili vatandaşlar yetiştirmek olduğu belirtilmektedir. Bu amacın gerçekleştirilmesinde ise coğrafya ayrı bir öneme sahiptir. Coğrafyanın sosyal bilgiler kapsamında yer alan tarih, vatandaşlık, ekonomi, çevre bilimi gibi diğer disiplinlerle de ilişkisi bulunmaktadır. Geçmişte yaşanmış olan ve insanları derinden etkileyen tarihi olaylar, coğrafi mekânlar üzerinde meydana gelmektedir ve bu olayların nedenlerinin ortaya konulması, o yerin mekânsal özelliklerinin analiz edilmesiyle mümkün olabilmektedir. Çünkü coğrafya da geçmişe ait önemli ipuçları bulunmaktadır. Geçmişte yeryüzü şekillerinin özelliklerini, orada yaşayan insanların yaşamlarını nasıl devam ettirdiklerini ve bu insanların toprağı nasıl kullandıklarını bilmek, bu dönemlerde meydana gelen tarihi süreçleri anlamak için önemlidir (Gençtürk, 2009: 12-13).

İlköğretim Sosyal Bilgiler programındaki Coğrafya konularında verilecek bilgi ve öğretim ile ülkesini sevip koruyan ve ülkesinin kalkınması için büyük çaba sarf eden nesiller yetiştirmek mümkün olabileceği için ilköğretim Sosyal Bilgiler programındaki

coğrafya konularının öğrencilerimize en iyi şekilde öğretilmesi ülkemizin geleceği açısından oldukça önemlidir. Türkiye'nin jeopolitik konumunun önemi, dünya siyasi coğrafyası bunu zorunlu hale getirdiği söylenebilir (Taş, 2006: 327).

Sosyal bilgiler programının paydaşlarından biri olan coğrafya, ilköğretimde önemli bir yere sahiptir. Çünkü ilköğretim kurumlarında eğitim gören bütün öğrenciler yaşadığı çevreyi tanımak, algılamak ve nereye ait olduğunu bilmek istemektedirler. Bu öğrencilerin yaşadığı çevreyi tanımaları, algılamaları ve nereye ait olduklarını bilmek istemeleri öğrencilerine 1, 2, 3. sınıflarda hayat bilgisi, 4, 5, 6, 7. sınıflarda ise sosyal bilgiler dersi ile kazandırılmaktadır (Sönmez, 2010: 25).

Sosyal Bilgiler dersini anlatacak olan öğretmen adaylarından coğrafya okuryazar olmaları beklenmektedir. Bu adayların coğrafya okuryazar özelliğine sahip olmaları demek coğrafyaya ait temel kavram ve ilkeler hakkında yeterli donanımına sahip olmaları anlamına gelmektedir. Bundan dolayı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ne ölçüde coğrafya okuryazar olduklarının araştırılması önemli bir problemidir (Gençtürk, 2009: 15).

Haritalar bu bilincin kazandırılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Çünkü öğrenciler, ilköğretimden kademesinden başlayarak yükseköğretime kadar görsel verileri hızlı bir şekilde içselleştirmektedirler (Sönmez, 2013: 150).

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler programları incelenerek, her bir sınıf düzeyinde doğrudan harita becerileri ile ilgili kazanım ve etkinlikler tablolar halinde verilmiştir. Kazanım numaraları değiştirilmeden Sosyal Bilgiler Programında yer alan şekli ile verilmiştir.

Tablo 2.1. 5.Sınıf Harita Becerileri Kazanım ve Etkinlikler Tablosu

SINIF DÜZEYİ	5. SINIF	
ÜNİTE ADI	BÖLGEMİZİ TANIYALIM	ETKİNLİKLER
KAZANIMLAR	1. Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanıır.	"Kabartma Harita Yapalım" (Basit malzemeler kullanılarak yüzey şekillerini gösteren kabartma harita yapılır.) (1. kazanım)
	3. Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	
	4. Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir.	"Fotoğrafların Dili" (Bölgenin coğrafi özelliklerini yansıtan resim veya fotoğraflar incelenir.) (3, 4, 5. kazanım)
	5. Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.	

Tablo 2.1.'e baktığımızda 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinin de “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesi içerisinde harita becerileri ile ilgili doğrudan ilişkili dört kazanımın (MEB, 2005: a) olduğu görülmektedir. Tabloda yer alan kazanımlar ve öğrenci çalışma kitabında bulunan harita etkinlikleri ile bu becerilerin öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu etkinlikler McClure (1992) tarafından oluşturulan beceriler içerisinde alansal perspektifin geliştirilmesi, yeryüzü şekillerinin anlaşılması ve harita yorumlama becerisi ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.2. 6. Sınıf Harita Becerileri Kazanım ve Etkinlikler Tablosu

SINIF DÜZEYİ 6. SINIF		
ÜNİTE ADI	YERYÜZÜNDE YAŞAM	ETKİNLİKLER
KAZANIMLAR	1. Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	“Haritalar Ne İşe Yarar?” (Çeşitli ölçeklerdeki haritalar üzerinde incelemeler yapılır.) (1,2. kazanım)
	2. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.	
	4. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’de görülen iklim türlerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	“Ülkemizden Yedi Renk” (Çeşitli harita ve fotoğraflar incelenerek konum, yeryüzü şekilleri ve iklim ilişkisi vurgulanır.) (4, 5. kazanım)
	5. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar.	
ÜNİTE ADI	ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI	ETKİNLİKLER
KAZANIMLAR	1.Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir.	“Ülkemizi Geliştirelim” (Türkiye’nin sahip olduğu madenler ve ürünler ile turistik yerler harita üzerinde gösterilerek verilen grafiklerle ülke ekonomisindeki yeri tartışılır.) (1,2. kazanım)
	2.Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar	
ÜNİTE ADI	ÜLKEMİZ VE DÜNYA	ETKİNLİKLER
KAZANIMLAR	1.Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	“Dünyamızı Tanıyoruz” (Dünya haritası üzerine dünyadaki nüfus ve ekonomik faaliyetlerle ilgili araştırma verileri yerleştirilerek dağılışı etkileyen faktörler belirlenir.) (1.kazanım)

Tablo 2.2.'ye baktığımızda 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinin de 3 ünite içerisinde harita becerileri ile ilişkili toplam yedi kazanımın (MEB, 2005: b) olduğu görülmektedir. Tabloda yer alan kazanımlar ve öğrenci çalışma kitabında bulunan harita etkinlikleri ile bu becerilerin öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır. McClure (1992) tarafından oluşturulan beceriler içerisinde uzaklığın anlaşılması, yerin belirlenmesi, yeryüzü şekillerinin anlaşılması, harita yorumlama ve harita ölçeği becerisi ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Tabloda yer alan kazanımlar ve öğrenci çalışma kitabında bulunan harita etkinlikleri ile bu becerilerin öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır.

Tablo 2.3. 7. Sınıf Harita Becerileri Kazanım ve Etkinlikler Tablosu

SINIF DÜZEYİ 7. SINIF		
ÜNİTE ADI	ÜLKEMİZDE NÜFUS	ETKİNLİKLER
KAZANIMLAR	1. Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye'de nüfusun dağılışımının neden ve sonuçlarını tartışır.	“Nerelerde Yaşıyoruz?” (Nüfus dağılışımını gösteren haritalar ve fotoğraflar incelenir.) (1.kazanım) “Ülkemizde Bir Gezi” (Harita ve verilerden yararlanılarak nüfus dağılışımının neden ve sonuçları incelenir.) (1.kazanım)
	2. Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.	“Nüfusu İnceleyelim” (Nüfus sayımı sonuçlarına göre hazırlanmış tablo ve grafiklerden yararlanılarak nüfus özellikleri incelenir ve nüfusun eğitim durumu ile eğitim hakkı ilişkilendirilir.) (2.kazanım)
ÜNİTE ADI	TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK	ETKİNLİKLER
KAZANIMLAR	2.Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.	“Osman Bey'in Rüyası” (Birinci elden kaynaklardan ve tarih haritalarından yararlanılarak Osmanlı Devleti'nin gelişme süreci işbirlikçi öğrenme yöntemi ile incelenir.) (2. kazanım)

Tablo 2.3.'e baktığımızda 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinin de 2 ünite içerisinde harita becerileri ile ilişkili toplam üç kazanımın (MEB, 2005: b) olduğu görülmektedir. Tabloda yer alan kazanımlar ve öğrenci çalışma kitabında bulunan harita etkinlikleri ile bu becerilerin öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır. McClure (1992) tarafından oluşturulan beceriler içerisinde alansal perspektifin geliştirilmesi, yeryüzü şekillerinin anlaşılması ve harita yorumlama becerisi ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

2.3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE BECERİLER VE MEKÂNI ALGILAMA BECERİSİ

Beceri, öğrencilerin, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ya da yaşama aktarılıp aktif olarak kullanılması düşünülen yeteneklerdir MEB (2006: 27). “*Sosyal Bilgiler Öğretim programına göre beceri, uygun öğrenme ve öğretim ortamında bireyin, hazır bulunuşluk düzeyine göre düşünsel ve davranışsal bir çabaya girmesi sonucu bir işi kolaylıkla ve ustalıkla yapar hale gelmesidir. İlköğretim her sınıfında bütün dersler için ortak olan 9 genel beceri belirlenmiştir. Program, Sosyal Bilgiler dersinde genel becerilerin yanı sıra Sosyal Bilgilere ait 6 beceriyi de öğrencilere kazandırmayı hedeflemektedir*” (Yazıcı ve Koca, 2011: 25-26). Bu becerileri (MEB, 2006: 27) şöyle sıralayabiliriz:

Genel Beceriler

1. Eleştirel Düşünme Becerisi
2. Yaratıcı Düşünme Becerisi
3. İletişim Becerisi
4. Araştırma Becerisi
5. Problem Çözme Becerisi
6. Karar Verme Becerisi
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
8. Girişimcilik Becerisi
9. Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi

Özel Beceriler

10. Gözlem Becerisi
11. Mekânı Algılama Becerisi
12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
13. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
14. Sosyal Katılım Becerisi
15. Empati Becerisi

Sosyal Bilgiler öğretim programında beceriler genel ve özel beceriler olarak ikiye ayrılır.

Genel beceriler ilköğretimde yer alan her ders için geçerlidir. Özel beceriler ise sadece Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilişkilidir.

Araştırmanın konusu olan harita kullanma becerisi ise mekânı algılama becerisi içerisinde yer alan bir alt beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6.Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu kitabında (MEB, 2006: 30) mekânı algılama becerisinin tanımı şu şekilde yapılmıştır.

Mekânı algılama becerisi yaşadığımız çevreyi doğru algılamamız ve bu çevreye uyum sağlamamız için çok önemli bir beceridir. Mekânı algılama becerisi içinde yer alan alt beceriler ise şu şekilde sıralanmaktadır:

1-Uzay ilişkilerini görebilme:

a- Bir cismin uzayda ya da bir şeklin kağıt üzerindeki biçimini zihinde canlandırma.

b- Bir şekli üç boyutlu görebilme.

c- Bir alanı, krokiyi, sokağı veya binayı zihinde canlandırabilme.

2- Harita, plan, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlama.

3- Küre kullanma

Mekânı algılama becerisi hakkında yapılan diğer tanımlar ise şunlardır.

Sosyal Bilgilerin temel disiplinlerinden birisi coğrafyadır. Coğrafya konularına baktığımızda mekân ve yer gibi kavramlarla sürekli karşılaşmaktayız. İnsan ile doğal çevre arasındaki ilişkileri inceleyen coğrafya her yaştaki insan için oldukça önemlidir. 2005 yılında hazırlanan sosyal bilgiler dersinin yeni programında coğrafya konularına baktığımızda bazı coğrafi konular verilmesi gereken temel beceriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu becerilerden en önemlisi mekânı algılama becerisi olarak programda yerini almıştır (Aktürk, 2012: 19).

Mekân bilşi, insanların çevreyi algılama, bilme ve anlamlandırmalarına ilişkin süreçleri içerir (Öcal, 2011: 373). İnsanlar çocukluk yıllarından beri çevrelerini gözlemleyerek dünyayı öğrenirler ve kendilerine uygun yaşam tarzlarını oluştururlar. Bu nedenle çevre insanın öncelikli öğrenme alanlarından biridir ve önemi yadsınamaz. Çevre içinde bulunduğumuz yaşam mekânımızdır (Ertuğrul, 2008: 25).

2.4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE HARİTA KULLANIMININ ÖNEMİ

İlköğretimin birinci kademesinden başlayarak öğretmenler tarafından anlatılan sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin hayata dair görüş ve düşüncelerinin oluşmasında temel niteliğe sahiptir (Aktepe, Tahiroğlu ve Sargın, 2014: 259).

Eğitim ğretim etkinliklerinin öğrencilere aktarıldığı sınıf içinde görsel-işitsel araçları ne kadar çok kullanırsa, öğrencilerin öğrenme ve güdülenme düzeylerinin de o kadar çok arttığı belirtilmektedir. İyi bir öğretmenin, ders planı hazırlarken vereceği dersle ilgili görsel-işitsel araçlarını da önceden hazırlamalı, bu araçlar nerede ve nasıl uygulanacağını çok iyi planlamalıdır (Cemaloğlu, 2005: 72).

Çelikkaya (2013) ise yapmış olduğu çalışmada Sosyal Bilgiler ğretmenlerinin sınıf içinde ders anlatırken haritaları sıklıkla kullandığını tespit etmiştir. “*ğretim araç-gereç materyallerden; ilk sırayı tahtayı, ikinci sırada haritayı, nc sırada ise yazılı materyalleri (ansiklopedi, dergi vb.) kullanmaktadırlar.*”

Görsel materyaller içinde en fazla kullanılan araç ise haritalardır (Akar, 2008). Göksel (2007: 72) ise Sosyal Bilgiler dersinde en önemli yardımcı materyalin %55 ile harita olduğunu belirtilmiştir. Sosyal bilgiler dersinde haritalardan faydalanmak dersin anlaşılması açısından çok önemlidir. Çünkü haritalar hem görsel anlamda yardımcı olur hem de uygulama ğretim metotlarından biri olan iş metodunun uygulanması anlamına gelir. (Göksel, 2007: 28).

Haritalar, konumsal bilginin nerede, nasıl, ne şekilde bulunması gerektiğini gösteren, iletişim araçlarıdır. Coğrafya eğitiminde kullanılması gereken en önemli materyallerden birisi de haritalardır (Buğdaycı ve Bildirici, 2009).

Eğitim programının içerisinde derslerde konulara göre farklı araç ve gereçler kullanılmaktadır. Programının iyi bir şekilde sürdürülebilmesi için uygun bir sınıf ortamı oluşturulduktan sonra dersin işlenmesi gerekmektedir. Eğitim için kullanılan araç ve gereçler birbirini tamamlayacak şekilde, zamanın teknolojisine uygun nitelikte olmalıdır. Sosyal Bilgiler dersinde konunun içeriğine göre farklı araç ve gereçler kullanılır. Bunlardan biriside haritalardır.

Sosyal Bilgiler dersinde haritaların kullanılması öğrencilere dersi anlaması açısından fayda sağlamaktadır.

Haritanın ğrencilere faydalarını Yeşiltaş (2012: 233) ise şu şekilde belirtmiştir. Örneğin; Anıtkabir’i hiç görmemiş öğrencilere harita üzerinde Ankara’nın bulunduğu yer gösterilerek, Anıtkabir’e ait resimler, şemalar, krokiler, çizimler ve posterler gösterilerek Anıtkabir’i tanınmaları sağlanabilir. Bu şekilde öğrencilerin birden fazla duyu organına hitap edilmekte ve öğrencilerin daha önce görmedikleri, tamamen soyut bir kavram olan Anıtkabir’i somutlaştırdığımız için öğrenmeleri daha kalıcı ve hızlı olacaktır.

Yeşil (2007: 297) ise “Günümüzde bilgilerin katı bir disiplin içinde öğrencilere ezberletilmesi yaklaşımı yerini, öğretim araç-gereçlerinden etkin şekilde yararlanarak öğrenmeyi öğrenci için zevkli ve eğlenceli bir hale dönüştüren ve daha kalıcı öğrenmeler sağlayan bir anlayışa bırakmıştır. Yeni anlayışla birlikte öğretmen, bilgiyi birebir ezberletmeyi terk ederek öğrencinin görmesini, dinlemesini, dokunmasını, bütün boyutları ile zevkli bir şekilde yaşamasını sağlayarak öğretim faaliyetlerini yürütmek durumundadır” şeklinde belirtmiştir.

Görsel işitsel araçların, öğretim ortamındaki işlevleri ve önemi, Edgar Dale tarafından oluşturulan yaşantı konisinde gösterilmektedir (Cemaloğlu, 2005: 270)

Şekil 2.1. Yaşantı Konisi (Cemaloğlu, 2005)

Şekil 2.1. de görüldüğü üzere Dale'nin yaşantı konisinde de insanlar gördüklerinin % 30'unu öğrenmektedirler. Haritalar görsel materyaller olduğu için soyut konuları somutlaştırır ve birden çok duyu organına hitap eder. Yani haritalar öğrenme açısından önemli bir yer teşkil etmektedir. Bundan dolayı haritaların öğretim ortamında kullanılması gerekmektedir. Haritanın kullanımının ne kadar önemli olduğunu dünya haritasını yapan Piri Reis, “Kitabı-ı Bahriye” adlı eserinde “Pusuladan, haritadan anlamayan zira bilmez hangi yöne gider yol” diyerek ifade etmiştir. Bu da coğrafya eğitimi ile kazanılan haritalardan yararlanmanın önemini ortaya koymaktadır. Aynı konuyu Atatürk de “Ben askerî meseleleri olduğu gibi siyasî meseleleri de haritadan mütalaa ederim” sözüyle dile getirmiştir (Demiralp, 2006: 68).

2.5. HARİTA VE HARİTA ÇEŞİTLERİ

Harita, yeryüzünün tamamı veya bir bölümündeki çeşitli olay, olgu ve cisimlerin şekil veya görüntülerinin belli ölçek dâhilinde küçültülerek düzlem üzerine aktarılmasıyla oluşturulur. Harita üzerine aktarılan veriler, yeryüzünün tamamının veya bir kısmının değil, onun üzerindeki olay, olgu ve cisimlerin görüntüleri veya şekilleridir. Bu olaylar veya olgular; yeryüzü şekilleri, akarsular, göller, ormanlar, çöller, nüfus, tarım alanları deniz akıntıları gibi coğrafi özellikleri içermektedir (Şahin, 2003: 189).

Harita, Dünya'nın tamamının veya belli bir parçasının kuş bakışı görünüşünün, belirli bir ölçekte dâhilinde küçültülerek bir düzlem üzerine aktarılmış şekline denir (Kolukısa, 2003: 72).

Değişik amaçlar için yapılan çok sayıda harita bulunmaktadır. Çeşitli ölçütlere göre bu haritaları farklı şekillerde gruplandırabiliriz. Harita çeşitleri ise ölçeklerine ve konularına göre en yaygın gruplandırma türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2003: 198).

Harita çeşitleri ölçeklerine göre harita çeşitleri ve konularına göre harita çeşitleri olmak üzere gruplandırılmaktadır. Bu gruplandırmalara ise aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

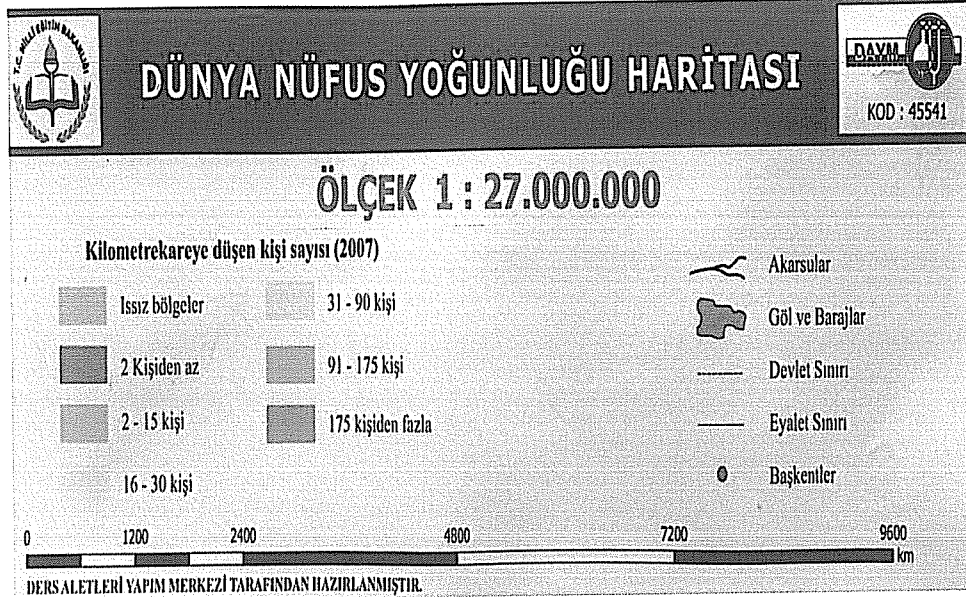
2.5.1. Ölçeklerine Göre Haritalar

“Ölçek harita üzerinde belli iki nokta arasındaki uzaklığın, arazide aynı noktaları ayıran gerçek uzaklığa oranına denir” (Atalay, 2005: 50).

Haritada bulunan ölçek bir orantıdır. Arazi üzerindeki gerçek uzaklık ve yüzölçümleri, ölçeğin paydasında bulunan sayının büyüklüğü oranında küçültülerek haritaya aktarılmıştır (Doğanay, 2002: 226). Haritalardan doğru bilgi alabilmek için gerekli olan en temel unsurun ölçek olduğu unutulmamalıdır. Çünkü ölçek bir anlamda gerçek alanın simgesidir (MEB, 2006: 35). Ölçekler kesir ve çizgi ölçek olmak üzere iki şekilde ifade edilebilir.

- **Kesir Ölçek:** Haritada bulunan küçültme oranı yazı ile harita üzerinde uygun olan bir yere yazılır; 1/ 20 000 veya 1: 20 000 gibi, bu ifade edilen kesire göre haritanın 20 bin defa küçültüldüğü anlaşılır (Atalay, 2005: 50).

- **Çizgi (grafik) Ölçek:** Bir doğru üzerinde gerçek uzaklığın harita üzerinde ne kadar uzaklığa eşit olduğu gösterilir. Bundan dolayı çizgi belli dilimlere ayrılır. Bu sayede harita üzerindeki uzaklığın arazi üzerinde ne kadar uzaklığa karşılık geldiği anlaşılır (Atalay, 2005: 51).

Harita 2.1. Kesir ve çizgi ölçek örneği (MEB, 2008)

Harita 2.1. de görüldüğü gibi Ders Aletleri Yapım Merkezi tarafından hazırlanan ve Sosyal Bilgiler Öğretimi için, eğitim- öğretim yılı başında okullara dağıtılan haritaların lejant kısmında kesir ölçek ve çizik ölçek yer almaktadır.

Haritalar kullanılan ölçek değerlerine göre gruplandırılmaktadır. Ancak yapılan gruplandırmalara baktığımızda birbirinden farklı sınıflandırmalar olduğu görülmektedir.

2.5.1.1. Planlar

Planlarda haritalar da olduğu gibi belirli ölçeklere sahip olmasına rağmen planlar ile haritalar arasında fark vardır. Planlar genel olarak şehir, kasaba, köy gibi yerleşim merkezleri ile park, bahçe ve mesken inşaatlarını gösterir. Bu nedenle planların ölçekleri çok büyüktür. Bu durum göz önüne alınarak “planlar, en büyük ölçekli haritalardır” demek mümkündür (Şahin, 2003: 199).

2.5.1.2. Büyük Ölçekli Haritalar

1/200 000 ölçekli veya daha büyük ölçeğe sahip olan haritalara büyük ölçekli haritalara denir (Kolukısa, 2003: 94). 1/20 000 ile 1/200 000 arasında farklılık gösteren büyük ölçekli haritalar: topoğrafya, turist, ulaşım ile çeşitli morfoloji ve jeoloji

haritalarının yapımında tercih edilmektedir (Atalay, 2005: 51).

2.5.1.3. Orta Ölçekli Haritalar

1/250 000 ile 1/ 800 000 arasında değişen haritalardır (Atalay, 2005: 51). Orta ölçekli haritalar; ikinci sınıf topografya haritaları, hava uçuş haritaları, jeolojik ve tektonik haritalar olarak sıralamak mümkündür (Akkuş, 1997: 51).

2.5.1.4. Küçük Ölçekli Haritalar

1/ 1 000 000 ölçekli haritalar ya da daha küçük ölçeğe sahip olan haritalardır (Kolkusa, 2003: 79).

MEB (2011: 11) ise Orta Öğretim Projesi Harita-Tapu-Kadastro, Harita Çizim Hazırlığı bu sınıflandırmayı şu şekilde yapmıştır.

Büyük Ölçekli Haritalar: *“1/5.000 ile 1/25.000 ölçekleri arasında yer alan haritalardır. Arazinin topoğrafik yapısını ve gerekli ayrıntıları göstermeyi amaçlayan haritalardır”.*

Orta Ölçekli Haritalar: *“1/50.000 ile 1/100.000 ölçekleri arasında yer alan topoğrafik haritalardır. Bu haritalarda arazinin ayrıntıları genel çizgileriyle temsil edilir”.*

Küçük Ölçekli Haritalar: *“1/200.000 ile 1/500.000 ölçekleri arasında yer alan haritalardır. Arazinin topoğrafik yapısını genel olarak göstermeyi amaçlayan haritalardır”.*

Çok Küçük Ölçekli Haritalar: *“1/1.000.000 ve daha küçük ölçekli haritalardır. Büyük arazi parçalarını ve dünyanın bütününe göstermeyi amaçlayan haritalardır. Bunlar genellikle coğrafya ve atlas haritalardır”.*

2.5.2. Konularına Göre Haritalar

Konularına göre haritalar ise genel haritalar ve özel haritalar olarak gruplandırılmaktadır.

2.5.2.1. Genel Haritalar

Genel haritalar geniş halk kitleleri tarafından kullanılmaktadır. Bu haritalar yeryüzünde geniş alanları gösteren küçük ölçekli haritalardır. Haritanın üzerinde bulunan bilgiler, o alandaki genel özellikleri yansıtmaktadır. Bu haritalar özel amaçlar için kullanılmaz, bundan dolayı da bu haritalardan yararlanabilmek için de özel bilgilere ihtiyaç yoktur. Bu tür haritalar çoğunlukla atlaslarda, ansiklopedilerde, okullarda ve devlet

dairelerinde kullanılır Genel Haritaları “topoğrafya haritaları, duvar haritaları (fiziki, beşeri, ekonomik, idari ve siyasi) ve atlas haritaları” oluşturur (Şahin, 2003: 203-205).

Genel haritalar; Topoğrafik haritalar, Geniş bölge haritaları, dünya haritalarından oluşur (MEB, 2011: 6-7). Atalay (2005: 53) ise Genel haritaları “topografya, coğrafya, atlas, şehir, turist, deniz, jeoloji, morfoloji, haritaları oluşturur” şeklinde sıralamıştır. Genel haritalar içerisinde atlaslar, fiziki, beşeri ve ekonomik haritalar, duvar haritaları, siyasi haritalar, jeoloji haritaları; deniz haritaları, uçuş haritaları vb. yer alır. İlk ve ortaöğretim kurumlarında bu haritalardan istifade edilmektedir (Balkan, 2007: 44).

2.5.2.2. Özel Haritalar

Özel haritalar, belirli yerlere ait belirli özellikleri gösteren ihtisas haritalarıdır. Yani bu haritaların hangi kişi veya kuruluş tarafından yapıldığı haritanın alt tarafında belirtilir (Şahin, 2003: 205). Çeşitli coğrafi olayların gösterilmesi ve takdim edilmesi bu haritalar ile yapılmaktadır (Atalay, 2005: 53).

Belli bir amaç doğrultusunda yapılan haritalardır. Bu harita grubu içerisinde jeomorfoloji, iklimik, morfografya, hidrografya, nüfus yerleşme, toprak, zirai faaliyet, yeraltı zenginlikleri, turizm, sanayi, vb. gibi haritalar yer alır (Balkan, 2007: 44).

Özel haritaların sayı olarak çok fazla olduğunu ifade eden Şahin (2003: 205) bu haritaların başlıcalarını şu şekilde sıralamıştır.

- *Jeomorfoloji haritaları*
- *Jeoloji Haritaları*
- *Hidrografya Haritaları (akarsular, göller, okyanuslar, okyanus akıntıları)*
- *Klimatik haritalar (sıcaklık, yağış, güneşlenme, basınç)*
- *Toprak haritaları*
- *Bitki haritaları (her türlü bitki için)*
- *Hayvanlar haritası*
- *Nüfus haritaları (nüfus dağılışı, yoğunluğu, göçler)*
- *Yerleşme haritaları*
- *Ekonomik haritalar (sanayinin çeşitli olayları)*
- *Sosyal haritalar (kalkınmışlık durumu, dinler)*
- *Eğim haritaları*
- *Afet (sel, çığ, deprem, heyelan vs.)*

- *Maden haritaları*
- *Meteoroloji haritaları*
- *Kara yolları haritaları*
- *Deniz yolları haritaları*
- *Hava ulaşım haritaları*
- *Turistik yerler haritaları*

Yukarıda sıralanan haritaların dışında daha pek çok özel haritalar bulunmaktadır. Çünkü akla gelebilecek her türlü olayın veya olgunun haritasını yapmak mümkündür. Milli parklar, sit alanları, kaplıcalar, mağaralar, sulak alanlar, belirli hastalıklar gibi konular da yapılan haritalar arasında yer alır (Şahin, 2003: 205).

Atalay (2005: 53) ise özel haritaları bazı morfoloji, jeoloji ile iklim, toprak, bitki örtüsü, yerleşme, nüfus gibi haritaların meydana getirdiğini söylemiştir.

2.6. HARİTA UNSURLARI

Bir çizime harita dememiz için o çizimin bazı unsurları bulundurması gerekmektedir. Haritalarda bulunması gereken unsurlar ise şunlardır;

2.6.1. Harita Başlığının Adı

Harita başlığı adından da anlaşılacağı gibi, haritanın “içeriği” hakkında kullanıcıya bilgi verir (Alımlı, 2007: 7). Genel olarak haritaların üst kısmında ya da haritanın bütünü oluşturulan parçaların (pafta) kenar ortalarına yazılır (Ünlü, Üçışık ve Özey, 2002: 20).

Her cismin adının olduğu gibi haritaların da adının olması gerekmektedir. Haritanın adına, haritanın başlığı da denir. Genellikle haritanın adı haritanın üst kısmında ve büyük yazılarla gösterilmektedir. Ancak bazen haritanın yan veya alt tarafında uygun bir yere de yazılabilir. Haritanın başlığında, haritanın kapsadığı alan ve haritanın konusu belirtilir. Örnek: Avrupa'nın Bitki Örtüsü Haritası, burada alan “Avrupa”, konusu ise “bitki örtüsü”dür (Şahin, 2003: 193).

2.6.2. Harita İşaretleri (Lejand)

Harita üzerinde bulunan farklı işaretlerin ifade ettikleri özellikleri açıklamak üzere düzenlenen tablolar, genellikle lejand olarak isimlendirilmektedir (Akkuş, 1997: 49). Harita üzerinde bulunan bu tablolar haritanın kolay bir şekilde okunmasını sağlamaktadır (Güngördü, 2002: 124).

Haritada veya paftada kullanılan işaretler olup, haritada ne anlam taşıdığını ifade eder. Haritanın veya paftanın en uygun yerinde bulunur. Semboller kalitatif (unsurlar çeşitleri) ve kantitatif (unsurların çeşit ve miktarı) semboller olmak üzere iki çeşide ayrılır, haritanın kullanılış amaçlarına göre kullanılacak olan sembol tercih edilir. (Ünlü ve diğ., 2002: 20).

Demiralp (2009: 962) göre *“Harita üzerindeki herhangi bir işaretin veya sembolün haritayı kullanacak kişinin anlayabileceği şekilde amacı net ve açık olmalı, neyi temsil ettiği tam olarak bilinmelidir. Gerçekte yeryüzünde noktalar bulunmadığı için, harita üzerindeki bu noktalar bir evi, okulu, camiyi, spor salonunu, sinemayı veya İstanbul gibi bir şehri temsil eden işaretler veya sembollerdir. Bu nedenlerden dolayı haritalar üzerinde lejant bulunmalı ve sembollerin ne anlama geldiği açık bir şekilde ifade edilmelidir. Burada önemli olan ve dikkat edilmesi gereken nokta; her haritada, haritanın amacına uygun sembollerin kullanılıp kullanılmadığının belirlenmesidir. Nüfus ile ilgili bir haritada nüfusu, bitki örtüsü haritasında da arazideki bitkileri gösteren semboller kullanılmalıdır.”* şeklinde açıklamıştır.

2.6.3. Ölçek

Bir çizimin harita özelliğini taşıyabilmesi için ölçeğinin olması gerekmektedir. Çünkü ölçek harita üzerindeki bir uzunluğun, yeryüzündeki gerçek uzaklığa oranını ifade eder. Haritalar, ilk olarak haritayı kullanacak olan kişiye iki nokta arasındaki uzaklığın ne kadar olduğunu net olarak vermelidir. Bu bilgi uzaklık (km) olabileceği gibi yolun ne kadar sürdüğü (zaman) açısından da olabilir. İstenirse yolculuğun hangi araçla (otobüs, tren, uçak, feribot gibi) ne kadara (maliyet) yapılabileceğine dair bilgiler de dâhil edilebilir. Yani bir harita kesinlikle bir ölçeğe göre çizilmeli ve ölçek de harita üzerinde belirtilmelidir. Bilindiği gibi ölçeği olmayan çizimler harita olarak kabul edilmemektedir (Demiralp, 2009: 961).

Herhangi bir haritanın araziye oranı ölçekle tespit edilmektedir. Ölçek üzerinde haritanın araziye oranla kaç bin kez, kaç milyon kez küçültüldüğü anlaşılmaktadır. Haritaların ölçekleri, çizilecek veya kullanılacak haritanın özelliğine göre değişmekte veya haritanın kapsam ve amacına göre seçilmektedir (Atalay, 2005: 50).

6. Sınıflar Sosyal bilgiler dersi öğretim programı kılavuzunda (MEB, 2006: 71) ise ölçeği” Dünya'nın bütününün veya belli bir parçasının gerçek büyüklüğünde bir haritası çizilebilir miyiz? Böyle bir haritanın çizilmesi uygun olsa bile bunu yapmak oldukça

zordur. Ayrıca böyle bir harita çok fazla maliyete sebep olur ve bu haritanın kullanması güçtür. Bundan dolayı harita çiziminde mutlaka küçültme yapılır. Haritalarda kullanılan küçültme oranına ölçek denir. Ölçek, bir yerin harita üzerindeki uzunluğunun gerçek uzaklığa oranını gösterir” şeklinde açıklamıştır.

2.6.4. Yön İşareti

Haritanın yön olarak kuzey kısmını gösteren işaret olup, daha çok bir okun ucuna K (Kuzey) veya N (North) harfleriyle ifade edilmektedir (Ünlü ve diğ, 2002: 20).

Harita üzerinde yön tayin etmek istiyorsak yön okundan faydalanırız. Bazen küçük ölçekli haritalarda yön oku bulunmayabilir. Böyle durumlarda yön, harita üzerinde coğrafi koordinat sistemi aracılığıyla belirlenir. Coğrafi koordinat sistemini kuzey güney yönlü uzanan meridyenler ile doğu batı yönlü uzanan paraleller oluşturur. Haritada coğrafi koordinatların bulunmadığı durumlarda ise yön, kuzeyi gösteren yön oku ile belirtilir (Sönmez, 2010: 37).

Harita, kullanıcıya bir noktadan diğer noktaya giden yolu genel olarak göstermelidir. Haritayı kullanan kişi, geniş bir alanda tam olarak nerede olduğunu, dünyanın, bir ülkenin veya bir şehrin neresinde olduğunu bilmek zorundadır. Eğer şehir planını kullanıyorsa evine en yakın sinemaya gitmesi için hangi güzergâhta ilerlemesi yani gideceği yere kuzeyden mi, güneyden mi dönmesi gerektiğini bilmelidir. Bu sorulara cevaplandırmak için haritanın yönü belirtilmelidir. Bu da genellikle rüzgârgülü veya kuzeyi gösteren yön göstergesi ile yapılır (Demiralp, 2009: 962).

2.6.5. Koordinat Sistemi

Arazi ya da harita üzerindeki bir noktanın, kabul edilmiş olan bir başlangıç sistemine göre yerini belirlemek için haritalara çizilen çizgi ve işaretlerden oluşan ağa koordinat sistemi denir. Koordinat sisteminde bir noktanın yerini belirlemeye yarayan elemanlara ve bu elemanların almış olduğu değerlere de koordinat denir (Sönmez, 2013: 143).

Harita üzerinde bulunan bir yerin konumu veya coğrafi koordinatları, haritayı kullanan kişinin “Bu yer nerede?” sorusuna cevap aradığı işaretlerdir. Aynı zamanda bir yerin nerede olduğu bilgisini kazandırmak için de mekân kavramı önemlidir (Demiralp, 2009: 963).

Koordinat bilgileri özellikle günümüzde GPS ve haritayı birlikte kullanan ya da haritadan koordinat okuması yapan harita kullanıcıları için oldukça önemlidir. Bu nedenle koordinat çizgileri arasında kalan noktaların hassas koordinat hesabını yapmak için harita kullanıcıları cetvel kullanılır (Alımlı, 2007: 9).

2.6.6. Renkler

Haritalarda renkler kullanılacaksa hangi renklerin kullanılması gerekmektedir? Haritalardaki renkler, diğer harita özellikleri gibi olması gereken bir kuraldır ve bunların kullanımlarında belirli ilkelere uymak gerekmektedir. Yoksa harita kullanım amacının dışına çıkar. Öğrencilere, renk kullanımının ne olduğunu, renklerin neyi temsil ettiğini, bunların atlas haritalarında ve diğer haritalarda nasıl kullanıldığını örnekler üzerinden anlatılması gerekmektedir. Öğrencilere, bir fizikî haritada deniz seviyesinden başlayarak yükselti basamaklarının yeşil, sarı ve kahverenginin tonlarıyla gösterildiğini, bu renklerin yer şekillerini temsil etmediğini, sadece yükselti basamaklarını temsil ettiğini, denizlerdeki derinlik basamaklarının da mavinin tonlarıyla gösterildiği, bu renk tonlarının çoğunlukla haritanın bir köşesinde yer aldığı uygulamalarla öğretilmelidir (Erinç, 2004: 32).

MEB (2006: 35) ise renklerin genişlediği alanlarda arazinin düz ve düze yakın olduğunu, renklerin daralarak çeşitlendiği arazilerde ise yükseltinin ve eğimin arttığını açıklamıştır.

2.6.7. Ekvator, Paralel ve Meridyenler

Ekvator; Kutuplardan aynı uzaklıktaki noktaların birleştirilmesi sonucu oluşturulmuş çemberdir. Paralel; ekvatorun başlıyarak kutuplara doğru birer derecelik aralıklarla geçirilen çemberlerdir. Meridyen ise; kutup noktalarını birleştiren ve ekvatora dik olan yay parçalarına denir. Paralel ve meridyenlerden coğrafi mevkii belirlemede yararlanırız (Ünlü ve diğ, 2002: 20).

Karabıyık, (2014: 33) ise “*Kutuplardan aynı uzaklıkta bulunan noktaların birleştirilmesiyle oluşan ve Dünya’yı iki eşit parçaya böldüğü düşünölen çembere ekvator denilir. Ekvator’a paralel olarak geçtiğı düşünölen çemberlere paralel denilir. Bir kutuptan başlayıp diğör kutupta sona eren yaylara meridyen denir. Meridyenler paralelleri dik keser*” şeklinde açıklamıştır.

2.6.8. Lokasyon Haritası (Anahtar Harita)

Haritalarda belirli bir köşede bulunan küçük haritadır. Kullandığımız haritanın dünya, kıta, ülke veya bölge içindeki konumu ile bütün içindeki parçanın nerede bulunduğunu gösteren haritalardır (Ünlü ve diğ, 2002: 20).

2.7. HARİTALARDA ARANAN ÖZELLİKLER

Haritaları eğitim-öğretim ortamında daha verimli kullanabilmek için haritaların kendine özgü özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. En basit araçlar dahi dersin kalitesini büyük ölçüde etkilediği bilinmektedir. Coğrafyanın bir mekân bilimi oluşu onun mekân analizinin de iyi yapılmasını gerektirir. Bu bakımdan haritaların da iyi bir şekilde analizinin yapılması gereklidir (Ünlü ve diğ, 2002: 19).

Haritaların öğretimin bütün aşamalarında kullanıldığı için belirli özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikleri Meydan ve Akdağ (2008: 165) şu şekilde sıralamıştır.

1. Haritanın üstünde bulunan bilgiler sade ve konuyla bağlantılı olmalıdır.
2. Haritanın üzerindeki bilgilerle başlığı ve cinsi, uyumlu olmalıdır.
3. Haritada üzerinde bulunan bilgilerin açıklanış yolları, haritayı kullanacak olan kişilerin düzeyine uygun uymalıdır.
4. Harita üzerindeki renkler açık, temiz, belirgin ve sade olmalıdır.
5. Harita üzerinde bulunan bilgiler için kullanılan semboller anlaşılır olmalıdır
6. Harita üzerindeki yazıların karışık olmaması ve kolayca okunabilmesi gerekmektedir.

Harita genel komutanlığı ise haritalarda aranan özellikleri doğruluk, tamamlık, gaye (amaca uygunluk), kolay okunabilirlik, açıklık ve anlaşılabilirlik, güzellik (estetik) şeklinde sınıflandırmıştır.

2.7.1. Doğruluk

Harita da doğruluk deyince o haritanın meydana getirilmesi aşamasında yapılacak işlemlerin doğru bir şekilde oluşturulmasını ifade eder. Bunlar ise hesaplardaki projeksiyon sistemindeki Jeodezik, Fotogrametrik, Topografik ve Kartografik doğruluklardır (hgk.msb.gov.tr). Haritanın doğruluğu denildiğinde, o haritanın oluşturulması sırasında yapılan iş ve işlemlerdeki doğruluk anlaşılır. Bunları kısaca ölçme, hesaplamalar ve çizim işleri olarak söyleyebiliriz (MEB, 2011: 5).

2.7.2. Tamamlık

Küçük ölçekli haritalarda yeryüzü parçası küçük gösterilmesinden dolayı her detayı göstermek mümkün değildir. Haritanın ölçeği büyüdükçe gösterilen detay da, o oranda artar. Bu detaylar ise; yollar, şehirler, binalar, kanallar, sanayi alanları ve bitki örtüsü ile ilgili konulardır. Bu konular gerek tabiat, gerekse insan kuvvetiyle çok sık değişir ve geliştirilir. Bu olaylar ise özellikle küçük ölçekli haritaların yaşlanmasına sebep olur ki, bu da bu tip haritaların revizyonunu yani başka bir ifade ile en yeni duruma getirilmesini gerektirir (hgk.msb.gov.tr).

Bir haritanın yapılış amacına göre haritaya geçirilmesi istenen yol, kanal, yapılar, bitki örtüsü ve buna benzer ayrıntıların en son halinin haritada gösterilebilmesidir (MEB, 2011: 5).

2.7.3. Gaye (Amaca Uygunluk)

Haritaların hangi amaç doğrultusunda yapılacağı önemlidir çünkü ona uygun olarak projeksiyon sistemi ve ölçek seçilir. Amaca uygun seçilen bu projeksiyon sistemi haritanın şekil ve ebat faktörlerini meydana getirir. Teknik amaç için yapılan harita ve plânlar büyük ölçeklidirler. Buna karşılık coğrafya haritaları küçük ölçekli olup kullanıcılara yüzölçümü bozulması yapmaması sebebiyle kolayca karşılaştırma imkânı verirler. Jeodezi, astronomi ve denizcilik amacı ile kullanılan haritalarda açı doğruluğunun olması gereklidir. Arazide kullanılan haritalar küçük ve kolay kullanılır ebatta, duvar haritaları ise büyük ebatta olması gerekmektedir (hgk.msb.gov.tr).

Bir haritayı yapma amacı ne ise o haritada amacın gerektirdiği bilgi ve ayrıntılara yer verilmesi gerekmektedir. Örneğin, bir kadastral haritadan, taşınmaz sınırlarının doğru bir şekilde ölçülmesi, çizimi ve yüz ölçümünün doğrulukla hesaplanması beklenirken arazinin engebesi ve bitki örtüsü üzerinde fazlaca durulmaz. Buna karşılık imar planına altlık olacak bir hâlihazır harita oluşturulurken mevcut yapılar ve yolların hali, arazinin engebesi ve bitki örtüsüne büyük önem verilir. Demek oluyor ki haritanın üzerindeki bilgiler, amaçla çok yakından ilgilidir. Amaca uygun bir harita, amacın gerektirdiği bütün bilgileri ve ayrıntıları kapsayan bir haritadır (MEB, 2011: 5-6).

2.7.4. Kolay Okunabilirlik

Haritanın özel işaretleri harita kullanıcısının rahatça görebileceği büyüklükte ve okumayı kolaylaştırıcı aralıkta olmalı ve ayrıca haritalar özel işaretlerle boğulmamalıdır. Bir haritanın okunabilme niteliği özel işaretlerinin uygun dağılımına, yazı ve baskısının mükemmelliğine bağlıdır (hgk.msb.gov.tr).

2.7.5. Açıklık ve Anlaşılabilirlik

Bir haritada, detayların belirtildiği özel işaretler ve renkler ile haritanın görüntüsü meydana gelir. Açıklık ve anlaşılabilirliğin uygun bir şekilde olması için özel işaretlerin olabildiğince aslına uygun bir şekilde belirtilmesi, renklerin de birbirine uygun düşecek tonlardan seçilmesi ve konulara uygun renk tonlarının kullanılması temel ilkedir (hgk.msb.gov.tr).

Bir harita bir takım çizgi, işaret ve şekillerden oluşur. Haritanın amacına göre kapsamı değişmekte, bundan dolayı kullanılan çizgi ve işaretler yoğunlaşmakta veya seyrekleşmektedir. Bu durum ise ölçeğin büyük veya küçük olmasına bağlıdır. Bir harita oluşturulmadan önce amacın gerektirdiği bilgi ve ayrıntıları açıkça gösterebilecek bir ölçek seçilmeli; çizgi, işaret ve şekiller normuna uygun biçimde ve boyutunda çizim yapılmalıdır. Bu ilkelere uyularak oluşturulacak bir haritada her türlü bilgi açıkça görülecek ve kolayca anlaşılacaktır. Haritanın bu özelliğine açıklığı ve okunabilirliği diyoruz (MEB, 2011: 6).

2.7.6. Güzellik (Estetik)

Bir haritaya genel olarak bakıldığında o haritanın vermiş olduğu iyi tesir o haritanın güzellik (estetiklik) ölçüsünün göstergesidir. Bu iyi tesir ise harita içindeki bütün elemanların birbiri ile uyum içinde olması suretiyle sağlanır. Renk tonlarının zevkli bir şekilde uygun seçimi, yazı puntolarının uygun büyüklükte olması, harita üzerindeki yerleştirme ve iyi bir baskı tekniği güzellik için en temel olan unsurlardır (hgk.msb.gov.tr).

Harita üzerinde bulunan çizgilerin kalınlıklarına uygun ve düzgün çizilmesi, yazıların normuna uyularak yazılması, işaretlerin şekil ve boyutuna uygun olarak düzgün bir şekilde çizilmesi ve harita üzerine yerleştirilmesi, o haritanın okunaklılığını sağladığı gibi düzgün ve güzel görünüşüyle de ona bakanlar üzerinde iyi etki bırakır. Bu etkinin derecesi o haritanın güzellik ölçüsünü oluşturur (MEB, 2011: 6).

Alman Max Ecker haritalarda mutlaka bulunması gereken özellikleri şöyle sıralamıştır (Akt. Alımlı, 2007: 6). Haritanın doğruluğunu etkileyen iki ana başlık geometrik doğruluk ve tematik doğruluktur. Geometrik doğruluğu haritanın konumsal veri kaynaklarındaki doğruluk ile çizim ortamına aktarma ve çizim tekniğindeki doğruluk etkiler. Tematik doğruluk ise, harita üzerindeki bilgilerin öznelik bilgilerinin (nicel – nitel) doğruluğudur.

- Eksiği olmayan bir harita, kapsadığı alana ait bütün bilgileri sunan bir harita demek değildir. Harita üzerindeki bilgilerin gösteriminde haritanın yapılış amacı, üzerindeki bilgilerin değişkenliği (güncelleme sorunu) ve ölçek ile sınırlıdır.
- Haritanın, harita kullanıcılarına daha anlaşılır bir şekilde olması için işaretlerin uygun seçimi, haritanın temiz çizimi ve kullanılan projeksiyon önemlidir. Anlaşılabilirlik için kartografik yöntemlerin kullanımı ön plana çıkar.
- Haritanın okunaklı bir şekilde olması için gerek işaretlerin gerekse yazıların boyutu, keskinliği, dizilişi, sıklığı ve birbirleri ile olan ilişkisine dikkat edilmelidir. Haritanın baskı ya da ekrana aktarımı sırasında çözünürlük değeri çok önemlidir.
- Güzellik kavramı insanlar arasında göreceli bir yargı olsa da haritalarda güzellik yukarıda sayılan bütün kriterlerin öncelik olarak sağlanması ve devamında da kullanılan renklerin, işaretlerin, yazıların, pafta kenar bilgilerinin birbirleriyle bir uyum içerisinde olması şartıyla gerçekleşir. Projeksiyon tekniğinin uygunluğu ve doğruluğu, baskı kalitesi, baskı yüzeyi ya da ekran çözünürlüğü haritanın güzelliğini önemli derecede etkilemektedir.

2.8. HARİTA BECERİLERİ

Harita becerisi, harita kullanıcısı tarafından haritanın daha iyi bir şekilde kullanılması yani harita kullanıcısının haritadan daha fazla verimlilik alabilmesi olarak açıklanabilir. Harita becerisi, taslak harita oluşturma, harita üzerinde bir yeri belirleme, haritalardan faydalanarak hesaplamalar yapma, amaca yönlendirecek harita seçme, haritalar yardımıyla doğal ve beşeri olay ve olguları yorumlama ve bunlara açıklık getirme gibi etkinlikleri yeterli düzeyde yapabilme becerisidir. En kapsamlı harita becerisi, harita okuma becerisidir. Harita okuma herhangi bir harita üzerindeki işaretleri dikkate alarak haritanın değerlendirilmesi aşamasıdır. Haritanın değerlendirilmesi için, haritanın hangi amaç için yapıldığının belirlenmesi ve işaretlerin anlaşılır şekilde yerleştirilmesi ve haritayı değerlendiren kişinin işaretlere göre haritada dağılışı ve bunu etki eden faktörleri

anlamlandırması gerekir (Atalay, 1994: 41).

Harita becerisi; harita üzerinde bir yerin konumunu belirleme, harita üzerine bilgi aktarma, amacına uygun harita seçme, haritalardan yararlanarak hesaplamalar yapma, mekânsal dağılışı anlama, haritayı düzgün bir şekilde yorumlama, taslak haritalar oluşturma anlamına gelmektedir (Ertuğrul, 2008: 29).

İncekara (2013: 187) ise doğada bulunan farklı unsurların görselleştirilmesine yardımcı olması, doğal çevrede meydana gelen süreç ve dokuların kartografik temelde sorgulanması ve yorumlanmasına imkân veren harita becerileri, coğrafya eğitimi ile öğrencilere verilmesi hedeflenen en önemli yetenekler arasında yer almaktadır. Harita becerilerinin ne olduğu ile ilgili literatüre bakıldığında, harita becerilerinin genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

- *Harita yapma: Verilerin kâğıt ve bilgisayar ortamında ölçek ve lejant kullanılarak görsel hale getirilmesi,*
- *Harita okuma: Harita üzerindeki süreç ve dokuları isimlendirme ve tanımlama,*
- *Harita yorumlama: Harita üzerinde verilen mekânsal ilişkiler üzerinden sonuçlar çıkarma, olarak üç temel başlık altında gruplandırıldığı görülmektedir.*

Harita kullanma becerisi 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi içerisinde “Harita okuma ve kullanma” olarak doğrudan verilecek beceriler olarak yer almaktadır. (Ertuğrul, 2008: 22).

Sosyal bilgiler dersinde kullanılan öğrenme ve öğretme faaliyetlerinde coğrafi beceriler ve buna bağlı olarak ilköğretim öğrencilerinin harita becerileri kazanması oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü harita becerileri, bireyin içinde bulunduğu çevreyi algılamasını, tanımasını ve bu çevreye anlam yüklemesini amaçlamaktadır. Bu çerçevede sosyal bilgiler dersinin mümkün olduğu kadar zenginleştirilmiş eğitim ortamlarında, öğrenciyi merkeze alan çeşitli yaklaşım, yöntem ve tekniklerle öğretilmesi önem arz etmektedir (Sönmez, 2010: 2). Sosyal bilgiler dersinde haritaları, hem üzerlerinde bulunan bilgilerin okunması, hem de bir verinin harita üzerinde basitçe gösterilmesi açısından incelemek gerekir. Öğrencilerden kendi seviyelerine uygun harita türlerini okuyabilmeleri, bunun yanında yine kendi seviyelerine uygun haritalar üzerinde çalışabilmeleri beklenmektedir. Sosyal bilgiler dersi disiplinlerinin hemen tümü için, temel anlamda harita becerisi gereklidir (MEB, 2006: 37).

Sosyal bilgiler dersindeki öğrenme ve öğretme ortamında coğrafi beceriler ve buna bağlı olarak ilköğretim öğrencilerinin harita becerilerini kazanması oldukça önemlidir. Çünkü harita becerileri, bireyin yaşadığı çevreyi algılamasını, tanımasını ve anlamlandırmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede sosyal bilgiler dersinin coğrafya konularını işlerken mümkün olduğunca zenginleştirilmiş eğitim ortamlarında, öğrenciyi merkeze alan çeşitli yaklaşım, yöntem ve tekniklerle öğretilmesi önem arz etmektedir (Sönmez, 2011: 253).

Haritaların eğitim öğretim ortamında çok fazla kullanıldığını düşünürsek haritalardan daha fazla yararlanabilmemiz için harita becerilerinin iyi bir şekilde kazandırılmasının da önemi ortaya çıkmaktadır. Bu becerilerinde öğrencilere aşamalı olarak kazandırılması gerekmektedir. Öğrencilerin gelişimsel özelliklerini dikkate alan MEB (2006: 34) 4. ve 5. sınıflarda ki öğrencilere harita becerisinin kazandırılması için basit şekiller ve kroki çizme, sembol kullanma ve bu sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturma becerileri üzerinde durulması gerektiğini 6. ve 7. sınıflarda ise haritaların diğer öğeleri üzerinde durularak ölçek ve değişen ayrıntılar, harita çeşitleri tanıma, harita üzerinde verilen bilgiyi okuma-anlama ve yeni bilgiler aktarma üzerinde durulması gerektiği belirtmiştir.

Harita Becerilerini Koç ve Aksoy (2012: 363-376) şu şekilde sıralamıştır.

- Sembolleri Anlama ve Yorumlama Becerisi
- Harita Okuma ve Yorumlama Becerisi
- Yön Bulma Becerisi
- Profil Çıkarma Becerisi
- Konum ve Koordinat Belirleme Becerisi
- Ölçek Kullanma Becerisi
- Uzaklık, Alan ve Eğim Ölçme Becerisi
- Taslak Harita Oluşturma ve Fiziksel Özellikleri Tanımlama Becerisi

McClure'ye (1992) göre harita kullanıma becerileri sekiz beceri şeklinde sıralanmıştır.

1. Haritanın yorumlanması becerisi
2. Harita ölçeği becerisi
3. Yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisi
4. Uzaklığın anlaşılması becerisi
5. Yönün anlaşılması becerisi
6. Alansal perspektifin geliştirilmesi becerisi
7. Yerin belirlenmesi becerisi
8. Sembollerin anlaşılması becerisi

Yapılan bu çalışmada McClure (1992) tarafından kullanılan sınıflandırmalar esas alınmıştır.

2.8.1. Harita Okuma ve Yorumlama Becerisi

Harita okumada ilk önce haritanın lejantında bulunan renk, şekil ve sembollerle vb. şekilde kodlanmış bilgilerin ne anlama geldiğine bakılır. Haritanın türüne göre lejanttaki semboller ve renkler değişmektedir. Harita okuyucularının harita üzerine aktarılan olay, olgu ve bilgileri hemen fark etmesi ve gruplandırması için kartografların en önemli harita unsurları arasında mutlak suretle zıtlık meydana getirmesi gerekecektir. Harita üzerindeki doğal ve beşeri unsurları gösterebilmek için kullanılan şekil, semboller ve bunların benzerleri; yakınlık, benzerlik, tamamlama ve basitlik ilkelerine göre gruplandırılır (Koç ve Aksoy, 2012: 365).

McClure (1992, 117-118) tarafından belirtilen ve öğretim kademelerine göre şekillendirilen harita yorumlama becerisinin yeterlilikleri Tablo 2. 4'te görüldüğü gibi sıralanmıştır.

Tablo 2.4. Öğretim Kademelerine Göre Harita Yorumlama Becerisi Yeterlilikleri

İlkokul Yeterlilikleri	Yakın çevrede yapılan arazi gezilerinde basit gözlemler yapar.
	Basit harita, resim ve küre ile ilişkili olan bilgileri sözel olarak açıklar.
	Yakın çevresinin, sınıfının, okulunun basit haritalarını çizebilir ve yorumlar.
	Bir bölgenin resimlerini ve basit haritalarını karşılaştırır.
	Harita ve küre üzerinde başka bir yerde yaşayan arkadaşlarını ve diğer insanları bilir.
	Yakın çevresinin modellerini ve basit haritalarını yapar ve bu haritaları sözel olarak açıklayabilir.
	Yeryüzünde suların, karalardan daha fazla olduğunu anlar.
Ortaokul Yeterlilikleri	Harita ve küre arasındaki benzerlikleri anlar.
	Haritada gösterilen yeryüzü şekillerinin basit dağılımını tanımlar.
	Harita ve kürenin farklı kullanımlarını anlar.
	Amacına uygun olarak özel haritalar oluşturur.
	Haritaları kullanarak iklimlerin oluşmasının temel nedenlerini açıklar.
	Tablo, grafik, şema ve daha gelişmiş olan harita ve resimleri yorumlayabilir.
	Dünya ile güneş arasındaki ilişkiyi basitçe anlar.
Lise Yeterlilikleri	Harita, tablo, grafik ve şemaları; bilgileri göstermek için kullanır.
	Dünya-güneş ilişkisini ve bu ilişkinin iklimlerle olan etkisini anlar.
	Yerleri bulur ve olayların ortaya çıkışının yer ve nedenleri ile açıklar.
	Dünya üzerinde gelişen olaylar ile harita ilişkisini yorumlar.
	Haritaları referans olarak tarihteki ve şimdiki coğrafi sınırlılıkları açıklar.
	Harita ve kürelerde bölgeselleşme tanımını bilir ve yorumlar.

Savage ve Armstrong (2000: 348) ise harita yorumlama becerisinin en gelişmiş beceri olduğunu düşünmektedirler ve bunu şu şekilde ifade etmektedirler: Haritayı okuyarak yorum çıkarma becerisi, harita becerilerinin en son kısmıdır. Harita okuma ve yorumlama becerisi içerisinde bilgi geçişini sağlama, haritayı okuyup kendine özgü farklı bir yorum yapma, haritadan faydalanırken üst düzey bilişsel becerilerini kullanarak farklı çıkarımlara imkân sağlaması sebebiyle bu son kısım harita becerilerinin en üst seviyesini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Harita yorumlama becerisi orta düzeyde bulunan sosyal bilgiler programında yer alan en önemli beceridir, nedeni ise diğer birçok harita ve küre kullanımı becerilerinin amacı bu beceri sayesinde kazanılmış olur.

Haritaların kolay bir şekilde okunması ve yorumlanabilmesi için resimli haritalara da yer verilmektedir. Resimli haritaların verilmesinin amacı ise küçük yaş grubundaki çocukların bu bilgileri kolay bir şekilde yorumlaması içindir. Wiegand (2006: 29) yapmış olduğu çalışmada resimli haritaların kullanılmasına rağmen küçük yaş grubundaki çocukların bu bilgileri tam olarak yorumlayamadıklarını belirtmiştir. Yetişkinler tarafından açık olan bu bilgilerin çocuklar tarafından yanlış yorumlanmasını doğal olarak karşılamıştır. Bu bilgileri çocukların doğru bir şekilde yorumlaması için ise yetişkinler tarafından küçük yaş grubundaki çocuklara yardım edilmesinin gerekliliğini belirtmiştir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuz kitabında MEB (2006: 36) harita okuma ve harita üzerine yeni bilgiler yerleştirme becerisini kazandırmak için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamıştır:

- Önce öğrencilere fotoğraflar kullanarak taslak çizimler yaptırabilirsiniz. Taslak çizimler zihin haritaları oluşturulmasında önemlidir.
- Dilsiz haritalar üzerinde koordinatları ve verdiğiniz şekilleri veya özelliklerini çizmelerini isteyin.
- Öğrencilere çeşitli tablolar vererek dilsiz harita üzerinde göstermesini isteyin. Örneğin en kalabalık on şehrimiz, en fazla yağış alan beş şehrimiz vs.
- Bu çalışmaları yaparken koordinatlardan yararlanın. Öğrencilerinize sadece koordinatları ve gerekli bilgileri verin istediğiniz haritayı hazırlamalarını isteyin.

Öğrenci haritayı yorumlarken farklı kombinasyonlarda ve problem çözme durumlarında bütün becerileri kullanmak için kendini zorlar. Tümdengelim yaklaşımında anlam çıkarma ve yorum soruları problem olabilir; bu problemleri çözmeye öğrencinin ihtiyaç duyduğu becerileri elde etmesini teşvik etmede de problem olabilir. Bundan dolayı bütün- parça- bütün senaryosu oluşturulur. Bütün resim bir problem formu içinde sunulur; bağımsız becerileri öğrenmenin anlamlılığı problem çözmeye teşvik eder. Bu becerilerin sentezi ortaya çıkan problemin uygulamaları için fonksiyonel bir modele dönüşür. Felsefi olarak süreç alan teorisine uygundur. Diğer genel becerilerin öğretilmesinde harita yorumlama becerisi iyi bir araçtır (Demiralp, 2006: 84).

2.8.2. Harita Ölçeği Becerisi

Haritalardaki küçültme oranına ölçek adı verilir (Karabıyık, 2014: 32).

McClure (1992:114) tarafından belirtilen ve öğretim kademelerine göre şekillendirilen harita ölçeği becerisinin yeterlilikleri Tablo 2.5.'de görüldüğü gibi sıralanmıştır.

Tablo 2.5. Öğretim Kademelerine Göre Harita Ölçeği Becerisi

İlkokul Yeterlilikleri	Daha büyük ve daha küçük gibi kavramları anlar ve kullanır.
	Resimlerdeki farklı büyüklükte olan objeleri tanımlar.
	Ölçümlerdeki basit artışları fark eder.
	Yaşadığı evin veya okulunun yakın çevresini gözlemler, açıklar ve basit modelini oluşturabilir.
	Harita ve küre arasında bulunan farkları bilir.
	Bir alanın harita ve resimlerini karşılaştırabilir.
	Orijinal bir objenin büyütülmüş veya küçültülmüş durumlarını karşılaştırarak, mekânın korunmasını sözel olarak ifade eder ve anlar.
Ortaokul Yeterlilikleri	Harita ölçeğinin, haritadan haritaya ve küreden küreye değişebileceğini fark eder.
	Harita ve küre arasında bulunan benzerlik ve farklılıkları ilişkilendirir.
	Büyük ve küçük ölçekli haritalar arasında bulunan temel farklılıkları bilir.
Lise Yeterlilikleri	Daha karmaşık durumda bulunan büyük ve küçük ölçekli haritalar arasındaki farklılıkları anlar ve problem çözme durumlarında bu bilgileri kullanır.

Harita ölçekleri orantılardan oluşurlar. Arazi üzerindeki gerçek uzaklık ve yüzölçümleri, ölçeğin paydasındaki sayının büyüklüğü oranında küçültülerek haritaya aktarılmıştır (Doğanay, 2002: 226). Bu beceri aynı alana ait büyük ve küçük ölçekli haritalardaki farklılıkları görme ve ölçek değiştiğinde değişen özellikleri anlayabilme ve bazı matematiksel işlemleri yapabilme yeteneğidir (Koç ve Aksoy, 2012: 372).

“Öğrencilere farklı ölçeklerle çizilmiş haritaların birbirlerinden farklı olduğu kavratılmalıdır. Farklı ölçeklerdeki haritalarda değişen ayrıntıların öğrenciler tarafından fark edilmesi gerekir” (MEB, 2006: 36).

Farklı ölçeklerle çizilen haritaları anlamak çocuklar için zor olabilir. Bu durumu öğrencilere kavratmak için öğrencilere daha somut konular üzerinden anlatım yapılabilir. Örneğin payı bir pasta olarak düşünürsek paydayı da pastayı paylaşacak öğrenciler olarak anlatalım, pastayı paylaşan öğrenci ne kadar çok olursa pay o kadar az olur. Bu durumda da büyük ölçekli haritalar ve küçük ölçekli haritalar kavramı öğretilir.

Ölçeğin gösterdiği oransal ifade kesir ifadesi ile veya eşit bölümlere ayrılmış bir çizgi ile gösterilir. Öğrencilerin haritadaki alanın hangi oranda küçültüldüğünü anlamaları için bu ifadeleri öğrenmeleri ve bunun için de temel matematik becerilerini bilmeleri gerekir (MEB, 2006: 34).

2.8.3. Yeryüzü Şekillerinin Anlaşılması Becerisi

“Harita üzerinde yüzey şekillerinin gösterilmesi öğrencilerin en çok zorlanacakları konudur. Bu konuda en yaygın teknik olan eş yükselti eğrisi tekniği orta öğretimde verileceği için bu konuya girmeden temel yüzey şekillerini tanımları en azından yükselti, eğim ve renk ilişkisini fark etmeleri sağlanmalıdır” (MEB, 2006: 34).

McClure (1992: 115) tarafından belirtilen ve öğretim kademelerine göre şekillendirilen yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisinin yeterlilikleri Tablo 2.6.’da görüldüğü gibi sıralanmıştır.

Tablo 2.6. Öğretim Kademelerine Göre Yeryüzü Şekillerinin Anlaşılması Becerisi

İLKOKUL	Yeterlilikleri	Göreceli yükseklikler ile ilgili basit terimleri bilir ve kullanır.
		Yeryüzü şekilleri ile ilgili coğrafi terimleri bilir ve kullanır.
		Harita ve küre üzerinde bulunan karaları ve suları ayırt eder.
		Kara parçalarının profilini çizer ve özelliklerini açıklar.
Ortaokul	Yeterlilikleri	Yaşadığı çevrede yer alan yeryüzü şekillerinin özelliklerini gösteren manzara modellerini oluşturur.
		Büyük ve küçük ölçekli haritalar ve küreler üzerinde yer alan arazi özelliklerini ayırt edebilir.
		Arazinin karakteristik özelliklerini açıklayabilmek için topografya haritalarından yararlanır.
Lise	Yeterlilikleri	Eşyükselti eğrilerinin genel özelliklerini bilir ve basit harita yorumlamalarında kullanır.
		Eşyükselti eğrileri ve yeryüzü şekilleri ile ilgili bildiklerini daha karmaşık problem çözme durumunda kullanır.
		Yeryüzünde meydana gelen hareketleri, nüfus dağılımını, yeryüzü şekilleri ve iklim arasındaki ilişkileri değerlendirebilir.

Yeryüzündeki ve deniz altındaki şekillerin özelliklerini gösteren haritalara topografya haritaları denilir. Deniz seviyesine göre aynı yükseltide bulunan noktaların birleştirilmesi ile oluşan eğrilerin kullanılmasıyla yüzey şekilleri gösterilir. Eş yükselti eğrileri ile yapılan haritalar aracılığı ile topografya hakkında bilgi sahibi olunur. Yükselti değerleri ile yer şekillerinin belli bir oranda küçültülerek ve yer şekillerinin gerçeğe uygun olarak kabartılıp gösterildiği haritalara da kabartma harita olarak adlandırılır (Koç ve Aksoy, 2012: 376).

Demiralp (2006: 82) Yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisinin İlköğretim birinci kademe yeterliliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Göreli olarak yeryüzü şekilleri ile ilgili olan basit terimleri bilir ve kullanır (yamaç, düzlük).
- Yeryüzü şekilleri ile ilgili olan coğrafi terimleri bilir ve kullanır (tepe, göl).
- Harita ve küredeki su ve kara parçalarını ayırt eder.
- Karasal alanların profillerini çizer ve özelliklerini tanımlar.
- İçinde bulunduğu çevrenin yeryüzü şekillerini gösteren modelini yapar ve özelliklerini tanımlar.

2.8.4. Uzaklığın Anlaşılması Becerisi

Haritalarda ölçek sayesinde iki nokta arasındaki uzaklık güvenilir ve doğru bir şekilde hesaplanabilir. Harita üzerinde cm veya mm ile gösterilen uzaklık ile arazi üzerindeki gerçek uzaklık ilişkilendirilir. Çizgi ölçekten yararlanarak harita üzerinde yerler arasındaki kuş uçuşu uzaklık kolay bir şekilde bulunabilir. Bu uzaklığı hesaplayabilmek için bir kâğıt parçası veya cetvel kullanılır. Kâğıt parçası veya cetvel kullanılarak harita üzerindeki iki mesafe çizgi ölçek üzerine yerleştirilir. Çizgi ölçek yardımıyla harita üzerindeki mesafenin gerçek boyutu tespit edilir.

McClure (1992: 111) tarafından belirtilen ve öğretim kademelerine göre şekillendirilen uzaklığın anlaşılması becerisinin yeterlilikleri Tablo 2.7.'de görüldüğü gibi sıralanmıştır.

Tablo 2.7. Öğretim Kademelerine Göre Uzaklığın Anlaşılması Becerisi

İlkokul Yeterlilikleri	Yakın, uzak, yanında gibi uzaklık kavramları kullanarak benzer yerler arasındaki mesafeleri karşılaştırır.
	Uzaklıkları hesaplamak için basit uzunluk ölçülerini kullanır.
	Yaşadığı çevrenin haritasında, zaman/uzaklık karşılaştırmasını yapar.
	Kesin olan ölçümleri, kesin olmayan ölçümlerle ilişkilendirir.
	Harita üzerinde uzaklığı belirleyebilmek için ölçeğe ihtiyaç olduğunu fark etmeye başlar.
Ortaokul Yeterlilikleri	Alanlar arasındaki uzaklık ve zaman ilişkisini anlar.
	Ölçeklerin, harita üzerindeki uzaklığı dünya üzerinde gerçek alan ile ilişkilendirerek gösterdiğini anlar.
	Alanlar arasındaki uzaklığı tespit etmek için harita ölçeğini kullanır.
	Karayolları haritasında mesafeyi kilometre olarak hesaplar.
	Bölge ve uzaklık arasındaki farkı anlar.
	Yerler arasındaki taşıma rotalarını ve çeşitlerini en hızlı ve en kısa olması bakımından karşılaştırır.
Lise Yeterlilikleri	Uzaklığı tahmin eder, tahmin edilen uzaklığın mesafesini ölçek kullanarak bulur.
	Küre üzerinde ekvatorun ve başlangıç meridyenin nerelerden geçtiğini bilir.
	Enlemler arasında bulunan tahmini uzaklıkları öğrenir.
	Ekvatora uzaklığı ve iklim arasındaki ilişkiyi anlar.
	Okyanuslara uzaklığı ve iklim arasındaki ilişkiyi anlar.

Wiegand (2006: 36) 6 ve 8 yaşları arasındaki çocuklarla yapmış olduğu çalışmada, çocukların hemen hemen yarısının sınıflarını metre ölçüsü ile hesaplamada zorluk yaşamadığını ancak daha uzun mesafede bulunan yerleri hesaplarırken genelde yanlış hesapladıklarını belirtmiştir.

Uzaklığın Anlaşılması becerisinin öğrencilere kazandırılabilmesi için öğrencilere sınıf ortamı dışında ölçme yaptırılabilir. Öğretmen öğrencilerin rahatlıkla görebileceği bir şekilde örnek olarak uygulamayı yaptıktan sonra öğrencilerin de yapmasını isteyebilir. Bu becerinin daha iyi kazandırabilmesi için basketbol veya voleybol sahalarının etrafının ölçülmesi istenebilir. Bu beceriler ise yaşa bağlı olarak çeşitli aktivitelerle geliştirilebilir.

Bu beceri, hesaplama üzerine temellendirilmiş olup, ölçüm yapmayı ve sonuç ya da oranlamayı gerektirir. Becerinin gelişim süreci üç aşamada gerçekleşir:

1. Görelî uzaklık uygulamaları ve bilgisi
2. Uzunluk (uzaklık) konumunun anlaşılması
3. Harita ölçeklerini (ölçmenin kendiliğinden olan formunu) kullanabilme kabiliyeti olarak

karşımıza çıkar (Demiralp, 2006: 79).

2.8.5. Yönün Anlaşılması Becerisi

Bulduğumuz konumu başkalarına tarif ederken yönleri kullanırız. Bir yerin başka bir yere göre nerede bulunduğunu anlatmak için yönleri kullanırız. Ayrıca çevremizde bulunan yerleşim merkezlerinin yerini de yönlerden yararlanarak belirtebiliriz. Mesela Samsun ülkemizin kuzeyindedir (Demirkaya, Çetin ve Tokcan, 2004: 44).

İnsanoğlu gideceği yeri, yönünü, bir yerin başka bir yere olan uzaklığını, yerküre üzerinde nerede bulunduğunu öğrenmek için yüzyıllardır haritaları kullanmaktadırlar. Haritalar insan yaşamındaki birçok şeyi kolaylaştırması açısından çok önemli araçlardır. Sağ, sol, ileri, geri, aşağı ve yukarı gibi yön belirten kavramları günlük yaşantımızda yer belirtmede ve bulmada sık sık kullanırız. Fakat bulduğumuz yöne göre bu yönler değişmektedir. Haritalarda kuzey, güney, doğu, batı yönleri kullanılır. Bu yönler değişmemektedir. Kuzey, yeryüzünde her zaman kuzey kutbunu gösterir. Eğer yüzümüz kuzey kutbuna doğru ise sağınız doğuyu, solunuz batıyı sırtınız da güneyi gösterir (Koç ve Aksoy, 2012: 366).

McClure (1992:109) tarafından belirtilen ve öğretim kademelerine göre şekillendirilen yönün anlaşılması becerisinin yeterlilikleri Tablo 2.8.'de görüldüğü gibi sıralanmıştır.

Tablo 2.8. Öğretim Kademelerine Göre Yönün Anlaşılması Becerisi

İlkokul	Yönler ile ilgili genel terimleri bilir ve kullanır.
	Yönle ilgili sözel olarak yönergeleri verir ve izler.
	Ara yönleri bilir ve bu yönleri kullanır.
	Çeşitli haritalar kullanarak yerel bölgesinin rotasını çizer.
Ortaokul	Kıtaların birbirlerine göre yönlerine bakarak kıtaların yerlerini tanımlar.
	Harita ve kürenin üzerine başlangıç meridyenini ve ekvatoru yerleştirir.
	Ara yönleri kullanır.
	Harita ve küre üzerinde ana yönleri, enlem ve boylamı bulur.
Lise	Yönleri belirlerken pusula kullanır.
	Pusulayı haritanın yönünü bulmak için kullanır.
	Harita ve küre üzerindeki uzaklık ile gerçek uzaklık arasındaki ilişkiyi bilir.
	Harita ve küre üzerinde yön ve konum hakkında kesin bilgi elde edebilmek için anayönleri kullanır.

Yön, kişinin yaşadığı çevrenin konumunu belirleme yeteneğidir ve aslında harita ve küre gibi daha özet (kuramsal, soyut, ideal) yorumlardır. Çocukların büyümesi gibi becerinin aşamaları geliştikçe yön anlaşılır. Burada özel kelimeleri (kavramları) öğrenmek, içselleştirmek ve daha sonra bu bilgiyi ortamdaki durumlara uygulamak temel ihtiyaçtır (Demiralp, 2006: 78).

Öğrencilerin yön bulma becerisini geliştirmek ve yön bilgisini kavratmak için çeşitli çalışmalar yaptırılabilir. Örneğin güneşin doğduğu yöne sağ kolumuzu kaldırarak, sağ tarafımızın doğuyu, sol tarafımızın batıyı, arkamızın güneyi ve önümüzün kuzey yönünü gösterdiği uygulamalı bir şekilde yaptırılarak bu beceri kazandırılabilir.

2.8.6. Alansal Perspektifin Geliştirilmesi Becerisi

Haritaların kuşbakışı olarak çizilmesi gerektirmektedir. Kuşbakışı perspektifi çocukların günlük yaşamda kullandıkları bir bakış şekli değildir. Bu nedenle, kuşbakışı perspektifini kavrayabilmeleri için, öğretmenin öğrencilere harita bilgisini ve harita okumayı kazandırması gerekmektedir. Alansal perspektifin geliştirilmesi için öğrencilere yaşadığı çevre, deneyimler ve havadan çekilmiş fotoğrafların kullanımı gerekmektedir. Hava fotoğraflarının kullanılması bu becerinin kazandırılması ve geliştirilmesi açısından etkileyici bir yoldur (Öztürk ve Dilek, 2002: 290- 291). McClure (1992: 108) tarafından belirtilen ve öğretim kademelerine göre şekillendirilen alansal perspektifin geliştirilmesi becerisinin yeterlilikleri Tablo 2.9.'da görüldüğü gibi sıralanmıştır.

Tablo 2.9. Öğretim Kademelerine Göre Alansal Perspektifin Geliştirilmesi Becerisi

İlkokul Yeterlilikleri	Perspektif ile ilgili terimleri bilir ve kullanır.
	Yakın çevre gezilerinde yeryüzü şekillerini gözler ve bunları haritalarla ilişkilendirir.
	Yakın çevre ile ilgili benzer harita ve resimleri karşılaştırır.
	Yakın çevrenin profil özelliklerini çizer ve bunu harita ile karşılaştırır.
	Yakın çevresinin bir modelini oluşturur ve bunun alansal görünümünü tanımlar.
Ortaokul Yeterlilikleri	Haritadaki yeryüzü şekillerini ayırt eder bir akarsuyun hangi tarafa doğru aktığını anlar.
	Bir bölgenin hava fotoğrafları ile haritaları karşılaştırır.
	Farklı bakış açıları ile bir nesnenin tasvir edilebileceğini anlar.
	Yakın çevresine yapılan arazi gezileri ile bu çevrenin haritaları ve hava fotoğraflarını karşılaştırır.
Lise Yeterlilikleri	Yakın çevresini gösteren bir alansal bakış haritası çizer.
	Bilinen ya da bilinmeyen bölgelerin hava fotoğraflarını yorumlar.

Demiralp (2006: 77) alansal perspektif becerisinin İlköğretim birinci kademe yeterliliklerini şu şekilde sıralamıştır.

- Perspektif ile ilgili terimleri (üzerinde, yol boyunca gibi) kullanır ve bilir.
- Yakın çevre gezilerinde yeryüzü şekillerini gözler ve bunları haritalarla ilişkilendirir.
- Yaşadığı bölgenin benzer harita ve resimlerini karşılaştırır.
- Alandaki özelliklerin profilden çizimini yapar ve bunu alanın haritası ile karşılaştırır.
- Yerel bölgeyi temsil eden bir model (toprak, alçı veya çamurdan) yapar ve bunu alansal bakış açısından tanımlar.

Bu becerinin öğrenilmesi için yaşanan çevre ve arazi fotoğraflarından yararlanmanın önemli olduğu belirtilmiştir. Havadan çekilmiş fotoğrafların kullanımı öğrencilerin bu beceriyi kazanması açısından oldukça önemlidir. Bu becerilerin kazandırılması için öğrencilere ilköğretimin alt kademelerinden başlanılarak çeşitli etkinlikler yaptırılabilir. Örneğin oyun hamurları veya farklı bir materyal kullanılarak bulunduğu mekânın (örneğin okul bahçesi) kuşbakışı şekli yaptırılarak, öğrenciden okul bahçesinin, okul binasının ve oyun alanının yerlerini göstermesi istenilebilir. Bu etkinlik sayesinde alansal perspektif öğrencilere öğretilir.

2.8.7. Yerin Belirlenmesi Becerisi

Haritalarda gösterilen yerler, mutlak bir konuma sahiptirler. Haritayı kullanan kişi koordinat sistemi sayesinde hızlı ve kolay bir şekilde bir yerin matematik konumunu ve bu yerin diğer yerlere göre yönünü belirleyebilir. Bir yerin matematik konumu ve koordinatı, enlem ve boylam dereceleri yardımıyla belirlenebilir (Koç ve Aksoy, 2012: 369).

Bu beceri yeryüzünde bulunan bir noktanın koordinat sistemiyle, dünya üzerindeki yerini belirleyebilmeyi içermektedir (Koç, 2013: 20). İnsanoğlunun yeryüzünde yaşamaya başlamasıyla birlikte, beşeri ve ekonomik faaliyetlerin etkin bir şekilde yapılabilmesi için doğru yönün ve konumun nasıl bulunacağı ve nasıl belirleneceği ayrı bir önem kazanmıştır. Ayrıca yapılan ilk haritalarda, Dünya üzerindeki doğal ve beşeri faaliyetlerin düzleme aktarılmasında bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde Dünya üzerinde bulunan herhangi bir yerin konumunun ve yönünün doğru bir şekilde belirlemek için

“koordinat sistemi” bulunmuş ve geliştirilmiştir (Sönmez, 2010: 90).

McClure (1992: 112) tarafından belirtilen ve öğretim kademelerine göre şekillendirilen yerin belirlenmesi becerisinin yeterlilikleri Tablo 2.10.’da görüldüğü gibi sıralanmıştır.

Tablo 2.10. Öğretim Kademelerine Göre Yerin Belirlenmesi Becerisi

İlkokul Yeterlilikleri	Konum ile ilgili kavramları bilir ve kullanır.
	Yakın çevresinde bulunan okulunun ve evinin yerini belirler.
	Diğer toplumsal yerlerle ilgili olarak okulun konumunu bilir.
	Benzer nesnelere yerini bulmak için sınıf veya yerel bölge haritalarını kullanır.
	Harita ve küre üzerine, bölge, devlet ve milletlerin bulunduğu yerleri yerleştirir.
	Harita üzerinde, inceledikleri yakın çevreleri yerleştirir.
	Basit koordinat sistemi kullanır.
Ortaokul Yeterlilikleri	Temel coğrafi özellikleri ve bölgeleri tanımlar, harita üzerine yerleştirir.
	Harita ve küre üzerinde başlangıç meridyeni ve ekvatora göre yer bulur.
	Ülkesinin ve bölgelerin yerlerini tanımlar.
	Ülkesindeki bölgelerde bulunan yerleşim alanlarını tanımlar.
	Harita ve küre üzerinde enlem ve boylamla ilgili çalışmalar yapar.
Lise Yeterlilikleri	Harita ve küre kullanılarak bir bölgenin, kesin ve göreceli yerlerini anlamayı geliştirir.
	Küre üzerinde bulunan herhangi bir yerin göreceli olarak konumunu tanımlar.
	Enlem, boylam derecelerine göre bir alanın konumunu tanımlar.

Demiralp (2006: 80) yön becerisinin öğrencilere kazandırılması için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamıştır. Başlangıç sınıflarında çocuğun içinde bulunduğu öğrenme dönemine göre, özellikle çocuğun yaşadığı çevre dikkate alınarak göreceli konumlandırma becerilerinin eğitimi verilmelidir. Kesin yer belirleme yeterlilikleri, ilerleyen zamanlarda sonradan verilmelidir. Enlem ve boylam ile ilgili üst düzey beceri gerektiren konulara geçilmeden önce, basit koordinat sistemini içeren çalışmalar yapılmalıdır.

Küçük yaşta çocuklara yaşadığı yerin öğretilmesi için yapılması gerekenler şu şekilde olabilir; ilk olarak çevresindeki park, okul, cami, market gibi önemli yerler öğretilmeli ve yönlendirmeler yapılarak bu yerler çocuklara buldurulmalıdır. Hatta dışarı çıktığımızda eve dönüşlerde bizi kendisinin eve götürmesi istenilerek yer konumu

geliştirilmelidir.

2.8.8. Sembollerin Anlaşılması Becerisi

Harita üzerinde bulunan semboller haritanın daha iyi anlaşılması ve haritanın daha iyi okunması için harita üzerinde bulunan işaretlerdir. Harita kullanıcısı sembollerin ne ifade ettiğini bilirse haritayı daha verimli kullanır.

Gerçek dünyada bulunmakta olan olay, olgu ve objeler sembolleştirilerek, haritaların lejant kısmına yerleştirilir. Semboller, haritaları okumamıza yardımcı olan iletişim araçlarıdır. Kartograflar semboller yardımıyla olay, olgu ve özellikleri haritalara kodlar. Harita kullanıcıları bu sembollerden faydalanarak kodlanmış olay, olgu ve özellikleri okur ve yorumlar (Koç ve Aksoy, 2012: 363).

McClure (1992: 106) tarafından belirtilen ve öğretim kademelerine göre şekillendirilen sembollerin anlama becerisinin yeterlilikleri Tablo 2.11.'de görüldüğü gibi sıralanmıştır.

Tablo 2.11. Öğretim Kademelerine Göre Sembollerin Anlaşılması Becerisi

İlkokul Yeterlilikleri	Basit ve gerçek nesnelerin gösterilmesinde renkleri ve sembollerini fark eder ve kullanır.
	Büyük-küçük, daha büyük-daha küçük gibi terimleri kullanır ve boyut ve şekilleri açıklamak için bu terimleri ifade eder.
	Dünyanın yuvarlak olduğunu bilir.
	Çevresinin sözlü olarak tanımını yapar ve ilgili resimleri yorumlar.
	Basit harita lejantlarını ve çok kullanılan renk-şekil sembollerini okur ve anlar.
	Çevresinde bulunan sıra, ev ve okul gibi objelerin resimli sembollerini kullanır.
	Yaygın olarak kullanılan işaretlerin anlamlarını bilir.
	Basit bir harita oluştururken etiketler yerine harita sembollerini kullanır.
	Benzer alanların harita ve resimlerini karşılaştırır.
Kıtaların ve okyanusların temel şekillerini bilir.	
Ortaokul Yeterlilikleri	Harita ve küre üzerindeki temel yeryüzü şekilleri için sembollerini bilir ve kullanır.
	Şehirler, demiryolları, nehirler ve karayolları sembollerini bilir ve kullanır.
	Adalar, yarımadalar ve deltalar gibi küçük alana sahip kara parçalarının şekillerini bilir.
Haritada göller, körfezler ve boğazların şekillerini bilir.	
Lise Yeterlilikleri	Özel amaçlı haritaların sembollerini kullanır.
	Aynı sembolün farklı bir harita veya küre üzerinde farklı anlama gelebileceğini bilir.

Harita sembollerinin kullanılmasında yeterliliklerin geliştirilmesi önemlidir. Böylece sembollerin ifade ettiği anlamlar ile karmaşık olan gerekli bilgiyi daha anlaşılır hale getirilir ve sonuçta etkili bir şekilde okuma görevi sağlanır. Semboller gerçek dünyada var olan olaylar ile uyumlu bir ilişki içerisindedirler. Bu nedenle semboller, iletişim için soyut bir anlam sunmaktadırlar (Demiralp, 2006: 76).

Sembol olmayan bir harita düşünülemez. Semboller, haritaların okunmasını sağlar. Kartograflar semboller yardımıyla olay, olgu ve özellikleri haritalara kodlarlar. Haritayı kullanan kişilerde bu sembollerden yararlanarak kodlanan olay, olgu ve özellikleri anlamlandırır (Koç, 2013: 19).

Sembollerin neyi ifade ettiği çocuklar tarafından anlaşılmazsa harita yanlış yorumlanabilir. Bu yanlışlığı engellemek için ise öğrencilere sembollerin hangi ifadeyi temsil ettiğini açıklamalıyız.

Çocuklar lejanta uygun harita renklerini tam olarak anlayamamaktadırlar. İlköğretimde hala her zaman yeşil rengin ovaları, kahverengi rengin dağları temsil ettiğini söyleyen öğrenciler vardır. Bu durumu ortadan kaldırmak için çocuklara renklerin yeryüzü şekillerini temsil etmediği kesinlikle öğretilmelidir (Çelikkaya, 2002: 58).

İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuz kitabında MEB (2006: 35) öğretmenlerin, öğrencilere sembollerini doğru bir şekilde öğretmek için yapması gerekenleri şu şekilde sıralamıştır. *“İlk aşamada öğrenciler haritalarda kullanılan standart sembollerini tanımalıdır. Bununla ilgili olarak hemen her genel haritada karşılaşılabilecekleri semboller örneğin; kara yolu sembol, yerleşim merkezlerinin sembolleri, demir yolları, hava alanları, akarsuların sembolleri ve yükselti ifade eden renkler gibi semboller öğrencilere kavratılmalıdır.”*

2.9. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.9.1. Konuyla ilgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

- Demirkaya, Çetin ve Tokcan (2004) “İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerine Yön kavramı Öğretiminde Kullanılabilecek Metotlar” adlı çalışmasında, ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin yön kavramını nasıl öğrenebilecekleri hakkında kullanılabilecek metotları araştırmışlardır. Öğrencilerin, kutup yıldızı, pusula, güneşin doğuşu ve batışı, karınca yuvası, saat, ay, harita, bitki, sopa gölgesi ve rüzgârlardan yararlanarak yön kavramını ve yer-yön tayinini nasıl öğreneceklerini açıklamaya çalışmışlardır.
- Duman ve Girgin (2005) “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Harita Okuryazarlığına İlişkin Görüşleri” adlı çalışmasında harita okuryazarlığının üniversite öğrencilerinin zihinsel şemalarını, kavram haritalarını, kültürel değerleri ve göstergeleri yorumlamaları ve mekânsal algılama becerisi üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışma yapmıştır. Yani harita okuryazarlığı becerisinin; öğrencilerin kavram haritası oluşturmasına; mekânı algılama becerisine; kültürel değerleri anlamasına; göstergeleri yorumlayabilmesine ve zihinsel öğrenme şemalarına etkisini araştırılmıştır.
- Demiralp (2006) “Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Geliştirilmesi” adlı çalışmasında, gösteri yönteminin coğrafya eğitimine uygun olup olmadığı konusunda çalışma yapmıştır. Ayrıca gösteri yönteminin coğrafya eğitimine katkı sağlayıp sağlamayacağını belirlemeye çalışmıştır. Harita ve küre kullanım becerilerinin neler olduğu, bu becerilerin öğretilmesinde hangi teknik ve yöntemlerden yararlanılacağı yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Araştırmada, harita ve küre kullanım becerilerinin sınıflar düzeyinde aşamalı olarak nasıl öğretilbileceğini belirlemek amacıyla da harita ve küre kullanım becerilerinin farklı sınıf düzeylerinde aşamalarını açıklamıştır.
- Göksel (2007) “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi” adlı çalışmasında harita ve grafik kullanımının ilköğretim okullarındaki durumlarını incelemiştir. Ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilip sosyal bilgiler derslerinde harita – grafik kullanımında karşılaşılan sorunlar ve çözüm yolları ile sosyal bilgiler eğitiminin daha iyi yapılabilmesi ve bu eğitimdeki harita ve grafiklerin daha verimli hale getirilmesi için bazı öneriler sunmuştur.

• Kızılcıoğlu (2007) “Harita Becerilerine Pedagojik Bir Bakış” adlı çalışmasında öğrencilerin haritaları daha iyi okuyup, kavramalarına yani içinde bulunduğu yakın çevresi ve küresel ölçekteki mekânsal bilgilerini daha iyi analiz etmelerini sağlamak amacı ile harita becerileri ve bu becerilerin geliştirilmesine yönelik çalışma örneklerine yer vermiştir.

• Üzümcü (2007) “İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğrenme Yöntemiyle Kazandırılması” adlı çalışmasında öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılması için öncelikli olarak haritanın öğretilmesinin önemine değinmiştir. Öğrencinin haritayı anlayabilmesi için gelişim ve anlama düzeyi dikkate alınarak kolaydan zora, yarı soyuttan soyuta ve yalından karmaşığa yöntemlerini kullanarak anlatılması gerektiğine değinmiştir. Aktif öğrenme etkinliklerinin uygulandığı deney grubunun, geleneksel öğretim yönteminin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerine göre harita okuma becerisi yönünden başarı düzeylerine göre bir artışın olduğunu belirtmiştir.

• Öcal (2007) “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde 6. Sınıf Öğrencilerinin Mekânsal Biliş Becerilerinin İncelenmesi” adlı çalışmasında öğrencilerde konum, rota ve mekân organizasyonu konularında öğrencilerin durumlarını tespit etmek için yapılmıştır. Bu çalışmaya göre 6. Sınıf öğrencilerinin konum ve rota ile ilgili çalışmada orta düzeyde, mekân organizasyonu konusunda başarısız olduğu saptanmıştır. Rota ile ilgili yapılan çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha başarılı olduğu saptanmıştır. Konum ve mekân organizasyonu çalışmalarında ise cinsiyet arasında herhangi bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır.

• Akar (2008) “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita Kullanma Düzeylerinin ve Harita Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin harita kullanma düzeylerinin ve harita kullanımına ait öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi ile ilgili bir araştırma yapmıştır. Sosyal bilgiler, coğrafya, görsel materyaller, beceri, sosyal bilgilerde beceri, harita kullanma becerileri hakkında temel bilgiler bu çalışmada yer almıştır. Çalışmada, coğrafya öğretiminde en fazla kullanım olanağına sahip görsel materyaller olan haritanın öneminden bahsedilmiştir.

• Ertuğrul (2008) “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Tespiti” adlı çalışmasında ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde harita ve küre kullanım becerilerini kazanıp kazanmadıklarını, bu becerileri kazanmışlarsa

ne ölçüde gerçekleştirdiklerini tespit etmek amacı ile bu çalışmayı gerçekleştirmiştir. Tespit edilen 8 harita ve küre kullanım becerilerinin her birinin kazanım düzeyleri, bu becerilerin kazanılmasında, öğrencilerin okuduğu okulun yapısı, cinsiyeti, ailenin ekonomik geliri, annenin çalışıp çalışmadığı, babanın mesleği, coğrafya konularına duyulan ilginin ve bu konuların öğrenilmesinin gerekliliğine olan inancın etkisi, çalışmada belirtilmiştir.

- Buğdaycı ve Bildirici (2009) “Harita Kullanımının Coğrafya Eğitimindeki Önemi” adlı çalışmasında Coğrafya eğitiminde kullanılmakta olan en önemli materyallerden birinin de haritalar olduğuna değinmiştir. Eğitim- öğretim ortamında kullanılan bu haritaların kartograf adı verilen uzman kişiler tarafından kartografik tasarım kurallarına uygun olarak yapılması gerektiğine değinmiş, Türkiye’de yenilenen eğitim sistemiyle haritaların coğrafya derslerinde çok önemli bir ihtiyaç haline geldiği belirtilmiştir. Coğrafya derslerinin en önemli gayelerinden birisi de haritaları okuyabilme, algılayabilme ve analiz etme becerisini kazandırabilmektir. Ancak eğitim sisteminde mevcut kullanılan haritaların tasarım ve üretim açısından yetersiz olduğuna değinilmiş ve bazı haritaların da izinsiz olarak farklı kaynaklardan alındığını söylemiştir. Bu haritaları hazırlayan kişilerin kartografya eğitiminden yoksun grafik tasarımcıları olduğunu söyleyerek haritaları, kopyalayan kişilerin etik davranmadıklarını belirtmiştir.

- Gençtürk (2009) “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi” adlı çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının "Coğrafya Okuryazarlık" düzeylerini belirlemiş ve buna etki eden çeşitli değişkenlerle olan ilişkisini ortaya koymuştur. Araştırma sonucuna göre, öğretmen adaylarının coğrafya okuryazarlık düzeylerinin yeterli seviyede olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra coğrafya okuryazarlık düzeylerine, cinsiyet, tutum, sınıf, ilköğretim döneminde yaşanan yerleşim biriminin türü, coğrafya ile ilgili bazı etkinlikleri yapma sıklığı ve öz-yeterlik inançlarına göre anlamlı farklılıklar gösterdiği ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının akademik ortalamalarının, çeşitli medya kaynaklarını kullanım sıklıklarının, ortaöğretim döneminde yaşadıkları yerleşim biriminin türünün ise coğrafya okuryazarlık düzeyi üzerinde anlamlı bir etki yapmadığı belirtilmiştir.

- İncekara ve Kantürk (2010) “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Haritalarla İlgili Temel Görüşleri ve Harita Kullanımına Yönelik Yaklaşımları” adlı çalışmasında öğrencilerin harita algısı, harita kullanımı ve haritalarla ilgili birtakım görüşleri değerlendirilmiştir. Ayrıca eğitim-öğretim sürecinde haritaların kullanımı ile ilgili üzerinde

durulması gereken noktalara değinilmiştir. Sonuç olarak öğrencilere haritaların önemi ve gerekliliği bilincinin önemli ölçüde verildiği görülmüştür. Ancak haritaların kullanımı ve haritalardan faydalanma konusunda giderilmesi gereken bir takım eksikliklerin olduğu anlaşılmıştır.

- Sönmez (2010) yapmış olduğu çalışmada ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin harita beceri düzeylerini belirlemek ve İlköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan harita becerilerinin görsel öğelerde- metinlerde yer alma durumlarını saptamak amacı ile yapmıştır. Araştırmada ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin toplam harita becerisi testi puanlarının sınıf değişkenine, öğrencilerin okul türüne, yerleşim türüne, matematik başarı puanına, öğretmenlerin mezuniyet branşına göre farklılaştığı saptanmıştır. İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sembollerini anlama ve yorumlama, yön bulma, harita okuma ve yorumlama, ölçek kullanma, uzaklık ölçme, konum ve koordinat belirleme becerileri puanları okul türü değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını tespit etmiştir.

- Aksoy ve Ünlü (2012) yapmış oldukları çalışmada coğrafya derslerinde harita becerisi kazandırmaya yönelik uygulamaların, öğrencilerin tutumlarına etkisini incelemiştir. Öğrenciler için geliştirilen anket ile uygulama sonrası derse yönelik tutumları ölçülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgular şunlardır: Kız öğrencilerin Coğrafya dersine yönelik tutumları erkek öğrencilere göre daha olumludur. Öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça Coğrafya dersine yönelik tutumları da olumlu yönde değişmektedir. Eşit ağırlık ve sosyal bilimler alanı öğrencilerinin coğrafya dersine yönelik tutumları, fen matematik bölümü öğrencilerine göre daha olumludur. Coğrafya derslerinin öğretimi ile görsellik arasında anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre öğrenciler, başta harita olmak üzere derslerde görsel öğelerin (tablo, şekil, grafik, küre gibi) kullanımının coğrafya öğretiminde gerekli ve önemli olduğunu düşünmektedir. Öğrencilerin haritaların kalıcı öğrenmeye etkisi hakkındaki düşünceleri olumludur.

- İncekara (2013) yapmış olduğu çalışmada coğrafya lisans öğrencilerinin harita yeterliliklerinin ölçülmesine yönelik olarak yapılmış olan çalışmaları gözden geçirmiş ve öğrencilerin kendi harita becerilerini değerlendirdikleri kanıtlarla harita yeterlilikleriyle ilgili performansları arasındaki istatistiksel farklılığı araştırmayı hedeflemiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin harita becerileri ve harita becerileri ile ilgili performansları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını işaret etmekle birlikte, erkek ve kız öğrencilerin

harita üzerinde yer şekillerinin yerinin, harita ölçeğinin ve ana ve ara yönlerin tespit edilmesi konusunda anlamlı bir şekilde farklılaştığına işaret etmektedir.

- Koç (2013) “Harita Beceri Düzeyleri İle Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmada harita beceri düzeyleri puanı ile öğrenme stilleri ve okul türü arasında bir ilişkinin olup olmadığını araştırmıştır. Öğrenme stili, öğrencilerin harita beceri düzeyleri ve okul türü harita beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

2.9.2. Konuyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

- McClure (1992) “ A conceptual model for map skills curriculum development based upon a cognitive field theory philosophy (Harita becerileri müfredatını geliştirmek için bilişsel alan teorisi felsefesine dayanan kavramsal bir model)” adlı çalışmada bilişsel alan kuramını ele alıp anaokulundan başlayarak sekizinci sınıfa kadar süren aşamada harita becerisi kazanımına yönelik müfredatı geliştirmek, kavramsal bir model oluşturmak ve bu modeli değerlendirmektir. McClure’nin yapmış olduğu bu araştırmanın diğer amacı ise var olan felsefenin, davranışçılığın ve diğer önemli felsefi yaklaşımlarının öğrencilerin harita becerisine sahip olmasının nedeni olarak, gelişiminin yeteri kadar olmamasına etki eden sebepleri ortaya koymaktır. Araştırma sonucunda, ABD’de öğrenim gören öğrencilerin harita becerilerinin yeteri kadar gelişmediği tespit edilmiştir. Araştırma da müfredat, kapsam çalışmaları, sıra ve sınıf düzeyinde harita becerisi eğitimine yönelik diğer uygulamalar bakımından eksikliklerin olduğu belirlenmiştir.

- Acheson (2003) “Teaching The Tool Of The Trade: An Exploration Of Teachers’ Knowledge And Practices About Maps-(Ticaret aletlerini öğretme: Haritalar hakkında öğretmenlerin bilgi ve uygulamalarının keşfi)” adlı çalışmada öğretmenlerin haritalar hakkında sahip oldukları düşünceleri ve bilgilerini, öğretmenlerin ders anlatırken haritalardan nasıl yararlandıklarını ve öğretmenlerin program içerisinde yer alan harita kullanımı ile ilgili konularda harita kullanımını yerine getirme düzeylerini saptamaya çalışmıştır. Araştırma esnasında ilköğretim öğretmenleri ile görüşme ve gözlem yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre haritaların genellikle harita bilgisi konusunda ve yalnızca yer belirleme amacıyla kullanıldığı saptanmıştır. Kullanılan harita becerilerinin de temel düzeyde olduğunu açıklamıştır.

- Shin (2006) “Using Geographic Information System (GIS) to Improve Fourth Graders’ Geographic Content Knowledge and Map Skills (Dördüncü sınıfların coğrafi

içerik bilgisi ve harita becerilerini geliştirmek için coğrafi bilgi sistemi” adlı araştırmasında, 4. Sınıf öğrencilerinin coğrafya bilgilerini ve harita becerilerini artırabilmek amacı ile coğrafi bilgi sistemi (GIS)’in kullanılabilirliğini araştırmıştır. Çalışmanın diğer amacı ise coğrafi bilgi sistemi (GIS) kullanımı sırasında ortaya çıkan öğretmen ve öğrenci problemlerini saptamaktır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin coğrafya bilgilerinin ve harita becerilerini geliştirmesi açısından sınıflarda coğrafi bilgi sistemi (GIS) kullanımının etkili olduğu saptanmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Araştırma modeli, evren, örneklem, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizini bu bölüm içerisinde açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmada Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerinin var olduğu biçimiyle tespit edilmesi için yapılmıştır. Bu yönüyle araştırma tarama modelindedir. Bu model mevcut olan durumu olduğu şekliyle betimlemektedir.

Tarama modeli geçmişte ya da o anda var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimleyen, tanımlamayı amaçlayan bir araştırma modelidir. Bu modelde araştırma konuları üzerinde herhangi bir değiştirme ve etkileme çabası olmaz. Araştırılmak istenen şey ortadadır. Amaç o şeyi en uygun şekilde gözlemleyip belirleyebilmektir. Asıl amaç ise herhangi bir değişiklik yapmadan gözlemektir (Karasar, 2006: 77).

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın çalışma evrenini Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde eğitim gören Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu ise 2012-2013 eğitim öğretim yılında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde eğitim gören 1. ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır.

Örneklem grubuna ait sınıf ve cinsiyet dağılımı Tablo 3.1.'de detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Tablo 3.1. Örneklem grubunda yer alan öğrencilere ait betimsel istatistik

Değişken	Faktör	n	%
Cinsiyet	Kız	82	45,3
	Erkek	99	54,7
	Toplam	181	100
Sınıf	1.Sınıf	74	40,8
	4. Sınıf	107	59,2
	Toplam	181	100

Tablo 3.1. de araştırmanın örneklem grubuna ait betimsel veriler yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre dağılımlarına baktığımızda, 82 kız (% 45, 3); 99 erkek (% 54, 7) olmak üzere toplam 181 öğretmen adayının araştırmaya katıldığı görülmektedir. Öğretmen adaylarının 74'ü (% 40, 8) 1. sınıfta yer alırken, 107'si ise (% 59, 2) 4. sınıfta yer almaktadır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada veri toplama aracı olarak, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita becerilerini tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 30 sorudan oluşan başarı testi kullanılmıştır. Bu testin oluşturulmasında öncelikle McClure'nin (1992) tespit ettiği sekiz harita becerisini ölçen sorular hazırlanmıştır.

Başarı testinin oluşturulmasında şu adımlar izlenmiştir.

- a) Başarı testi hazırlanırken 8 becerinin her birinin ölçülebilmesi için sorular bütün becerileri kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Soruların hazırlanmasında ve soruların niteliği konusunda danışmanın öncülüğünde araştırmacı tarafından 45 maddeden ve 5 şıktan oluşan başarı testi hazırlanmıştır.
- b) 45 maddeden oluşan başarı testi 3 alan uzmanı 2 ölçme uzmanı tarafından incelenmiş ve bu akademisyenlerden alınan dönütler değerlendirilerek başarı testinden 5 soru çıkartılmıştır. Ayrıca oluşturulan test dilbilgisi kuralları açısından 2 Türkçe öğretmenine incelenmiş ve eksik olan taraflar tamamlanmıştır.
- c) Ön uygulama için hazırlanan 40 soruluk başarı testi danışmanın öncülüğünde Sosyal Bilgiler bölümünün 2. ve 3. sınıfında okuyan öğretmen adayları ile Sınıf Öğretmenliği bölümünün 1. , 2. , 3. ve 4. Sınıfında okuyan toplam 338 öğretmen adayına uygulanmıştır. Düzgün doldurulmayan ve eksik bırakılan 8 başarı testi uygulamaya dahil edilmemiştir. Uygulama sonrasında test maddelerinin her birinin madde ayırıcılık gücü ve madde güçlük indeksi hesaplanmıştır.
- d) Ön uygulama testi uygulandıktan sonra madde ayırıcılık gücü indeksi düşük çıkan 7 soru (1, 4, 14, 15, 23, 35, 36) testten çıkartılmıştır. Ön uygulama testinde madde ayırıcılık gücünün hesaplanmasında Büyüköztürk'ün (2012:171) aşağıda verilen ölçütleri kullanılmıştır. 0,20 ve üzerinde olan bazı sorular düzenlenerek kapsam geçerliliği için yeniden kullanılmıştır.

- 0,30 ve üzeri olan maddeler iyi derecede ayırt edici
- 0,20 - 0,29 arası zorunlu durumlarda teste alınabilir veya madde düzeltilebilir
- 0, 20'den daha küçük maddeler teste alınmamalı veya tamamen düzeltilmeli

e) Madde güçlük indeksi düşük çıkan 3 soru (12, 21, 32) testten çıkarılmıştır. Bunun sonucunda soru sayısı ve becerilere olan dağılım Tablo 3.2. de gösterildiği gibi değişmiştir.

Tablo 3.2. Test maddelerinin dağılımı

HARİTA BECERİLERİ	Becerileri Ölçen Test Maddeleri
Harita Yorumlama	5, 15, 24, 26
Harita Ölçeği	2, 3, 4, 9, 16
Yeryüzü Şekillerinin Anlaşılması	12, 17, 18, 20, 22
Uzaklığın Anlaşılması	1, 7, 14, 11
Yöntün Anlaşılması	27, 28, 29, 30
Alansal Perspektifi Anlama	21
Yerin Belirlenmesi	6, 8, 23, 25
Sembollerin Anlaşılması	10, 13, 19

Tablo 3.2. incelendiğinde test maddelerinin dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir. Harita yorumlama becerisi 4 soru; harita ölçeği becerisi 4 soru; yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisi 5 soru; uzaklığın anlaşılması becerisi 4 soru; yönün anlaşılması becerisi 4 soru; alansal perspektifi anlama becerisi 1 soru; yerin belirlenmesi becerisi 4 soru; sembollerin anlama becerisi 3 soru şeklindedir.

Madde istatistiklerinde dikkat edilmesi gereken bir diğer ölçüt ise madde güçlük indeksidir. Bu indeksin 0'a yaklaşması maddenin zorlaştığını, 1'e yaklaşması ise maddenin kolaylaştığını ve bireyler arası farkı ölçme gücünün azaldığını göstermektedir (Gençtürk, 2009: 34). Yetenek testleri, başarı testleri gibi ilgi ve becerilerin ölçüldüğü testlerde bulunan maddelerin doğru cevaplanma oranını gösteren madde güçlüğü, testin son formu için madde bir ölçüt olarak kullanılır. Madde güçlüklerinin 0,50 civarında olması beklenir. (Büyüköztürk ve diğ., 2010: 125).

f) Bu 10 soru çıkarıldıktan sonra kalan testte yer alan 30 sorunun Cronbach's Alpha katsayısı 0,784 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha (Alfa) sorular arası korelasyona bağlı uyum modelidir. Cronbach Alpha 0 veya 1 gibi iki farklı değer alabilen veriler için bu katsayı Kuder Richardson yani KR 20'ye eşittir (Kalaycı, 2006: 407).

g) Başarı testindeki bütün sorular 5 seçenekli çoktan seçmeli şeklinde hazırlanmış ve bütün maddeler 1 puan üzerinden, toplamda 30 puan olarak değerlendirilmiştir. Yani başarı testinde öğrencilerin alabileceği en yüksek maksimum puan 30 puandır.

h) Başarı testi uygulaması yapılan bütün sınıflarda araştırmacı bizzat sınıflarda bulunup öğretmen adaylarına başarı testi ile ilgili gerekli açıklamaları yapmış ve öğretmen adaylarının kafalarında oluşabilecek soru işaretleri ortadan kaldırılmıştır.

ı) Başarı testi birinci alt problemin çözümlenmesi işleminde kullanılmıştır. Diğer alt problemlere ait olan cinsiyet, sınıf, akademik not ortalaması, sosyal bilgilerin alt dalları, adres tarifi ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının başarı durumuna etki eden faktörleri tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 3.3. Harita Kullanım Becerilerinin Ön Uygulama Testi Madde Analiz Tablosu

Madde	Madde Ayırıcılık Gücü r _{ij}	Madde Güçlük İndeksi p _i
Madde 1	0,10	0,92
Madde 2	0,34	0,67
Madde 3	0,30	0,76
Madde 4	0,15	0,93
Madde 5	0,35	0,63
Madde 6	0,40	0,44
Madde 7	0,39	0,66
Madde 8	0,36	0,80
Madde 9	0,37	0,80
Madde 10	0,33	0,30
Madde 11	0,42	0,70
Madde 12	0,29	0,85
Madde 13	0,26	0,68
Madde 14	0,04	0,11
Madde 15	0,17	0,60
Madde 16	0,34	0,84
Madde 17	0,29	0,75
Madde 18	0,47	0,70
Madde 19	0,43	0,61
Madde 20	0,45	0,63
Madde 21	0,22	0,89
Madde 22	0,37	0,67
Madde 23	0,07	0,58
Madde 24	0,52	0,68
Madde 25	0,46	0,38
Madde 26	0,44	0,68
Madde 27	0,38	0,39
Madde 28	0,28	0,45
Madde 29	0,35	0,72
Madde 30	0,43	0,67
Madde 31	0,30	0,54
Madde 32	0,33	0,83
Madde 33	0,45	0,81
Madde 34	0,43	0,71
Madde 35	0,10	0,16
Madde 36	0,30	0,65
Madde 37	0,55	0,57
Madde 38	0,36	0,80
Madde 39	0,42	0,56
Madde 40	0,29	0,77

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Veri toplama aracı ile verilerin çözümlenmesine geçilmeden önce veri toplama araçları tek tek incelenmiş, gerektiği biçimde doldurulup doldurulmadığına bakılmıştır. Gerektiği biçimde doldurulmamış olan sekiz tane başarı testi “geçersiz” sayılarak değerlendirmeye alınmamıştır. Geçerli olan veri toplama araçlarındaki veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Ölçme aracındaki veriler SPSS for Windows 15.0 paket programına aktarılarak amaçlara uygun biçimde çözümlenmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita kullanabilme beceri düzeylerini belirlemek amacı ile bu araştırmada, araştırmanın alt problemlerine uygun olarak yüzde, frekans, aritmetik ortalama, t-testi (independence) ve İlişkisiz ölçümler için Kruskal Wallis- H ve Mann Whitney -U testi uygulanmıştır.

Becerilerin gerçekleşme yüzdeleri şu şekilde hesaplanmıştır. Ortalama başarı puanları 100 ile çarpılıp soru sayısına bölünce becerilerin gerçekleşme yüzdesi ortaya çıkmaktadır. Örneğin harita yorumlama becerisine ait becerilerin gerçekleşme yüzdesini bulmak için ortalama başarı puanı olan $2,7 \times 100 = 270$, $270 / 4$ (soru sayısı): 67,5 yani 100 üzerinden 67,5 olarak bu beceri gerçekleşmiştir.

BÖLÜM IV

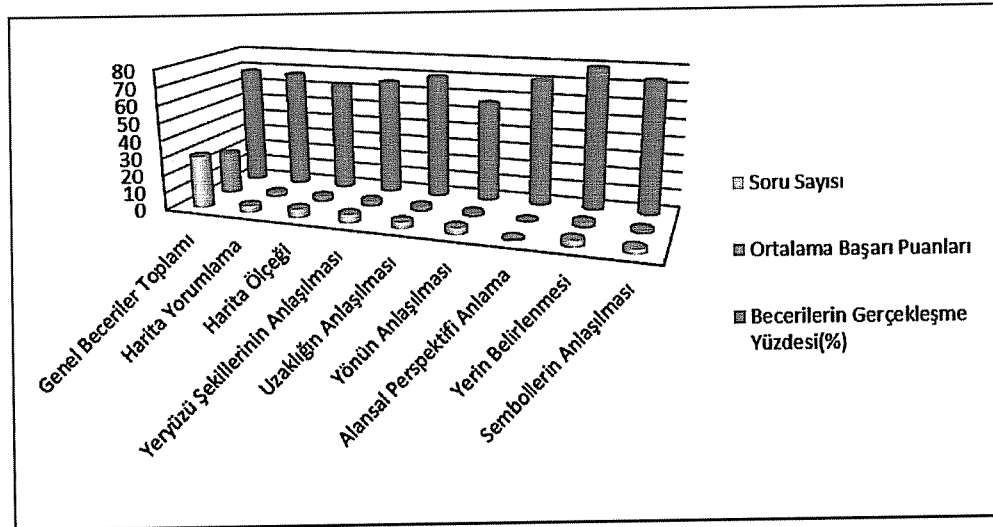
4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın alt problemlerine cevap aramak amacıyla toplanan verilerin analizleri sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. Birinci Alt Probleme Dair Bulgular

Tablo 4.1. SBÖA'nın Harita Kullanım Becerilerinin Gerçekleşme Düzeyi

HARİTA BECERİLERİ	Becerilerin gerçekleşme yüzdesi (%)	Ortalama başarı puanları \bar{X}	Testten alınacak maksimum puan
Harita Yorumlama	67,5	2,7	4
Harita Ölçeği	62	3,1	5
Yeryüzü Şekillerinin Anlaşılması	65,6	3,28	5
Uzaklığın Anlaşılması	70	2,80	4
Yönün Anlaşılması	56,5	2,26	4
Alansal Perspektifi Anlama	71	0,71	1
Yerin Belirlenmesi	79,2	3,17	4
Sembollerin Anlaşılması	73,67	2,21	3
Genel Beceriler Toplamı	68,1	20,43	30

Grafik 4.1. SBÖA'nın harita kullanım becerilerinin gerçekleşme düzeyi

Tablo 4.1. ve Grafik 4.1.'e bakıldığında SBÖA'nın harita kullanım becerilerinin gerçekleştirebilme düzeylerine yönelik hazırlanan başarı testi sonuçları hakkında şu yorumlar yapılabilir.

- Bütün becerilerin ölçülmesine yönelik olarak hazırlanan toplam 30 maddelik başarı testinin gerçekleşme oranı yani ortalama olarak doğru cevaplanma oranı % 68,1 olarak gerçekleşmiştir.
- Beceriler içinde öğretmen adayları tarafından en fazla gerçekleştirilen ya da başka bir ifade ile başarı testinde en fazla doğru yüzdesine sahip beceri ortalama % 79,2 başarı oranı ile *yerin belirlenmesi becerisi* olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Bu beceriyi %73,6 başarı düzeyi ile *sembollerin anlaşılması becerisi* takip etmektedir.
- *Alansal perspektifi anlama becerisi* % 71
- *Uzaklığın anlaşılması becerisi* % 70
- *Harita yorumlama becerisi* % 67,5
- *Yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisi* % 65,6
- *Harita ölçeği becerisi* % 62 başarı düzeyinde gerçekleşmiştir.
- *Yönün anlaşılması becerisi* ise % 56,5 düzeyinde gerçekleşerek sekiz beceri içinde en az düzeyde başarının gerçekleştiği beceri olarak görülmüştür.

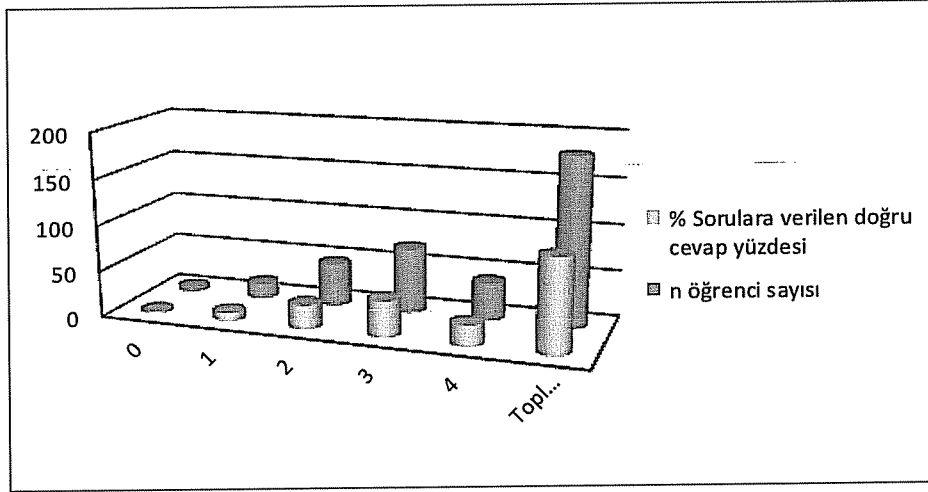
Harita becerilerine ait olan 8 becerinin gerçekleşme düzeyi daha detaylı şekilde incelenmiştir.

4.2. İkinci Alt Probleme Dair Bulgular

Tablo 4.2. SBÖA'nın Haritanın Yorumlanması Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik

Öğrencinin verdiği doğru cevap sayısı	n	%
0	5	2,8
1	17	9,4
2	47	26,0
3	71	39,2
4	41	22,7
Toplam	181	100

Tablo 4.2. incelendiği zaman Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının haritanın yorumlanması becerisinin gerçekleşme düzeyini tespit etmek amacıyla 4 soru sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının % 22,7'si soruların tamamına doğru cevap vermiştir. % 39,2'si soruların üç tanesine, % 26'sı iki soruya, % 9,4'ü bir soruya doğru cevap verirken, % 2,8'i hiçbir soruya doğru cevap verememiştir.

Grafik 4.2. SBÖA'nın haritanın yorumlanması becerisinin gerçekleşme düzeyi

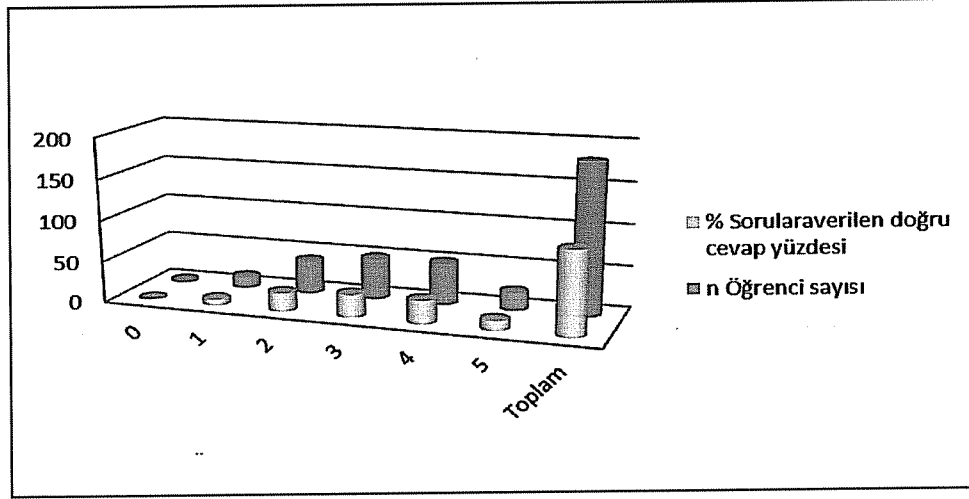
Tablo 4.2. sonuçları grafik 4.2. şeklinde de incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere harita becerisinin genel ortalama puanı 68,1 iken haritanın yorumlanması becerisinin ortalama puanı 67,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre haritanın yorumlanması becerisi genel ortalamadan düşük çıkmıştır.

Tablo 4.3. SBÖA'nın Harita Ölçeği Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik

Öğrencinin verdiği doğru cevap sayısı	n	%
0	3	1,7
1	14	7,7
2	41	22,7
3	50	27,6
4	51	28,2
5	22	12,2
Toplam	181	100

Tablo 4.3. incelendiği zaman Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita ölçeği becerisinin gerçekleşme düzeyinin tespiti amacıyla 5 soru sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının % 12,2' si soruların tamamına, % 28,2' si soruların dört tanesine, %

27,6' sı üç soruya, % 22,7'si iki soruya, % 7,7' si bir soruya doğru cevap vermiştir. % 1,7'si ise hiçbir soruya doğru cevap verememiştir.

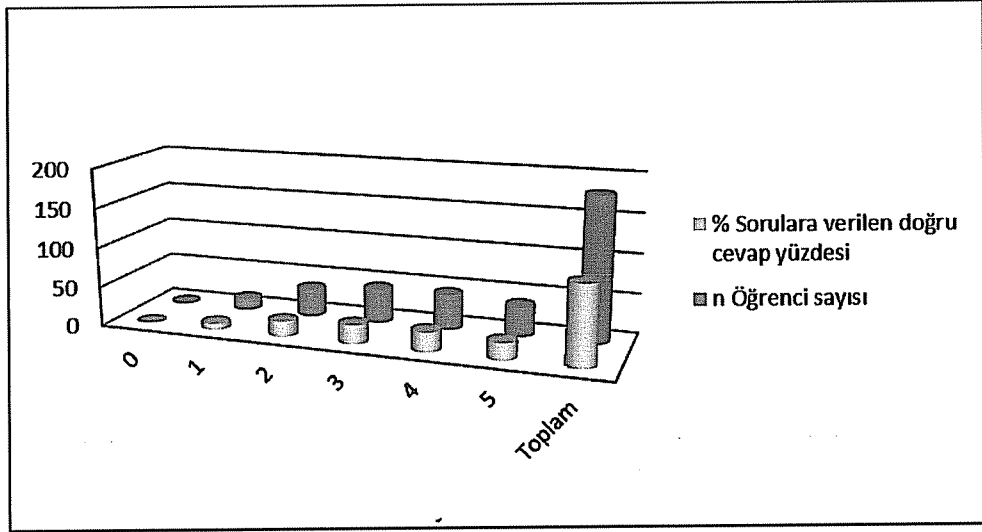
Grafik 4.3. SBÖA'nın harita ölçeği becerisinin gerçekleşme düzeyi

Tablo 4.3. sonuçları grafik 4.3. şeklinde de incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere harita becerisinin genel ortalama puanı 68,1' iken haritanın ölçeği becerisinin ortalama puanı 62 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre haritanın ölçeği becerisi genel ortalamadan düşük çıkmıştır.

Tablo 4.4. SBÖA'nın Yeryüzü Şekillerinin Anlaşılması Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik

Öğrencinin verdiği doğru cevap sayısı	n	%
0	2	1,1
1	15	8,3
2	36	19,9
3	44	24,3
4	45	24,9
5	39	21,5
Toplam	181	100

Tablo 4.4. incelendiği zaman Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının yeryüzü şekillerini anlama becerisinin gerçekleşme düzeyinin tespiti amacıyla 5 soru sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının % 21,5' i soruların tamamına doğru cevap vermiştir. % 24,9' u soruların dört tanesine, % 24,3' ü üç soruya, % 19,9' u iki soruya, % 8,3' ü bir soruya doğru cevap verirken, % 1,1'i hiçbir soruya cevap verememiştir.

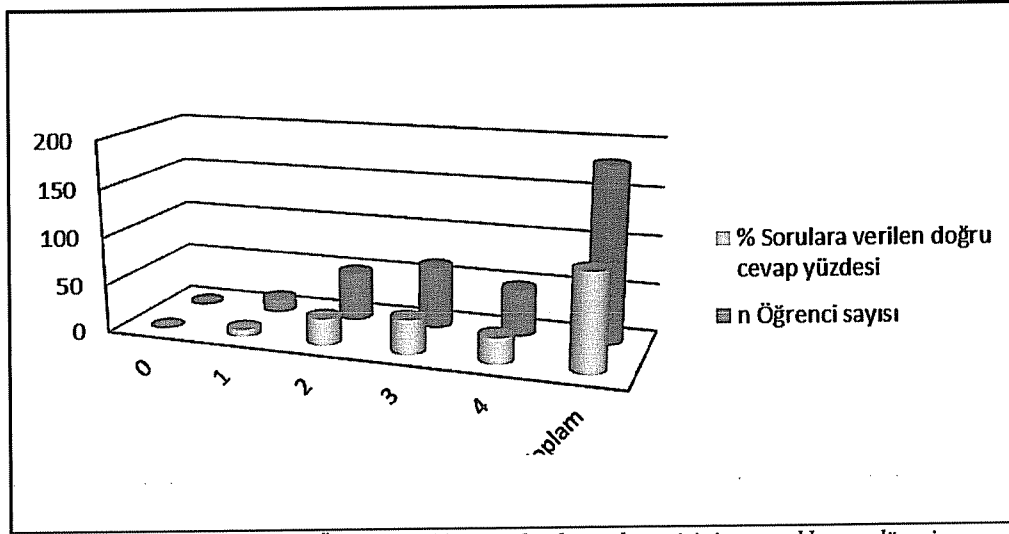
Grafik 4.4. SBÖA'nın yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisinin gerçekleşme düzeyi

Tablo 4.4. sonuçları grafik 4.4. şeklinde de incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere harita becerisinin genel ortalama puanı 68,1' yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisinin ortalama puanı 65,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisi genel ortalamadan düşük çıkmıştır.

Tablo 4.5. SBÖA'nın Uzaklığın Anlaşılması Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik

Öğrencinin verdiği doğru cevap sayısı	n	%
0	2	1,1
1	14	7,7
2	51	28,2
3	65	35,9
4	49	27,1
Toplam	181	100

Tablo 4.5. incelendiği zaman Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının uzaklığın anlaşılması becerisinin gerçekleşme düzeyinin tespiti amacıyla 4 soru sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının % 27,1'i soruların tamamına doğru cevap verirken, % 35,9' u soruların üç tanesine, 28,2' si soruların iki tanesine, % 7,7' si ise bir soruya doğru cevap vermiştir. % 1,1 hiçbir soruya doğru cevap verememiştir.

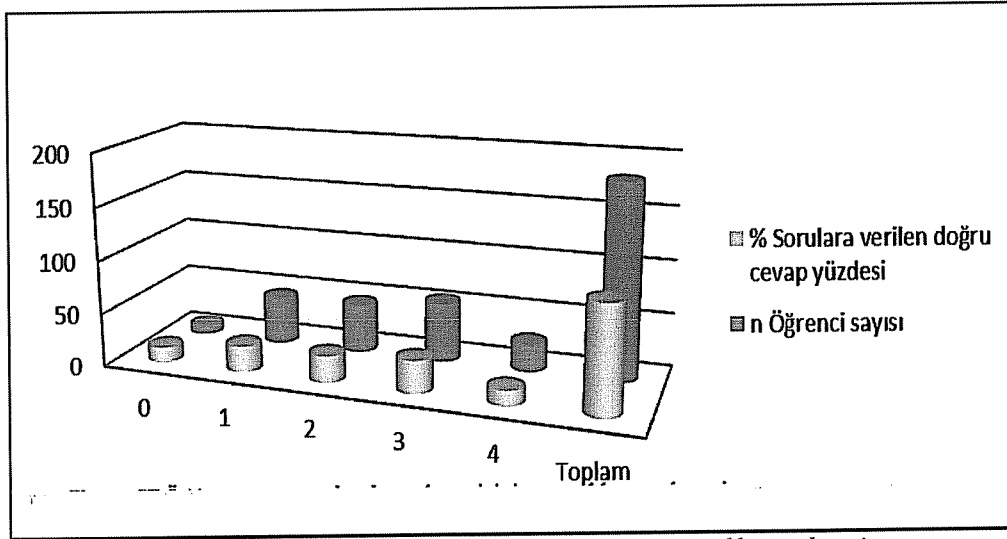
Grafik 4.5. SBÖA'nın uzaklığın anlaşılması becerisinin gerçekleştirme düzeyi

Tablo 4.5. sonuçları grafik 4.5. şeklinde de incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere harita becerisinin genel ortalama puanı 68,1' iken uzaklığın anlaşılması becerisinin ortalama puanı 70 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre uzaklığın anlaşılması becerisi genel ortalamadan yüksek çıkmıştır.

Tablo 4.6. SBÖA'nın Yönün Anlaşılması Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik

Öğrencinin verdiği doğru cevap sayısı	n	%
0	8	14,4
1	45	24,9
2	46	25,4
3	56	30,9
4	26	14,4
Toplam	181	100

Tablo 4.6 incelendiği zaman Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının yönün anlaşılması becerisinin gerçekleştirme düzeyinin tespiti amacıyla 4 soru sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının % 14,4' ü soruların tamamına doğru cevap vermiştir. % 30,9'u soruların üç tanesine, % 25,4' ü iki soruya, % 24,9' u bir soruya cevap verirken, % 4,4' ü hiçbir soruya cevap verememiştir.

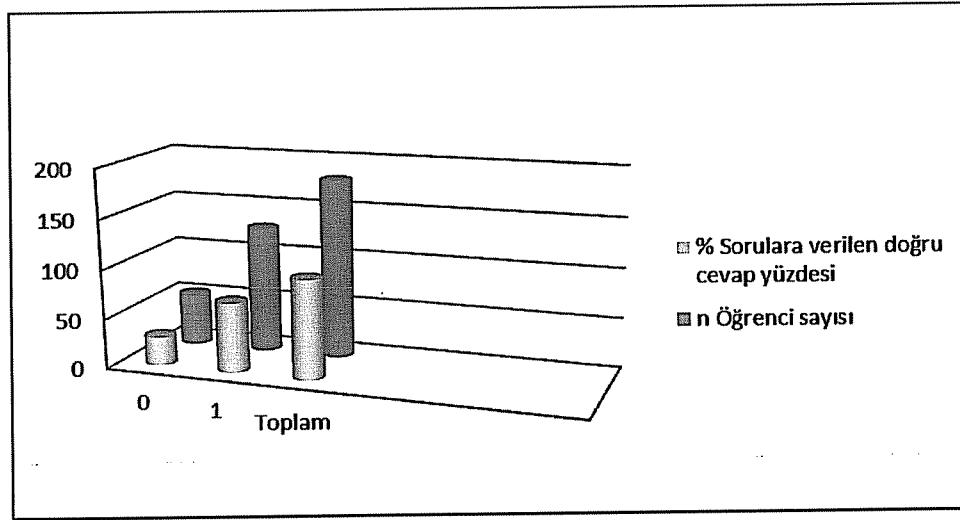
Grafik 4.6. SBÖA'nın yönün anlaşılması becerisinin gerçekleştirme düzeyi

Tablo 4.6. sonuçları grafik 4.6. şeklinde de incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere harita becerisinin genel ortalama puanı 68,1' iken yönün anlaşılması becerisinin ortalama puanı 56,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre yönün anlaşılması becerisi genel ortalamadan düşük çıkmıştır.

Tablo 4.7. SBÖA'nın Alansal Perspektifinin Geliştirilmesi Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik

Öğrencinin verdiği doğru cevap sayısı	n	%
0	53	29,3
1	128	70,7
Toplam	181	100

Tablo 4.7. incelendiği zaman Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının alansal perspektif becerisinin gerçekleştirme düzeyinin tespiti amacıyla bir soru sorulmuştur. Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının % 70,7' si soruya doğru cevap vermiştir. % 29,3' ü ise soruya yanlış cevabı vermiştir.

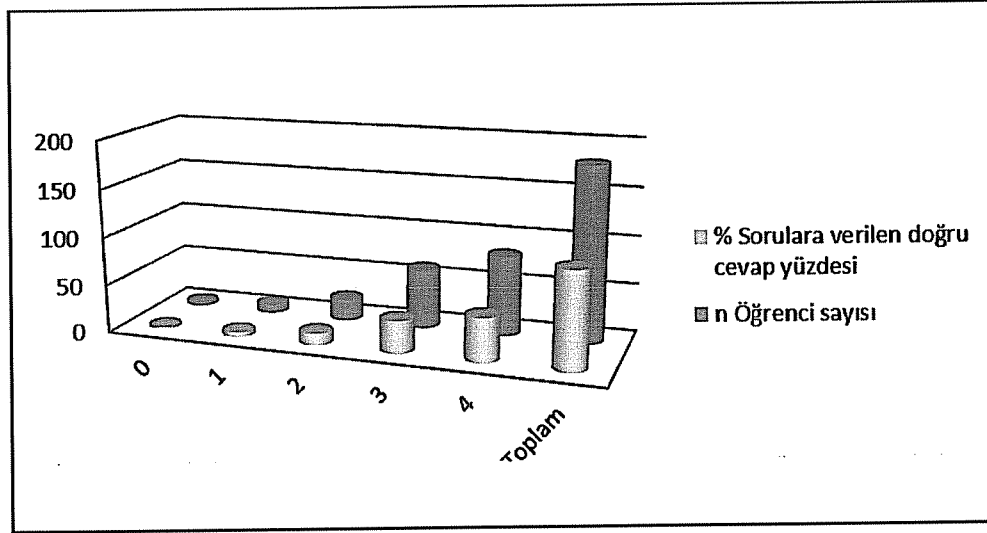
Grafik4.7. SBÖA'nın alansal perspektifin geliştirilmesi becerisinin gerçekleşme düzeyi

Tablo 4.7. sonuçları grafik 4.7. şeklinde de incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere harita becerisinin genel ortalama puanı 68,1' iken alansal perspektifi anlama becerisinin ortalama puanı 71 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre alansal perspektifi geliştirilmesi becerisi genel ortalamadan yüksek çıkmıştır.

Tablo 4.8. SBÖA'nın Yerin Belirlenmesi Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik

Öğrencinin verdiği doğru cevap sayısı	n	%
0	4	2,2
1	9	5,0
2	23	12,7
3	62	34,1
4	83	45,6
Toplam	181	100

Tablo 4.8. incelendiği zaman Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının yerin belirlenmesi becerisinin gerçekleşme düzeyini tespit etmek amacıyla 4 soru sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının % 45,6' sı soruların tamamına, % 34,1' i soruların üç tanesine, % 12,7' si soruların iki tanesine, % 5,0' ı soruların bir tanesine cevap verirken, % 2,2'si hiçbir soruya cevap verememiştir.

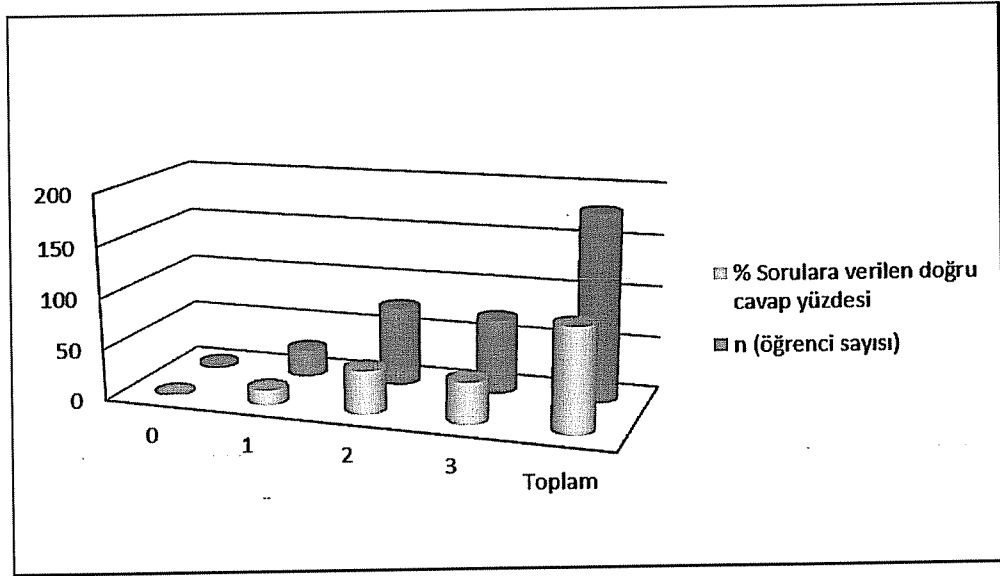
Grafik 4.8. SBÖA'nın yerin belirlenmesi becerisinin gerçekleşme düzeyi

Tablo 4.8. sonuçları grafik 4.8. şeklinde de incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere harita becerisinin genel ortalama puanı 68,1' iken yerin belirlenmesi becerisinin ortalama puanı 79,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre yerin belirlenmesi becerisi genel ortalamadan yüksek çıkmıştır.

Tablo 4.9. SBÖA'nın Harita Sembollerini Kullanabilme Becerisinin Gerçekleşme Düzeyine Ait Betimsel İstatistik

Öğrencinin verdiği doğru cevap sayısı	n	%
0	4	2,2
1	27	14,9
2	77	42,5
3	73	40,3
Toplam	181	100

Tablo 4.9. incelendiği zaman Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita kullanabilme becerisinin gerçekleşme düzeyinin tespiti amacıyla 3 soru sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının % 40,3'ü soruların tamamına doğru cevap vermiştir. % 42,5 soruların 2 tanesine, % 14,9'u soruların 1 tanesine, % 2,2'si hiçbir soruya cevap verememiştir.

Grafik 4.9. SBÖA'nın harita sembollerini kullanabilme becerisinin gerçekleşme düzeyi

Tablo 4.9. sonuçları grafik 4.9. şeklinde de incelenmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere harita becerisinin genel ortalama puanı 68,1' iken sembollerin anlaşılması becerisinin ortalama puanı 73,67 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre harita sembollerini kullanabilme becerisi genel ortalamadan yüksek çıkmıştır.

4.3.Üçüncü Alt Probleme Dair Bulgular

Tablo 4.10. SBÖA'nın Cinsiyetlerine Göre Harita Kullanabilme Becerilerine Etkisini Gösteren t-testi

Cinsiyet	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Erkek	99	20,08	4,47	179	-,427	,670
Kız	82	20,36	4,47			

Tablo 4.10. incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerine cinsiyetin etkisinin olmadığı görülmektedir ($t_{(179)} = -.427$; $p > .05$). Erkeklerin harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerini ölçmeye yönelik başarı testinin ortalama puanları 20,08'dir. Kızların ise ortalama puanları 20,36'dır. Sonuçta bayanlar lehine olduğu tespit edilen bu farklılık manidar değildir. Başka bir ifade ile cinsiyet değişkeni harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerinin kazanımı üzerinde etkili değildir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme Dair Bulgular

Tablo 4.11. SBÖA'nın Sınıf Düzeylerine Göre Harita ve Sembollerini Kullanabilme Becerilerine Etkisini Gösteren t-testi

Sınıf	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
1 sınıf	74	20,89	4,70	179	1,7	,087
4 sınıf	107	19,73	4,24			

Tablo 4.11. incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerine 1. ve 4. sınıflar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($t_{(179)} = 1,7$; $p > .05$). Birinci sınıfların harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerini ölçmeye yönelik başarı testinden ortalama puanları 20,89'dur. Dördüncü sınıfların ise ortalama puanları 19,73'tür.

Sonuçta birinci sınıflar lehine olduğu tespit edilen bu farklılık manidar değildir. Başka bir ifade ile birinci ve dördüncü sınıflar değişkenlerinin harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerinin kazanımı üzerinde etkili değildir.

4.5. Beşinci Alt Probleme Dair Bulgular

Tablo 4.12. Tarif Edilen Bir Adresi Kolaylıkla Bulabilir misiniz? Sorusuna Evet İle Hayır Diyenler Arasında Harita Kullanabilme Becerilerin Etkisini Gösteren t-testi

Adresi bulma	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Evet	120	21,69	3,9	179	7,06	,000
Hayır	61	17,29	4			

Tablo 4.12. incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının "Size tarif edilen bir adresi kolaylıkla bulabilir misiniz?" sorusuna evet diyenler ile hayır diyenler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. ($t_{(179)} = 7,06$; $p < .05$). Tarif edilen bir adresi kolaylıkla bulabilir misiniz? sorusuna evet diyenlerin $\bar{X} = 21,69$ iken, hayır diyenlerin $\bar{X} = 17,29$ 'dur.

Sonuçta tarif edilen adresi kolaylıkla bulabilirim diyenlerin ortalama puanları ile tarif edilen adresi kolaylıkla bulamam diyenlerin ortalama puanları arasında anlamlı derecede farklılık bulunmaktadır. Bu fark tarif edilen adresi kolaylıkla bulabilirim diyenlerin lehinedir.

4.6. Altıncı Alt Probleme Dair Bulgular

Tablo 4.13. SBÖA'nın Akademik Not Ortalamalarına Göre Harita Kullanabilme Becerileri Düzeylerinin Gruplara Dağılımını Gösteren Betimsel İstatistik

Akademik not ortalaması	n	\bar{X}	ss
0-1,99	23	14,78	3,70
2-2,99	135	20,87	3,83
3-4	23	21,73	4,8
Toplam	181	20,20	4,46

Tablo 4.13. incelendiğinde akademik not ortalaması 3-4 arasında olan öğretmen adaylarının ortalama değeri ($\bar{X}=21,73$), akademik not ortalaması 2-2,99 arasında olan öğretmen adaylarının ortalama değeri ($\bar{X}=20,87$) ve akademik not ortalaması 0-1,99 arasında olan öğretmen adaylarının ortalama değeri ise ($\bar{X}=14,78$) olduğu görülmektedir.

Tablo 4.14. SBÖA'nın Harita Kullanabilme Becerilerinin Akademik Not Ortalamasına Göre Değişimini Gösteren Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Akademik Not Ortalaması	n	Sıra Ortalaması	sd	x^2	p	Anlamlı Fark
0-1.99 (1)	23	32,15				
2-2.99 (2)	135	98,01				1-2
3-4 (3)	23	108,67	2	34,22	,000	1-3

Tablo 4.14. incelendiğinde analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının akademik not ortalamalarının Harita Kullanabilme Becerilerine, istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturduğu belirlenmiştir, [$x^2_{(2)}= 34,22$; $p<.05$].

Başka bir ifade ile öğretmen adaylarının akademik not ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olduğu söylenebilir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacı ile Kruskal Wallis-H testi yapılmış ve bu test sonucunda da akademik not ortalaması

yüksek olan öğretmen adaylarının akademik not ortalaması düşük olan öğretmen adaylarından daha fazla başarılı olduğu görülmüştür. Tablo 4.14. incelediğinde 3. grup ve 2. grup öğrencileri, 1. grup öğrencilerine göre daha başarılı olmuştur. Yani tablodaki anlamlı fark akademik not ortalaması yüksek olan öğrencilerin lehinedir.

4.7. Yedinci Alt Probleme Dair Bulgular

Tablo 4.15. Sosyal Bilimler Alt Dallarından Biri Olan Derslerden Hangisine Daha Çok İlgi Duyuyorsunuz Sorusunun Gruplara Dağılımını Gösteren Betimsel İstatistik

Sosyal Bilimlerin Alt Dalları	n	\bar{X}	ss
Sosyoloji (1)	24	19,08	4,17
Tarih (2)	58	19,58	4,20
Coğrafya (3)	71	21,92	4,39
Psikoloji (4)	14	18,85	2,79
Diğer (5)	14	17,45	5,3
Toplam	181	20,20	4,46

Tablo 4.15.'e göre Sosyal Bilimler alt dallarından biri olan derslerden hangisini daha çok ilgi duyuyorsunuz sorusuna araştırmaya katılan toplam 181 öğretmen adayından Sosyoloji dersini işaretleyen 24 kişinin ortalama değeri ($\bar{X}= 19,08$); Tarih dersini işaretleyen 58 kişinin ortalama değeri ($\bar{X}=19,58$); Coğrafya dersini işaretleyen 71 kişinin ortalama değeri ($\bar{X}=21,92$); Psikoloji dersini işaretleyen 14 kişinin ortalama değeri ($\bar{X}=18,85$); Diğer kısmı işaretleyen 14 kişinin ortalama değeri ($\bar{X}=17,45$)'dir.

Ortalama puanlar içerisinde en yüksek değer ortalaması Coğrafya dersinin ($\bar{X}=21,92$) olduğu görülmüştür. Buda gösteriyor ki Sosyal Bilimler alt dallarından olan dersler içinde en çok hangisine ilgi duyuyorsunuz sorusuna, Coğrafya dersini işaretleyenlerin daha başarılı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.16. SBÖA'nın Harita Kullanabilme Beceri Düzeylerinin İlgi Duydukları Disipline Göre Farklılığını Gösteren Mann Whitney-U Analizi Sonuçları

Sosyal Bilgilerin Alt Dalları	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
Sosyoloji (1)	24	78,94				
Tarih (2)	58	84,90				1-3
Coğrafya (3)	71	110,02	5	18,31	,003	2-3
Psikoloji (4)	14	69,32				
Diğer (5)	14	63,91				4-3

Tablo 4.16. incelendiğinde, analiz sonuçlarına göre, araştırmaya katılan katılımcılardan, Sosyal Bilimler alt dallarından biri olan derslerden hangisini daha çok ilgi duyuyorsunuz sorusuna verilen cevaplara göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir, [$\chi^2_{(5)}= 18,31$; $p<.05$].

Başka bir ifade ile öğretmen adaylarının Sosyal bilimler alt dallarından olan dersler arasında anlamlı bir farkın olduğu söylenebilir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacı ile Mann Whitney-U testi yapılmış ve bu test sonucunda da Coğrafya dersini seçen öğretmen adaylarının Sosyoloji, Tarih, Psikoloji ve diğer derslerini seçen öğretmen adaylarından daha başarılı olduğu görülmüştür.

BÖLÜM V

5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita ve harita sembollerini kullanabilme beceri düzeylerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada ulaşılan sonuçlar aşağıdaki gibidir.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita becerilerinin ölçülmesine yönelik olarak hazırlanan toplam 30 maddelik başarı testinin gerçekleşme oranı yani ortalama olarak doğru cevaplanma oranı % 68, 18 olarak gerçekleşmiştir. Ertuğrul (2008: 94), 6.sınıf öğrencilerinin harita becerileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada ortalama puanını % 53 olarak bulmuştur. Söz konusu bu iki çalışma karşılaştırıldığında aralarında anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmektedir. Bireylerin geçirdikleri yaşantıların artması ve süreç içerisindeki algılama kapasitelerindeki gelişimden dolayı, harita becerilerinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

Sönmez (2010: 179) yapmış olduğu araştırmada ilköğretim ikinci kademe sekizinci sınıf öğrencilerinin harita becerilerinin yedinci sınıf öğrencilerinin harita becerilerinden yüksek çıktığını belirtmiştir. Sönmez (2010)' in yaptığı bu çalışma yapmış olduğumuz çalışmayı destekler niteliktedir.

Göksel (2007: 97), öğretmenlere göre sosyal bilgiler dersinde kullanılan en önemli yardımcı aracının % 55 ile harita olduğunu ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin % 93,3'nün harita çizmekten hoşlandığını yapmış olduğu araştırmada belirtmiştir. Göksel (2007) tarafından yapılan çalışmaya baktığımızda Sosyal Bilgiler dersinde haritalar sık kullanılmakta ve öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu harita çizmekten hoşlanmaktadır. Öğretmenlerin harita kullanımında bu kadar istekli olması öğretmen adaylarının harita becerileri testinden yüksek alması ile doğru orantılı olduğu düşünülmektedir.

Sönmez (2010: 180), yapmış olduğu çalışmada Sosyal Bilgiler alanından mezun olan öğretmenlerin çalıştıkları okullardaki öğrencilere harita becerilerini kazandırma düzeyi olarak, mezuniyeti tarih ve coğrafya olan öğretmenlere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bu başarıyı ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin almış oldukları pedagojik eğitime bağlamıştır.

☆ Beceriler içinde öğretmen adayları tarafından en fazla gerçekleştirilen ya da başka bir ifade ile başarı testinde en fazla doğru yüzdesine sahip beceri ortalama % 79,2 başarı oranı ile yerin belirlenmesi becerisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ertuğrul (2008: 94) 6.sınıf öğrencilerinin harita becerileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada yerin belirlenmesi becerisinin ortalama puanını % 50 olarak bulmuştur.

İncekara ve Kantürk (2010: 245) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının haritalarla ilgili temel görüşleri ve harita kullanımına yönelik yaklaşımları adlı çalışmalarında harita kullanmanın faydaları nelerdir sorusuna verilen cevaplar içinde en fazla üzerinde durulan fayda, yer bulma, yön bulma ve mesafe tayini olduğunu saptamışlardır.

☆ Sosyal Bilgiler programları 2005 yılında yapılandırmacı anlayışa dayalı olarak tekrar düzenlenmiştir (Dilaver ve Akyürek, 2011: 121). Yapılandırmacı eğitim sistemine göre öğrenci ezberle öğrenme ile değil aktif bir şekilde süreçte yer alması öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Ertuğrul (2006: 80) yapmış olduğu çalışmada aktif öğrenmenin yer bulma becerisine katkısını şu şekilde belirtmiştir. *“Oysaki aktif öğretim yöntemleri kullanılarak, sosyal bilgiler dersinin en önemli araç gereçlerinden atlas, harita ve küre üzerinde yapılan anlatımlar ve uygulamalarda öğrencilerin enlem ve boylama göre yer bulmayı kolaylıkla öğrendikleri ve bunlarla ilgili problemleri çözebildikleri gözlenmiştir”*. Yapılan bu çalışmalar bizim görüşlerimizle anlamlı bir benzerlik göstermektedir.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, sembolleri anlaşılması becerisi %73,6 başarı düzeyi ile yerin belirlenmesi becerisinden sonra en çok başarı düzeyine sahip olan ikinci beceri olmuştur.

Balcı (2015) coğrafya öğretmenliği lisans programı öğrencilerine yönelik yapmış olduğu çalışmada, Coğrafi arazi uygulamaları sırasında haritalardaki sembolleri anlamakla ilgili fikrini açıklayan katılımcıların tamamı, harita okurken sembolleri anlamakta zorlanmadıklarını ve bu konuda gerekli donanıma sahip olduklarını ifade etmiştir. Bu çalışmanın sonuçları ile çalışmamız desteklenmektedir.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, alansal perspektifin anlaşılması becerisi % 71 başarı düzeyindedir.

Ertuğrul (2008: 94) 6.sınıf öğrencilerinin harita becerileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada alansal perspektifin geliştirilmesi becerisinin ortalama puanını % 50 olarak bulmuştur. Bu iki çalışma arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu farkın ise öğrencilerin yaşantılarına bağlı olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının uzaklığın anlaşılması becerisi % 70 başarı düzeyindedir.

Ertuğrul (2008: 94) 6.sınıf öğrencilerinin harita becerileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada uzaklığın anlaşılması becerisinin ortalama puanını % 40 olarak bulmuştur. Bu iki çalışma arasında belirgin bir fark ortaya çıkmıştır. Uzaklık soyut bir kavram olduğu için yaşa bağlı olarak soyut düşünme becerisi gelişmiş olan öğretmen adaylarının, 6. sınıf öğrencilerine göre uzaklığın anlaşılması becerisinin yüksek çıkmasına neden olduğu söylenebilir.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, harita yorumlama becerisi % 67,5 başarı düzeyindedir.

Ertuğrul (2008: 94) 6.sınıf öğrencilerinin harita becerileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada harita yorumlama becerisinin ortalama puanını % 74 olarak bulmuştur. (MEB: 2005) tarafından hazırlanan 6. sınıf ders kazanımlarında harita yorumlama becerileri desteklendiği için bu çalışma bizim araştırmamız ile paralellik göstermiştir.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisi % 65,6 başarı düzeyindedir.

Ertuğrul (2008: 94) 6.sınıf öğrencilerinin harita becerileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada yeryüzü şekillerinin anlaşılması becerisinin ortalama puanını % 58 olarak bulmuştur. İncekara ve Kantürk (2010: 253) yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin büyük bir kısmının (% 74,2) haritalar üzerinde dağ, vadi, ova, plato ve akarsu gibi ana yer şekillerini gösterebileceklerini tespit etmişlerdir.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, harita ölçeği becerisi % 62 başarı düzeyindedir.

Ertuğrul (2008: 94) 6.sınıf öğrencilerinin harita becerileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada harita ölçeği becerisinin ortalama puanını % 42 olarak bulmuştur. Bu iki çalışmada anlamlı bir fark çıkmasına rağmen, Sönmez (2010: 182) yapmış olduğu çalışmada sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin ölçek kullanma beceri düzeylerinde bir farklılaşmanın olmadığını tespit etmiştir.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, yönün anlaşılması becerisi % 56,5 düzeyinde gerçekleştirerek sekiz beceri içinde en az düzeyde başarının gerçekleştiği beceri olarak saptanmıştır.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı'nda yer alan derslere baktığımızda, Coğrafya dersi ile

ilişkili olarak Genel Fiziki Coğrafya, Türkiye Fiziki Coğrafyası, Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Ülkeler Coğrafyası ve Siyasi Coğrafya derslerinin olduğu görülmektedir. Bu derslerin içeriğinde Yeryüzü şekilleri bilgisi, hidrografya, iklim bilimi, nüfus, din, kültür ve ırkların dağılışı, ticaret, turizm, madenler, enerji ve gıda kaynakları, sanayi coğrafyası, tarım, hayvancılık, kıtalar, konum, alan, sınırlar, yer şekilleri vb. konular yer almıştır (www.yok.gov.tr, 2016). Yukarıda yer alan Coğrafya derslerinin içerisinde işlenen konuların içeriğine baktığımızda, bazı faktörlerin dağılışı hakkında bilgi verilse de yön kavramına yönelik herhangi bir kazanım veya konunun yer almadığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans programında yön kavramına yönelik konuların doğrudan olmamasından dolayı bu becerinin en az düzeyde başarının gerçekleştiği beceri olarak karşımıza çıkmasında önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Ertuğrul (2008: 95) İlköğretimde yapmış olduğu çalışmada yönün anlaşılması becerisinin % 56 oranında kazanıldığını tespit etmiştir. Ayrıca ilköğretimin birinci kademesinden itibaren öğrencilere yön becerisi ile ilgili öğretim yapılmasına rağmen bu becerinin çok kazandırılmamış olduğunu açıklamıştır.

Akar (2008) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin harita kullanma becerileri kazanılmışlık düzeylerine ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre yön bilgisinin ilköğretim ilk yıllarından itibaren öğrencilere verilmesine rağmen öğrencilerin çoğunluğunun bu yeterliliği tam olarak gerçekleştiremediğini belirtmiştir. Bu sonuçlar çalışmamızı destekler niteliktedir.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita becerileri üzerinde cinsiyetin etkisinin olmadığı görülmektedir. Erkeklerin harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerini ölçmeye yönelik başarı testinin ortalama puanları 20,08'dir. Kızların ise ortalama puanları 20,36'dır. Başka bir ifade ile cinsiyet değişkeni harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerinin kazanımı üzerinde etkili değildir.

Ertuğrul,(2008: 86) İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin harita ve küre kullanım becerilerinin tespiti üzerinde yapmış olduğu çalışmada cinsiyetin harita ve küre kullanım becerileri üzerinde etkili olmadığını saptamıştır.

Göksel (2007: 98) Sosyal Bilgiler öğretiminde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi adlı çalışmasında öğrencilerin cinsiyetleri ile Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi arasındaki anlamlı bir fark

bulamamıştır. Bu sonuçlar çalışmamızı destekler niteliktedir.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının harita ve sembollerini kullanabilme becerilerinin 1. ve 4. sınıflar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Birinci sınıfların harita ve harita sembollerini kullanabilme becerilerini ölçmeye yönelik başarı testinden ortalama puanları 20,89'dur. Dördüncü sınıfların ise ortalama puanları 19,73'tür. Birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğretmen adayları arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Birinci sınıf öğretmen adaylarının YGS'yi kazanarak üniversiteye geçiş yapmaları, dördüncü sınıf öğretmen adaylarının ise KPSS'ye hazırlanmaları dolayısıyla bu konuları bilmeleri anlamlı bir farkın çıkmamasına neden olduğu söylenebilir.

Gençtürk (2009: 88) yapmış olduğu çalışmada daha küçük yaş aralığındaki öğretmen adaylarının coğrafya okuryazarlık düzeylerinin daha üst yaş aralığındaki öğretmen adaylarına göre yüksek olduğunu saptamıştır.

Sönmez (2010: 179) yapmış olduğu çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin harita beceri düzeylerinin yedinci sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Altıncı sınıf öğrencilerinin yüksek olmasının nedenini ise harita becerilerini kapsayan konuların bu sınıfta görmüş olmalarına bağlamıştır.

☆ Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının "Size tarif edilen bir adresi kolaylıkla bulabilir misiniz" sorusuna evet diyenler ile hayır diyenler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Size tarif edilen bir adresi kolaylıkla bulabilir misiniz? sorusuna evet diyenlerin ortalaması 21,69 iken, hayır diyenlerin ortalaması 17,29'dur. Tarif edilen bir adresi kolaylıkla bulabilirim diyenler ile hayır kolaylıkla bulamam diyenler arasında harita becerilerine yönelik daha önceden herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

☆ Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının akademik not ortalamalarının Harita Kullanabilme Becerilerine, istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturduğu belirlenmiştir. Akademik not ortalaması yüksek olan öğretmen adayları akademik not ortalaması düşük olan öğretmen adaylarından daha başarılı olduğu görülmüştür. Akar (2008) 6. Sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler ders başarıları ile harita kullanma becerileri arasında pozitif bir korelasyon bulunduğunu yapmış olduğu çalışmasında belirtmiştir. Bu sonuç çalışmamızı destekler niteliktedir.

☆ Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının harita becerilerine yönelik başarı testinde, Sosyal Bilimler alt dallarından biri olan derslerden hangisine daha çok ilgi duyuyorsunuz sorusuna verilen cevaplara göre gruplar arasında anlamlı bir farkın olduğu belirlenmiştir. Coğrafya dersini seçen öğretmen adaylarının Sosyoloji, Tarih, Psikoloji ve diğer dersleri

seçen öğretmen adaylarından daha başarılı olduğu görülmüştür. Gençtürk (2009: 89), yapmış olduğu çalışmada coğrafya dersine yönelik olumlu tutuma sahip olan öğretmen adaylarının coğrafya okuryazarlık düzeylerinin daha iyi olduğunu saptamıştır. Bu sonuç araştırmamızı destekler niteliktedir.

5.2. ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle aşağıdaki öneriler yapılabilir:

☆ Yapılan bu araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita ve harita sembolleri becerilerinde % 68 başarı oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu başarının artırılabilmesi için eğitim fakültelerinde harita becerilerine yönelik dersler daha kapsamlı ve uygulamaya dönük şekilde verilebilir.

☆ Yapılan bu araştırmada yönün anlaşılması becerisi % 56, 5 oranı ile en az düzeyde başarının gerçekleştiği beceri olarak saptanmıştır. Özellikle sınıf öğretmenleri tarafından ilköğretim kademesinde kazandırılması gereken bu beceri için benzer bir çalışma sınıf öğretmenliği öğretmen adayları veya eğitim veren sınıf öğretmenlerine uygulanabilir.

☆ Yükseköğretim kademelerinde öğretmen adaylarına harita becerilerinin daha iyi kazandırılması için harita materyallerinin ders içinde daha fazla kullanılması gerekmektedir. Bu materyallerin diğer derslerle ilişkilendirilerek ders içinde kullanılması harita becerilerinin artırılması yönünden etkili olacağı düşünülmektedir.

☆ Yükseköğretim kademelerinde harita becerilerinin öğretmen adaylarına daha iyi kazandırılması için eğitim fakülteleri içinde bütün akademisyenlerin rahatlıkla ulaşabileceği harita odalarının olması gerekmektedir.

☆ Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya konularında harita becerilerini kullanabilme düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı çalışma coğrafya öğretmen adaylarına ya da diğer branş öğretmenleri üzerinde harita becerilerini belirlemek amacı ile yapılabilir.

☆ Bu araştırma farklı üniversitelerden seçilen Sosyal Bilgiler öğretmen adayları üzerinde yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acheson, G. (2003). *Teaching The Tool Of The Trade: An Exploration Of Teachers' Knowledge, And Practices About Maps*. (Ph. D. Thesis, Texas A&M University).
- Akar, B. (2008). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita Kullanma Düzeylerinin ve Harita Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Akkuş, A. (1997). *Harita Bilgisi*. Konya: Öz Eğitim.
- Akpınar, M. (2010). *Sosyal Bilgiler Programında Sosyal Bilimlerin Yeri*. Ali Sinan Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri (149-158)*. Ankara: Pegem.
- Aksoy, H. ve Ünlü, M. (2012). *Coğrafya Derslerinde Harita Becerisine Yönelik Uygulamalarının Öğrenci Tutumlarına Etkisi*. Marmara Coğrafya Dergisi, (26) 16-41.
- Aktepe, V., Tahiroğlu, M., ve Meydan, A. (2014). *Öğrencilere Göre Etkili Bir Sosyal Bilgiler Öğretimi İçin Sınıf Öğretmenlerinden Beklentiler*. Researcher: Social Science Studies, (2), 1-11.
- Aktepe, V., Tahiroğlu, M. ve Sargın, S. (2014). *İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumları*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, (1), 259-272.
- Aktürk, V. (2012). *Sosyal Bilgiler Dersinde Animasyon ve Dijital Harita Kullanımının Öğrencilerin Mekân Algılama Becerilerine Yönelik Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Alımlı, M. E. (2007). *Harita Kullanımı ve Harita Farkındalığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimler. Enstitüsü, İstanbul.
- Ata, B. (2006). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. Cemil Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım (71-83)*. Ankara: PegemA.
- Atalay, İ. (1994). *Genel Fiziki Coğrafya*, İzmir: Ege Üniversitesi.
- Atalay, İ. (2005). *Genel Fiziki Coğrafya*. İzmir: Meta.
- Balcı, A. (2015). *Coğrafya Öğretmen Adaylarının Coğrafi Arazi Uygulamalarındaki Harita Okuryazarlıklarını Tespite Yönelik Bir Araştırma*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (10), 16-35.
- Balkan, A. (2007). *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Kullanımının Derse Karşı Tutuma, Başarıya ve Hattırda Tutma Düzeyine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Bilgili, A. S. (2010). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem.

- Buğdaycı, İ. ve Bildirici, Ö. (2009). *Harita Kullanımının Coğrafya Eğitimindeki Önemi*. TMMOB Harita Ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cemaloğlu, N. (2005). *Eğitim Ortamında Öğretim Araçları*. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetimi* (265-272). Ankara: Nobel Yayınları.
- Çelikkaya, T. (2002). *İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çelikkaya, T. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Araç-Gereç ve Materyallerini Kullanma Düzeyleri*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32, (1), 73-105.
- Çiçek, R. (2010). *Sosyal Bilgiler Programında Sosyal Bilimlerin Yeri*. Ali Sinan Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (149-158). Ankara: Pegem.
- Çulha, B. (2006). *Tarihsel Mekânlarda Keşfederek Öğrenme Yoluyla Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öğrenci Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Demiralp, N. (2006). *Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak Harita ve Kullanım Becerilerinin Geliştirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demiralp, N. (2009). *Haritalarla Öğrenme*. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, (4), 955-973.
- Demirkaya, H., Çetin, T. ve Tokcan, H. (2004). *İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerine Yön Kavramı Öğretiminde Kullanılabilecek Metotlar*. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, (3), 24.
- Dilaver, H.H. ve Akyürek Tay, B. (2011) *Sosyal Bilgilerde Yapılandırıcılık*. Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (92-118). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Cemil Öztürk ve Dilek Dursun (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (15-46). Ankara: PegemA.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri: Orta Öğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları*. Erzurum: Aktif.
- Duman, B. ve Girgin, M. (2005). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Harita Okuryazarlığına İlişkin Görüşleri*. Doğu Coğrafya Dergisi, 185-202.

Ertuğrul, Z. (2008). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Tespiti*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gençtürk, E. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Göksel, O. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Güngördü, E. (2001). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel.

Güngördü, E. (2002). *Eğitim Fakülteleri İçin Coğrafyada Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel.

İncekara, S. ve Kantürk, G. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Haritalarla İlgili Temel Görüşleri ve Harita Kullanımına Yönelik Yaklaşımları*. Marmara Coğrafya Dergisi, 240-257.

İncekara, S. (2013). *Coğrafya Lisans Öğrencileri Kendilerinin Harita Becerilerini Nasıl Değerlendiriyor: Teori ve Pratik*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, (1) 177-188.

Kalaycı, Ş. (2006). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil.

Karabıyık, E.Ü. (2014). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı*. Bayram Akarsu (Ed.), Ankara: Evren.

Karabıyık, E.Ü. (2014). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı*. Fatma Öntemel (Ed.), Ankara: Evren.

Karabıyık, E.Ü. (2015). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı*. Bayram Akarsu (Ed.), Ankara: Evren.

Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.

Kaya, K. (2013). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ekrem Zahid Boyraz (Ed.), Ankara: Dorukkaya.

Keskin, Y. (2009). *Türkiye’de İlkokul Programlarında Yer Alan Sosyal Bilgiler İçerikli Derslere Ait Öğretim Programlarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, (2), 107-130.

Kızılcıoğlu, A. (2007). *Harita Becerilerine Pedagojik Bir Bakış*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 341-358.

Koç, H. ve Aksoy, B. (2012). *Harita Becerileri ve 11-14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Yapabilecekleri Harita Becerileri*. Mustafa Safran, (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (342-387). Ankara: Pegem Akademi.

Koç, H. (2013). *Harita Beceri Düzeyleri İle Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi Üzerine Bir İnceleme*. Uşak Üniversitesi/Sosyal Bilimler Dergisi, 17-32.

Koç, İ. (2013). *Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Drama Yöntemini Uygulama ve Drama Tekniklerine İlişkin Yeterliliklerinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ahi Evran Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

Kolukısa, E.A. (2003). *Matematik Coğrafya*. Ankara: Asil.

Köstüklü, N. (2001). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*. Konya: Güney Ofset.

McClure, R. W. (1992). *A. Conceptual Model For Map Skills Curriculum Development Based Upon a Cognitive Field Theory Philosophy*. (Ph. D. Thesis), Oklahoma State University.

MEB, (2005a). *Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf Programı*. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>. (15 Kasım 2015).

MEB, (2005b). *Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Programı*. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>. (15 Kasım 2015).

MEB, (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6. Sınıf)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB, (2008). *Dünya Nüfus Yoğunluğu Haritası*. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ders Aletleri Yapım Merkezi.

MEB, (2011). *Orta Öğretim Projesi Harita-Tapu-Kadastro, Harita Çizim Hazırlığı 581MSP090*. Ankara.

Meydan, A. ve Akdağ, H. (2008). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (146-188). Ankara: Pegem Akademi.

Meydan, A. ve Akdağ, H. (2011). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi (2.Baskı)*, (154-190). Ankara: Pegem Akademi.

Öcal, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde 6. Sınıf Öğrencileri Mekânsal Biliş Becerilerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.

Öcal, A. (2011). *Sosyal Bilgilerde Mekânsal Biliş Becerisi ve Öğretimi*. Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (372-394). Ankara: Pegem Akademi.

Özey, R. (2005). *Çevre Sorunları*. (2. Basım). Erzurum: Aktif.

Özgüç, N. ve Tümertekin, E. (2000). *Coğrafya Geçmiş, Kavramlar, Coğrafyacılar*. İstanbul: Çantay.

Öztürk, C. ve Dilek, D. (2002). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*. Cemil Öztürk. ve Dilek Dursun (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (47-81). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Öztürk, C., Keskin, S. C. ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem.

Öztürk, C. (2006). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış*. Cemil Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (21-50). Ankara: Pegem A.

Öztürk, Ç. (2003). *Ortaöğretim Coğrafya Öğretmenlerinin Öğretim Yapma Yeterlilikleri (Kırşehir ili Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öztürk, Ç. (2004). *Ortaöğretim Coğrafya Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem ve Teknikleri Kullanabilme Yeterlilikleri*. Gazi üniversitesi/Kırşehir Eğitim Fakültesi, (2), 75-83.

Öztürk, Ç. (2008). *Coğrafya Öğretiminde 5E Modelinin Bilimsel Süreç Becerilerine, Akademik Başarıya ve Tutuma Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öztürk Demirbaş, Ç. (2011). *Coğrafya Dersi Öğretim Programında Sürdürülebilir Kalkınma*. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, (2), 596-614.

Savage, T. V. ve Armstrong, D. G. (2000). *Effective Teaching In Elementary Social Studies*, New Jersey. Prentice-Hall Inc.

Senemoğlu, N. (1998). *Kuramdan Uygulamaya Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Özsen.

Shin, E. K. (2006), *Using Geographic Information System (GIS) To Improve Fourth Graders' Geographic Content Knowledge and Map Skills*. Journal of Geography, 105, (3), 109-120.

Sönmez, Ö. F. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Becerileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sönmez, Ö. F. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Becerileri*. Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hakan Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*, Ankara: Pegem A.

Sönmez, Ö. F. (2013). *Harita Okuryazarlığı*. Ebru Gençtürk ve Kadir Karatekin, (Ed.), *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* (138-157). Ankara: Pegem Akademi.

Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı.

Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı

- Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal bilgilerin Yeri ve Önemi*. Gürhan Can (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (1-8). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Şahin, C. (2003). *Coğrafya Öğretimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Gündüz.
- Taş, H. İ. (2006). *Coğrafya Eğitiminde Görselleştirmenin Önemi: Mekânsal Algılamaya Pedagogik Bir Yaklaşım*. Doğu Coğrafya Dergisi, 11-16.
- Tekten, Z. (2015). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı*. Kamil Kuş (Ed.), Ankara: Yakın Çağ.
- Tezcan, M. (2011). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı.
- Tüysüz, S. ve Yıldırım, Ş. (2015). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı*. Mehmet Fikri Ehliz, (Ed.), Ankara: Tuna.
- Uzun, A. (2006). *Üstün veya Özel Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumları ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ünlü, M., Üçışık S. ve Özey, R. (2002). *Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Haritaların Önemi*. Marmara Coğrafya Dergisi, (5), 1-9.
- Üzümcü, N. O. (2007). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğrenme Yöntemiyle Kazandırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Yazıcı, K. (2006). *Sosyal Bilgilerde Kullanılan Görsel Araçlar: Haritalar-Küreler, Resimler, Tablolar ve Grafikler*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (15), 651-662.
- Yazıcı, H. ve Koca, K. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı*. Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (20-37). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşil, R. ve Yeşil, S. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Kırşehir: Öğrenci Kitabevi.
- Yeşiltaş, E. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretim Materyalleri ve Teknolojileri*. Mustafa Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (226-240). Ankara: Pegem Akademi.
- Yomralıoğlu, T. (2000). *Coğrafi Bilgi Sistemleri Temel Kavramlar ve Uygulamalar*, İstanbul: Seçil.
- Wiegand, P. (2006). *Learning and Teaching With Maps*, New York: Routledge.

Elektronik Kaynaklar:

<http://www.bakimliyiz.com/soru-cevap/111641-turkiyenin-tekstil-hammadde-sanayi-haritasi.html> (10 Ocak, 2013).

<http://www.bilgicik.com/yazi/turkiyenin-cografi-konumu-ve-sonuclari> (10 Ocak, 2013).

http://bilgiyelpazesi.com/egitim_ogretim/soru_bankasi_test_sorulari/sosyal_bilgiler_dersi_test_sorulari (7 Ocak, 2013).

<http://bycografyam.wordpress.com/tag/fiziki-haritalardan-yararlanma/> (2 Şubat, 2013).

<http://www.canakkaleili.com/uydudan-canakkale.html> (5 Şubat, 2013).

<http://www.delinetciler.net/forum/attachments/26876d1326495696-turkiye-hayvancilik-haritasi.jpg> (8 Şubat, 2013).

<http://www.delinetciler.org/turkiye-hakkinda-hersey/84447-turkiyenin-iklim-tipleri-haritasi.html> (13 Şubat, 2013).

<http://enginsalli.blogcu.com/haritalarda-yersekillerini-gosterme-yontemleri/2674840> (23 Ocak, 2013).

http://mertgungor16.blogspot.com.tr/2014_03_01_archive.html (17 Ocak, 2013).

<http://www.hgk.msb.gov.tr/images/egitim/genelharitacilik.pdf> (24 Şubat, 2013).

<http://nettebuldum.blogspot.com.tr/2012/11/cografya-9-snf-1-donem-1-yazl-sorular.html> (25 Ocak, 2013).

<http://tam-ders.blogcu.com/izohipsler-ve-ozellikleri/6553960> (18 Şubat, 2013).

http://www.yok.gov.tr/documents/10279/49665/sosyal_bilgiler.pdf/5b46cf9-d79c-46dc-a8e5-9b944c99ec6a?version=1.0 (4 Nisan, 2016).

EKLER

Ek 1 Başarı Testi

Ek 1: Başarı Testi

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ HARİTA VE HARİTA SEMBOLLERİNİ KULLANABİLME BECERİLERİ TESTİ

Değerli öğretmen adayı; Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının harita ve harita sembollerini kullanabilme beceri düzeylerini belirlemektir. Test, kişisel bilgilerin ve test maddelerinin yer aldığı iki bölümden oluşmaktadır. Sizden istenen her maddeyi dikkatlice okuyup, sizce uygun olan seçeneğe "çarpı" (x) işareti koymanızdır. Vereceğiniz yanıtlar yalnızca yüksek lisans tezinde kullanılacaktır. Bu nedenle adınızı belirtmemenizi rica eder, vereceğiniz samimi yanıtlar için şimdiden teşekkür ederim.

Gökmen GÜNEŞ
Ahi Evran Üniversitesi
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU	
Cinsiyetiniz:	Kız ☐ Erkek ☐
Sınıfınız:	1.Sınıf ☐ 4.Sınıf ☐
Akademik Not Ortalamanız:	0-1,99 ☐ 2-2,99 ☐ 3-4 ☐
Sosyal Bilgilerin alt dallarından olan derslerden hangisini daha çok seviyorsunuz	
Soyoloji ☐ Tarih ☐ Coğrafya ☐ Psikoloji ☐ Diğer (.....)	
Size tarif edilen bir adresi kolaylıkla bulabilir misiniz: Evet ☐ Hayır ☐	

HARİTA VE HARİTA SEMBOLLERİNİ KULLANABİLME BECERİ TESTİ

1) 40° doğu boylamında yer alan Trabzon'da saat 11.00 iken 33° doğu boylamında yer alan Ankara'da yerel saat kaçtır?

- A) 10.48
- B) 11.12
- C) 11.28
- D) 10.32
- E) 10.28

2) I. 1/ 2.000.000 II. 1/3.000.000 III. 1/ 1.000.000

Yukarıdaki ölçeklerin büyükten küçüğe doğru sıralanışı aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) I,II, III
- B) II, I,III
- C) III, II, I
- D) III, I,II
- E) II, III, I

3) Yaşadığınız bölgenin haritası, aşağıdaki ölçeklerden hangisiyle çizilirse haritada hata oranı daha az olur?

- A) 1: 5 000 000 B) 1: 1 000 000
C) 1: 500 000 D) 1: 300 000
E) 1: 200 000

4) Bir haritada iki şehir arasındaki uzaklık 10 cm olarak gösterilmiştir. Gerçekte bu iki şehrin arasındaki uzaklık 500 km ise haritanın ölçeği nedir?

- A) 1/5.000.000 B) 1/250.000
C) 1/50.000 D) 1/500.000
E) 1/200.000

5) Aynı ebatlardaki iki kâğıttan birine İç Anadolu Bölgesi'nin haritası, diğerine Türkiye haritası çizilmiştir. Bu iki haritada hangi özelliğin aynı olması beklenir?

- A) Ayrıntıları gösterme gücü
B) Ölçekleri
C) Görülen alan
D) Hata oranı
E) Kırşehir-Nevşehir arası gerçek uzaklık

6) Doğu boylamlarında bulunan iki şehir arası 24 dakika olduğu belirlenmiştir. Bu iki şehrin boylamları aşağıdakilerden hangileri olabilir?

- A) 22° doğu-28° doğu B) 20° doğu-24° doğu
C) 19° doğu-24° doğu D) 18° doğu-26° doğu
E) 18° doğu- 25° doğu

7) Ölçeği 1/300.000 olan bir haritada 6 cm olarak ölçülen uzaklık gerçekte kaç km'dir?

- A) 16 km B) 18 km
C) 20 km D) 22 km
E) 14 km

8) Aşağıdaki paralel ve meridyen numaralarından hangisi Türkiye'nin coğrafi koordinatları içerisinde almaz yer

- A) 36° Kuzey paraleli
B) 38° Doğu meridyeni
C) 43° Kuzey paraleli
D) 27° Doğu meridyeni
E) 40° Doğu meridyeni

9) Aşağıdakilerden hangisi küçük ölçekli haritaların özelliklerinden biri değildir?

- A) Bozulma oranı fazladır B) Harita alanı az yer kaplar
C) Gösterilen alan dardır D) Ayrıntılı alan azdır
E) Pay oranı azalır

10) Renklendirme yöntemi ile yapılan haritalarda, yükselti basamakları belirli renkler ve tonları ile gösterilir. Buna göre Doğu Anadolu Bölgesinde yüksek dağlar hangi renkler ile gösterilir?

- A) Yeşil B) Açık yeşil
C) Turuncu D) Kahverengi
E) Yeşil

11) Yeryüzünde herhangi bir noktanın Ekvator'a olan uzaklığına ne ad verilir?

- A) Enlem B) Paralel
C) Meridyen D) Boylam
E) Eksen

12) Eş yükselti eğrilerinin sıklaştığı yerde eğim artarken, seyrekleştiği yerde azalmaktadır. Buna göre aşağıdaki yeryüzü şekillerinden hangisinde eş yükselti eğrileri daha sık geçmektedir?

- A) Geçitler B) Dik yamaçlar
C) Ovalar D) Vadi tabanları
E) Kanyon vadi

13) Fiziki haritalarda kullanılan renklendirme yöntemi yükselti basamaklarını oluşturmaktadır. Buna göre, bir Avrupa fiziki haritasında Belçika, Hollanda, Danimarka gibi ülkelerin yeşil renk ve tonları ile gösterilmesi aşağıdakilerden hangisine kanıt oluşturabilir?

- A) Deniz kıyısında bulunmalarına
B) Yükseltilerinin fazla olduğuna
C) Yüzölçümlerinin küçük olduğuna
D) Denizden yüksekliklerinin az olduğuna
E) Ormanların geniş yer tuttuğuna

14) Gerçekte 240 km olan iki merkez arası uzaklık 1:800.000 ölçekli bir haritada kaç cm ile gösterilir?

- A) 10 cm B) 20 cm C) 30 cm D) 40 cm E) 50 cm

15) Belli bir hava kütesindeki eş basınca sahip noktaların birleştirilmesi ile çizilen eğrilerdir. Bu eğrilerin oluşturduğu haritaya ne ad verilir?

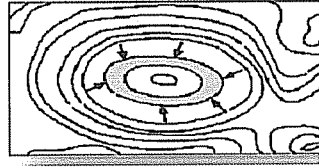
- A) İzohips
- B) İzobar
- C) İzoterm
- D) İzoder
- E) İzofer

16) Aşağıdaki ölçeklerden hangisine göre çizilen Doğu Anadolu Bölgesi'nin haritası daha ayrıntılı olur?

- A) 1/100.000
- B) 1/200.000
- C) 1/300.000
- D) 1/400.000
- E) 1/500.000

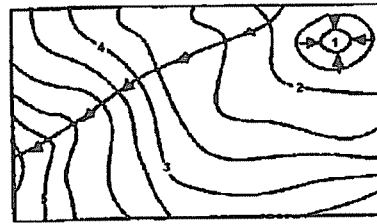
17) İzohips yöntemiyle çizilen haritada gösterilen şekil aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doruk
- B) Çanak
- C) Delta
- D) Vadi
- E) Boyun

18) Aşağıdaki şekle göre 3 numaralı yerin yükseltisi 2100 m, 2 numaralı yerin yükseltisi ise 2550 metredir. Buna göre 1 numaralı yerin yükseltisi kaç metredir?

- A) 2550 m
- B) 2700 m
- C) 2850 m
- D) 3000 m
- E) 3150 m

19) Aşağıdaki haritalar çizilirken hangi yöntem kullanılmıştır?

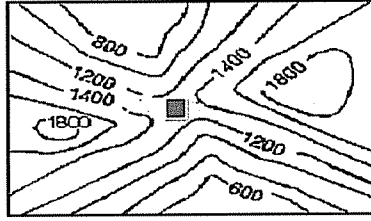

- A) İzohips Yöntemi
- B) Kroki Yöntemi
- C) Tarama Yöntemi
- D) Kubaşık Yöntem
- E) Kabartma Yöntemi

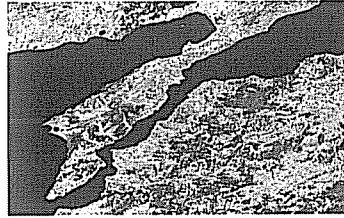
20) Aşağıdaki izohips yöntemi ile çizilmiş haritada soru işareti ile gösterilen yer aşağıdakilerden hangisini ifade etmektedir?

- A) Boyun
- B) Delta
- C) Sirt
- D) Vadi
- E) Çanak

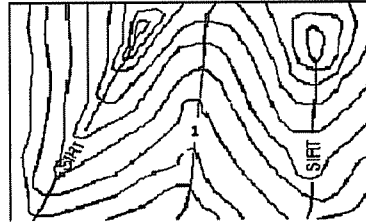
21) Uydu görüntüsü verilen yer aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İstanbul Boğazı
- B) Saroz Körfezi
- C) Ege Kıyıları
- D) Çanakkale Boğazı
- E) Midili Adası

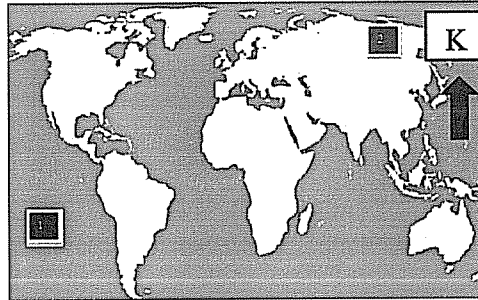
22) Aşağıdaki izohips yöntemi ile çizilmiş haritada 1 numara işareti ile gösterilen yer aşağıdakilerden hangisini ifade etmektedir?

- A) Boyun
- B) Tepe
- C) Sirt
- D) Vadi
- E) Doruk

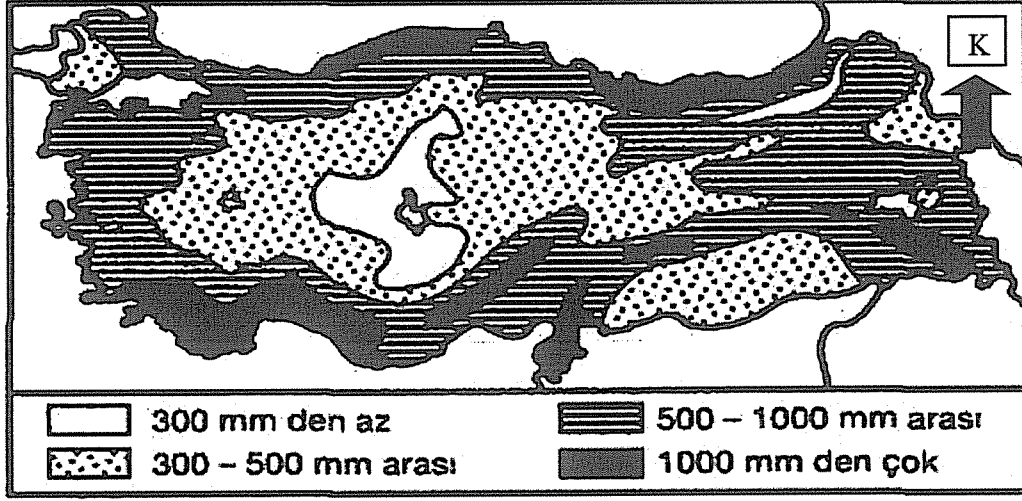

23) Aşağıdaki Dünya Haritasında 1 numara ile gösterilen okyanus ile 2 numara ile gösterilen kıta hangi şıkta bir arada verilmiştir?

- A) Atlas Okyanusu- Avrupa Kıtası
- B) Büyük Okyanus- Asya Kıtası
- C) Hint Okyanusu – Afrika Kıtası
- D) Büyük Okyanus – Avrupa Kıtası
- E) Atlas Okyanusu- Asya Kıtası

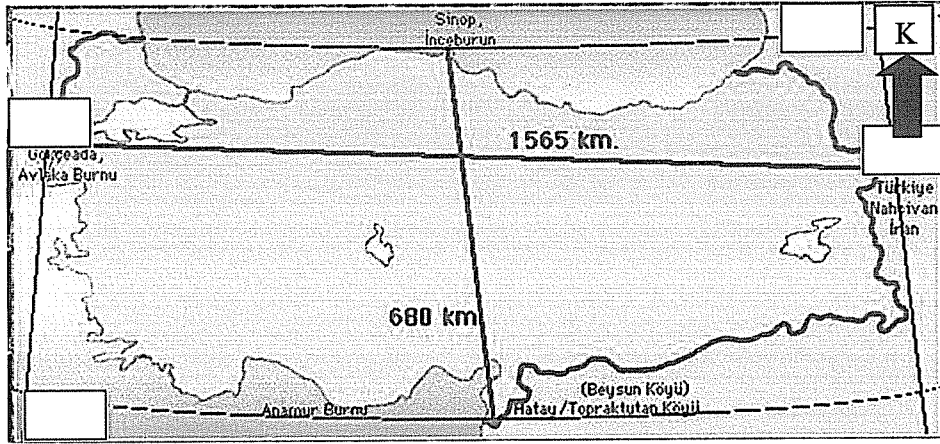

24) Türkiye'nin yıllık yağış dağılımını gösteren aşağıdaki harita incelendiğinde şıklarda verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

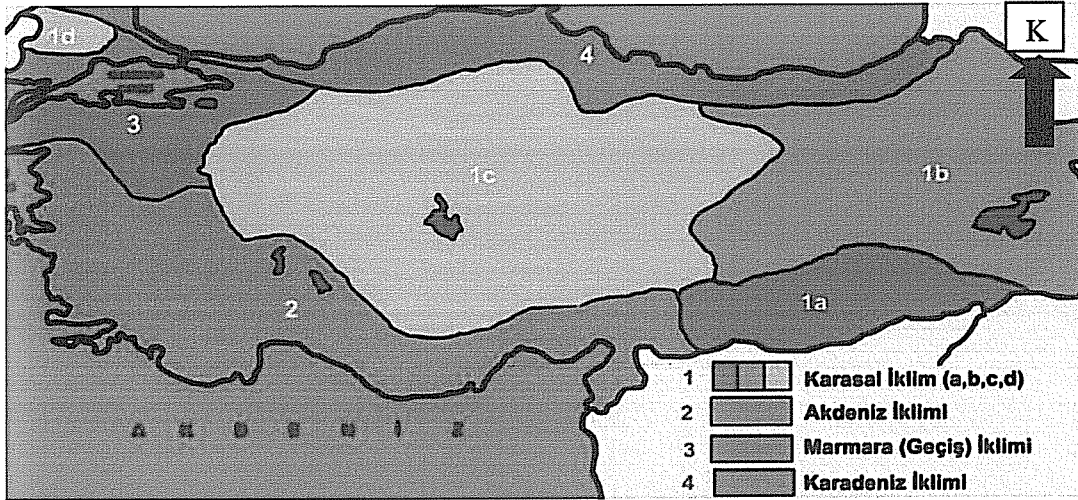
- A) Yurdumuzun genelinde 500-1000 mm yağış alan yerler geniş yer kaplamaktadır.
 B) Yağışın az olduğu yerler arasında Tuz Gölü çevresi ve Iğdır Ovası bulunur.
 C) Güney kıyılardan kuzey kıyılara doğru gidildikçe yağış düzenli bir şekilde azalır.
 D) Marmara Bölgesi'nde ortalama yağış miktarı 300–500 mm olan yerler vardır.
 E) Akdeniz Bölgesi'nin kıyı kesiminde 1000 mm'den fazla yağış alan yerler vardır.

25) Türkiye hangi paralel ve meridyenler arasında yer almaktadır?

- A) 36° - 42° Kuzey Paralelleri ile 26° - 45° Doğu Meridyenleri
 B) 40° - 55° Güney Paralelleri ile 30° - 45° Batı Meridyenleri
 C) 26° - 45° Kuzey Paralelleri ile 36° - 42° Doğu Meridyenleri
 D) 40° - 55° Kuzey Paralelleri ile 53° - 57° Doğu Meridyenleri
 E) 36° - 42° Güney Paralelleri ile 53° - 57° Batı Meridyenleri

26) Türkiye'nin iklim tiplerini gösteren haritaya göre aşağıdaki açıklamalardan hangisi yanlıştır?

- A) Karadeniz iklimi yurdumuzun kuzeyinde geniş bir alana yayılmıştır.
 B) Karasal iklim kıyı bölgelerimizde fazla etkili değildir.
 C) En geniş alana sahip olan iklim Akdeniz iklimidir.
 D) Marmara Bölgesi'nde çeşitli iklim türleri vardır.
 E) Karasal iklim birden çok bölgemizde görülmektedir.

Aşağıdaki haritada Türkiye'de yapılan hayvancılık faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu haritadan yararlanarak 27. ve 28. soruları yanıtlayınız

27) Ankara'dan en yakın arıcılık faaliyeti yapılan yere bir araştırma için gitmek isteyen İhsan Bey hangi yönde ilerlemelidir?

- A) Kuzey doğu B) Güney batı C) Güney doğu D) Güney E) Kuzey batı

28) Ankara'dan tavukçuluğun yoğun bir şekilde yapıldığı bir yere gitmek isteyen Gökhan Bey hangi yönde ilerlemelidir?

- A) Kuzey doğu B) Güney batı C) Güney doğu D) Güney E) Kuzey batı

Aşağıdaki haritada Türkiye'de yapılan sanayi faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu haritadan yararlanarak 29.ve 30. soruları yanıtlayınız.

29) Konya'dan petrol sanayisi olan tesisleri görmek isteyen Ayşe Hanım hangi yönde ilerlerse herhangi bir petrol sanayi tesisi ile karşılaşamaz?

- A) Güney doğu B) Kuzey C) Kuzey batı D) Kuzey doğu E) Doğu

30) Antalya da tatilde bulunan ve bitkisel yağ tesislerini denetlemeye gidecek olan iş sahibi Şükrü Bey en yakın hangi yön istikametinde ilerlemelidir?

- A) Güney doğu B) Kuzey C) Kuzey batı D) Kuzey doğu E) Doğu

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Gökmen GÜNEŞ

Doğum Yeri ve Yılı : 06.04.1983

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : musabgunes@hotmail.com / gokmengunes40@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi
Bilim Dalı

Mesleki Deneyim

İncealan Ortaokulu (Van)

2011-2013

Yenidoğanlı Ortaokulu (Kırşehir)

2013-(Halen)